

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İSLAMİ
FİNANSAL OKURYAZARLIĞI ÜZERİNE BİR
ARAŞTIRMA**

**2023
YÜKSEK LİSANS TEZİ
İŞLETME ANABİLİM DALI**

Muhammad Noman KOHISTANI

**Tez Danışmanı
Dr.Öğr.Üyesi Meltem Ece ÇOKMUTLU**

**ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞI
ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Muhammad Noman KOHISTANI

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Meltem Ece ÇOKMUTLU

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

İşletme Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Ağustos 2023

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	14
ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM	15
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR	16
GİRİŞ.....	16
1. KAVRAMSAL AÇIDAN İSLAMİ FİNANS	19
1.1. Geleneksel Finans Anlayışı ve Felsefesi.....	19
1.2. İslami Finans Anlayışı ve Felsefesi	22
1.2.1. İslami Finans Kavramı.....	22
1.2.2. İslami Finans Anlayışı ve Felsefesi.....	22
1.3. İslami Finansta Hukuksal Çerçeve.....	27
1.4. İslami Finansta Finansman Yöntemleri.....	28
1.4.1. Mudaraba	29
1.4.2. Müşareke	29
1.4.3. İcara	30

1.4.4. Murahaba	31
1.4.5. Selem	32
1.4.6. Sukuk	33
1.4.7. İstisna	34
1.4.8. Tekafül	34
1.5. İslami Finansın Uygulama Alanları	34
1.5.1. Katılım Bankacılığı	35
1.5.2. Katılım Sigortacılığı	37
1.5.3. İslami Sermaye Piyasaları	38
1.6. Dünya’da ve Türkiye’de İslami Finans	40
2. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞI	45
2.1. Finansal Okuryazarlık ve Önemi	45
2.2. Finansal Okuryazarlığın Temel Bileşenleri	48
2.2.1. Temel Para Bilgisi	48
2.2.2. Para İdaresine İlişkin Bilgi	48
2.2.3. Tasarruf ve Yatırıma İlişkin Bilgi	49
2.2.4. Harcama ve Borçlanmaya İlişkin Bilgi	50
2.2.5. Finansal Pazarlama	51
2.3. Finansal Okuryazarlığın Ölçülmesi	52
2.4. İslami Finansal Okuryazarlık ve Önemi	52
2.5. İslami Finansal Okuryazarlığı Çevreleyen Temel Esaslar	55
2.5.1. Faizin Yasak Olması (Riba yasağı)	56
2.5.2. Belirsizlik (Gharar) İçeren Faaliyetlerin Yasak Olması	59
2.5.3. Haram Kılınmış Faaliyetlerin Yasak Olması	60
2.5.4. Varlığa Dayalı Finansman Esası	61
2.5.5. Risk Paylaşımı Esası	62
2.6. İslami Finansal Okuryazarlığın Gelişiminde Rol Oynayan Kuruluşlar	63
2.7. Literatür Taraması	64
3. İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA ..	71
3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi	71
3.2. Araştırmanın Anakütlesi ve Örneklemi	71
3.3. Araştırmanın Veri Seti	71

3.4. Araştırmanın Yöntemi.....	72
3.5. Analiz ve Bulgular.....	79
SONUÇ	94
KAYNAKLAR	98
TABLolar LİSTESİ	115
ŞEKİLLER LİSTESİ	117
EKLER	118
Ek 1: Anket Formu	118
Ek 2: Etik Kurul Belgesi.....	120
ÖZGEÇMİŞ	121

TEZ ONAY SAYFASI

Muhammad Noman KOHISTANI tarafından hazırlanan “ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIĞI ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Dr. Öğr. Üyesi Meltem Ece ÇOKMUTLU

Tez Danışmanı, İşletme Anabilim Dalını

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile İşletme Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 29/08/2023

Ünvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Meltem Ece ÇOKMUTLU (KBÜ)

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Şahay OK (KBÜ)

Üye : Doç. Dr. Metin KILIÇ (BANÜ)

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Doç. Dr. Zeynep ÖZCAN

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntılarım intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden olduğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı : Muhammad Noman KOHISTANI

İmza :

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde akademik bilgi ve deneyimiyle beni yönlendiren, destekleyen değerli danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Meltem Ece ÇOKMUTLU'ya teşekkür ederim.

Bu günlere gelebilmem için benden maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen aileme en içten ve samimi duygularıyla teşekkürü bir borç olarak görürüm.

ÖZ

Araştırma, üniversite öğrencilerinde İslami finansal okuryazarlık kültürünü ve bu kültürün oluşumunda etkili olan faktörlerin incelemesini amaçlamıştır. Bu kapsamda Nur Esra BEKERECİ (2018) tarafından hazırlanmış “İslam Finansal Okuryazarlık Ölçeği” Karabük Üniversitesi’nde eğitim gören İşletme, Aktüerya, İktisat, Halk İlişkiler, Uluslararası Ticaret ve Finansman birinci öğretim ve ikinci öğretim düzeylerinde lisans eğitimine devam eden ve tesadüfi yöntemle tespit edilmiş 344 kişiden oluşan örnekleme google form üzerinden anket metoduyla ilişkisel taraması yapılmıştır. Araştırma sonucunda islami okuryazarlık alt kategoriler açısından en yüksek puanın ilişkilendirildiği boyut dindarlık olup, ortalama $3,59 \pm 0,595$ puan olarak tespit edilmiştir. En düşük puanı gösteren boyut ise $2,71 \pm 0,932$ puan ortalamasıyla çaresizlik boyutudur. Finansal uygulama ve inanç eğilimi arasında pozitif yönde orta düzeyde, çaresizlik ile inanç eğilimi ve finansal uygulama arasında pozitif yönde düşük düzeyde, dindarlık ile inanç eğilimi, finansal uygulama ve çaresizlik arasında pozitif yönde düşük-orta düzeyde, finansal tatmin ile inanç eğilimi, finansal uygulama, çaresizlik ve dindarlık arasında pozitif yönde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Sonuç olarak finansal okuryazarlık bilgisinin toplamda artış düzeyi alt kategorilerdeki artışa bağlı olmakla birlikte farkındalık düzeyinin artışıyla ilgili olduğu tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Finansal Okuryazarlık; Finansal Farkındalık; İslami Finansal Okuryazarlık

ABSTRACT

The aim of this research was to examine the Islamic financial literacy culture among university students and identify the factors influencing its formation. To accomplish this, the "Islamic Financial Literacy Scale" developed by Nur Esra BEKEREÇİ (2018) was administered to a sample of 344 undergraduate students studying Business, International Relations, Economics, Public Relations, International Trade, and Finance at Karabuk University, selected through a random sampling method from both the first and second shift programs. The survey was conducted via a Google Form questionnaire.

The research findings revealed that the dimension associated with the highest score in terms of Islamic literacy sub-categories was religiosity, with an average score of 3.59 ± 0.595 . The dimension indicating the lowest score was helplessness, with an average score of 2.71 ± 0.932 .

Statistically significant relationships were observed between financial practice and belief inclination, showing a moderate positive correlation. There was a low positive correlation between belief inclination and helplessness, as well as between financial practice and helplessness. A low to moderate positive correlation was found between religiosity and belief inclination, financial practice, and helplessness. Additionally, a low positive correlation was identified between financial satisfaction and belief inclination, financial practice, helplessness, and religiosity.

In conclusion, it was determined that the overall increase in financial literacy knowledge is associated with the increase in sub-category scores and is related to the level of awareness.

Keywords: Financial Literacy; Financial Awareness; Islamic Financial Literacy

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Üniversite Öğrencilerinin İslami Finansal Okuryazarlığı Üzerine Bir Araştırma
Tezin Yazarı	Muhammad Noman KOHISTANI
Tezin Danışmanı	Dr.Öğr. Üyesi Meltem Ece ÇOKMUTLU
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	29/08/2023
Tezin Alanı	İşletme Anabilim Dalı
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	121
Anahtar Kelimeler	Finansal Okuryazarlık; Finansal Tercihler; İslami Finans

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	A Research On The Islamic Financial Literacy Of University Students
Author of the Thesis	Muhammad Noman KOHISTANI
Advisor of the Thesis	Assist. Prof. Dr. Meltem Ece ÇOKMUTLU
Status of the Thesis	Master's Degree
Date of the Thesis	29/08/2023
Field of the Thesis	Department of Business
Place of the Thesis	UNIKA/IGP
Total Page Number	121
Keywords	Financial Literacy; Financial Preferences; Islamic Finance

KISALTMALAR

- ISRA** : İslami Finans için Uluslararası Şeriat Araştırma Akademisi
- İİT** : İslami İşbirliği Teşkilatı
- İSEDAK** : İslami Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi
- PLS** : Kâr-zarar ortaklığı
- SERPAM** : Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi
- TDK** : Türk Dil Kurumu
- TÜİK** : Türkiye İstatistik Kurumu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

İslami finansal okuryazarlık, bireyler, topluluklar ve daha geniş İslami finans endüstrisi için muazzam bir öneme sahiptir. İlk olarak, bireylerin İslami finansal ürün ve hizmetlerle ilgili bilinçli kararlar vermesini sağlamaktadır. Sağlam bir İslami finans anlayışına sahip olan bireyler, finansal kararlarının İslami ilkelere uygunluğunu değerlendirmekle birlikte ilgili riskler ve faydaları gözetebilmektedir (Mokhtar ve diğerleri, 2018). İkincisi, İslami finansal okuryazarlık, müslüman topluluklar içinde finansal katılımı teşvik etmektedir. Bireyleri İslami finansa katılmak için bilgi ve beceriler kazandırarak finansal hizmetlere erişimlerini artırmakta ve ekonomik güçlenmelerini sağlamaktadır. Bu da Müslüman toplumlarda yoksulluğun azaltılmasına, ekonomik istikrara ve sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmasına fayda sağlamaktadır (Ali ve diğerleri, 2020). Üçüncüsü, İslami finans okuryazarlığı, İslami finans endüstrisinin büyümesi ve istikrarı için çok önemlidir. İyi bilgilendirilmiş ve finansal açıdan okuryazar bir müşteri tabanı, İslami finans kurumlarının güvenilirliğini ve sürdürülebilirliğini sağlayacağı belirtilmiştir (Adeyemi ve Zare, 2015). Ayrıca, İslami ilkelere bağlı bireylerin ve toplulukların özel ihtiyaçlarını karşılayan yeni İslami finansal ürün ve hizmetlerin yenilikçiliğini ve geliştirilmesine yardımcı olacağı belirtilmektedir (Ahmad, 2015). Önemine rağmen, İslami finansal okuryazarlık çeşitli zorluklarla karşı karşıya bulunmaktadır. Bu zorlukların başlıcası bireyler arasında İslami finansın ilke ve uygulamalarına ilişkin bir farkındalık ve anlayış eksikliğinin bulunmasıdır (Karbhari ve diğerleri, 2004)). Bu, sınırlı eğitim fırsatlarından ve İslami finansal okuryazarlığa adanmış kapsamlı kaynakların eksikliğinden kaynaklanmaktadır. İkincisi, kültürel faktörler ve toplumsal normlar, İslami finansal okuryazarlığın teşvik edilmesini engellemektedir. Bazı durumlarda, bireyler geleneksel finansal uygulamalara güvenmektedir. Kültürel önyargılar veya yanlış anlamalar nedeniyle İslami finansal ilkeleri benimsemeye karşı direnç göstermektedir (Yıldız, 2020). Üçüncüsü, nitelikli İslami finans uzmanları ve eğitimcilerinin azlığı, İslami finans bilgisinin yayılmasına karşı bir zorluk oluşturmaktadır. İslami finansı etkili bir şekilde öğretebilecek ve açıklayabilecek uzmanların eksikliği, kaliteli eğitim programlarının ve kaynaklarının mevcudiyetini sınırlamaktadır (Nurdin ve Yusuf, 2020).

İslami finansal okuryazarlığın bireyler, topluluklar ve genel olarak ekonomi üzerinde çeşitli etkileri bulunmaktadır. Bireylere dini inançları ve değerleri ile uyumlu

finansal kararlar alma yetkisi vermesi açısından islami finansal okuryazarlık önemli görülmektedir (Alsayigh ve Al-Hayali, 2022). Bireyler, İslami finansın ilkelerini anlayarak, finansal faaliyetlerinin etik ve ahlaki açıdan sağlam olmasını sağlamakta ve onlara finansal güvenlik ve gönül rahatlığı duygusu verebilmektedir. İslami finansal okuryazarlık, bireylerin ve ailelerin genel finansal refahına katkıda bulunmaktadır (Khan ve diğerleri, 2019). Müslümanlara mali durumlarını etkili bir şekilde yönetme, akıllıca bütçeleme ve gelecek için plan yapma bilgi ve becerileri kazandırarak, finansal sağlamlığa erişim ve ekonomik belirsizliklerin üstesinden gelme yeteneğinin artmasına yol açacağı belirtilmiştir (Janor ve diğerleri, 2016). İslami finansal okuryazarlık elde edilen becerileri müslüman topluluklar içinde ekonomik kalkınmayı artıracığı, finansal katılımı teşvik edilerek, bireylerin ve işletmelerin girişimci girişimler ve yatırım projeleri için sermayeye erişmelerini mümkün hale gelmesini sağlamaktadır (Muneeza ve diğerleri, 2018).

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

2008 küresel mali krizi, daha istikrarlı ve etik bir mali sisteme duyulan ihtiyacın altını çizmiştir. Risk paylaşımına, varlık desteğine ve spekülatif uygulamalardan kaçınmaya vurgu yapan İslami finans, ekonomik istikrarı güçlendirmeye yardımcı olabilecek alternatif bir model sunduğu belirtilmektedir (Aidrous ve Morsi, 2021). İslami finansal okuryazarlık, bireyleri bu ilkelerin anlayışıyla yetişmesini sağlayarak, istikrar ve sürdürülebilirliği ön planda tutan finansal sistemleri erişimini sağlayarak, bireyler daha dirençli ve eşitlikçi bir ekonomi yaratmaya katkıda bulunabileceği belirtilmiştir (Mohieldin ve diğerleri, 2011). İslami finansta geleneksel finanstan farklı şekilde bulunan finansal kazanım, toplumun tüm kesimlerine erişilebilir ve adil finansal hizmetler sunmayı amaçlayan kilit bir hedeftir (Ahmed, 2011).

İslami finansal okuryazarlık, mevcut ilkeler, ürünler ve hizmetler hakkında farkındalık yaratarak bu hedefe ulaşmada hayati bir rol oynamaktadır. İslami bankacılık, sigortacılık, yatırım fonları ve mikrofinans hakkındaki bilgileri yayarak bireyler bilinçli seçimler yapabilmekte ve inançlarıyla uyumlu finansal hizmetlere erişebilmektedir. Bu kapsayıcılık ekonomik kalkınmayı destekleyerek, islam toplumlarında yoksulluğu azaltılması ve sosyal refahın desteklenmesini olanaklı kılmaktadır (Alsayigh ve Al-Hayali, 2022). İslami finansın ilke ve uygulamalarının küresel olarak tanınmaya

başladığı günümüz dünyasında, İslami finansal okuryazarlık son derece önemli görülmektedir. İslami finansal okuryazarlık, finansal refahı artırarak, etik karar vermeyi, ekonomik istikrarı, kapsayıcı finansal hizmetleri ve birey bağımsızlığını güçlendiren bir yapı oluşturmaktadır ((Janor ve diğerleri, 2016). Bunun yanı sıra daha sorumlu ve adil bir finansal sistemin kurulmasına yol açacak uygulamalar sunmaktadır (Khan ve diğerleri, 2019).

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık kültürünü ve bu kültürün oluşumunda etkili olan faktörleri incelemektir. Araştırmada, İslami finans prensiplerine ait unsurların geleneksel finans ile uyumlu olmadığı için İslami finans ile ilgili toplumdaki mevcut durumu karakterize etmek üzere üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Bu nedenle Araştırma, toplumun geleceğini oluşturan üniversite öğrencilerini kapsamaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu çalışmanın temel amacı, İslami finansal okuryazarlık kültürüne sahip üniversite öğrencilerinin bakış açılarını çaresizlik duyguları, dindarlık ve finansal memnuniyet gibi temel faktörler de dâhil olmak üzere araştırmaktır. Çalışmada katılımcıların görüşleri, ilgi alanları, becerilerini, yeteneklerini, değerlerini ve diğer ilgili özelliklerini değerlendirmek için veri toplamayı içeren ve tarama modeli olarak bilinen nicel bir araştırma yaklaşımı kullanılmıştır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2019). İki veya daha fazla değişken arasındaki önemli veya önemsiz bağlantıları belirlemek için ilişkisel tarama modelleri kullanılmaktadır (Karasar, 2017).

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak Abdulrahim ve diğerleri (2016) tarafından oluşturulan “İslami finansal okuryazarlık” ölçeği kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemini Karabük Üniversitesi’nde eğitim gören İşletme, Aktüerya, İktisat, Halk İlişkiler, Uluslararası Ticaret ve Finansman birinci öğretim ve ikinci öğretim düzeylerinde lisans eğitimine devam eden öğrencileri oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini tesadüfi örnekleme yöntemiyle belirlenmiş olup evrenini temsil edebilen örneklem olarak 344 üniversite öğrenciye google form üzerinden anket çalışması uygulanmıştır. Anketler uygulanması tamamlandıktan sonra toplanan verilerin dijital çıktıları alınmış ve toplanan veriler soruların cevaplandırma sürecinde betimleyici

istatistiklerle belirlenmiştir. Ölçeğin doğruluğu ve güvenilirliği Cronbach's Alpha değerleri ile belirlenmiştir (Cronbach, 1951). İstatiksel analiz için istatistik yazılım programları kullanılmıştır. Ayrıca anlamlılık düzeyi $p < 0.05$ olarak alınmıştır. Verileri analizi olarak varsayımları karşılayama şartıyla T-testi, Tek yönlü ANOVA, Man-Whitney U, Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır.

ARAŞTIRMA HİPOTEZLERİ / PROBLEM

Araştırma problemini, “Üniversite öğrencilerinin islami finansal okuryazarlık kültürünün ve kültürün oluşmasına etki sahibi niteliyici faktörlerine (çaresizlik, dindarlık, finansal tatmin) yönelik görüşleri nelerdir?” ifadesi oluşturmaktadır. Belirlenmiş olan problem kapsamında araştırmaya ait hipotezler aşağıda verildiği şekildedir.

H1 : Üniversite öğrencilerin islami finansal okuryazarlık düzeyi ve faktör boyutları ortalamaları cinsiyete göre farklılık bulundurmaktadır.

H2 : Üniversite öğrencilerinin islami finansal okuryazarlık düzeyi ve faktör boyutları ortalamaları yaşa göre farklılık bulundurmaktadır.

H3 : Üniversite öğrencilerinin islami finansal okuryazarlık düzeyi ve faktör boyutları ortalamaları bölüme göre farklılık bulundurmaktadır.

H4 : Üniversite öğrencilerinin islami finansal okuryazarlık düzeyi ve faktör boyutları ortalamaları sınıf düzeylerine göre farklılık bulundurmaktadır.

H5 : Üniversite öğrencilerinin islami finansal okuryazarlık düzeyi ve faktör boyutları ortalamaları dindarlık düzeylerine göre farklılık bulundurmaktadır.

H6 : Üniversite öğrencilerinin islami finansal okuryazarlık düzeyinin inanç eğilimi boyutu ile çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutları arasında ilişki bulunmaktadır.

H7 : Üniversite öğrencilerinin islami finansal okuryazarlık düzeyinin finansal uygulama boyutu ile çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutları arasında ilişki vardır.

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR

Finansal okuryazarlık kavramı finans dünyası ve literatürü için geniş bir kavram olmasına rağmen islami finans ve islami finansal okuryazarlık kavramları finansal işlemlerde yenilikler barındırmanın yanı sıra literatürde kısıtlı olarak değerlendirildiği görülmüştür. Araştırma, Karabük Üniversitesi İşletme Fakültesi öğrencileriyle sınırlı tutulmuştur. Öğrencilerin cinsiyet, yaş, bölüm, sınıf ve dindarlık düzeylerine göre islami finansal okuryazarlık düzeyleri belirlenecektir. Bu durum islami finansal okuryazarlık kavramının geleceği hakkında temel fikirler oluşturduğu düşünülmektedir.

GİRİŞ

Finansal okuryazarlık, bireyleri bilinçli finansal kararlar alma, kaynaklarını etkili bir şekilde yönetme ve kişisel finansın karmaşık dünyasında gezinme konusunda güçlendiren çok önemli bir beceri şeklidir. Finansal okuryazarlık, finansal bilgileri etkili bir şekilde anlamak ve kullanmak için gereken bilgi, beceri ve tutumları kavramayı içermektedir (Hastings ve diğerleri, 2013). Bireyleri tasarruf, yatırım, bütçeleme ve borç yönetimi hakkında bilinçli kararlar verme yeteneği sağlamaktadır. Finansal piyasaların ve ürünlerin giderek daha karmaşık hale geldiği bir çağda, finansal okuryazarlık, bireylerin finansal refahlarını güvence altına almaları ve ekonomiye aktif olarak katılmaları için kritik önemde olduğu belirtilmektedir (Lusardi, 2019).

Finansal araçlar olarak gelirler, giderler, varlıklar, yükümlülükler, bütçeleme ve faiz oranları gibi temel finansal kavramları anlamak, finansal okuryazarlığın temelini oluşturmaktadır. Bu kavramlarda yeterlilik, bireylerin mali durumlarını doğru bir şekilde analiz etmelerini ve bilinçli kararlar vermelerini olanaklı kılmaktadır (Lusardi ve Mitchell, 2011). Finansal okuryazarlık, anlamlı finansal hedefler belirleme, kapsamlı bir finansal plan geliştirme ve bu hedeflere ulaşmak için stratejiler uygulama becerisi oluşturan bir özelliktir. Etkili finansal planlama, bütçe oluşturmayı, nakit akışını yönetmeyi, tasarrufları bir kenara ayırmayı ve uzun vadeli hedeflerle uyumlu yatırım kararlarında bu farkındalık düzeyi önemli katkıları olduğu belirtilmiştir (Singh, 2014).

Bireylerin servetlerini zaman içinde büyütmeleri ve finansal geleceklerini güvence altına almaları için tasarruf ve yatırım bilgisine sahip olmaları gerekmektedir. Finansal okuryazarlık, çeşitli tasarruf ve yatırım seçeneklerini anlamayı, risk ve getiri

takaslarını değerlendirmeyi, portföyleri çeşitlendirmeyi ve sağlam yatırım kararlarının alınmasında etkilidir. Bireylere, farklı kredi türlerini, faiz oranlarını ve geri ödeme seçeneklerini anlama dahil olmak üzere borcu sorumlu bir şekilde yönetme becerileri kazandırarak borçlanma hakkında bilinçli kararlar vererek aşırı borçtan kaçınmada dahil olmak üzere iyi bir kredibilite ve sürdürülebilir finansal destek sağlamanın yollarını bulmada katkı sağlamaktadır (Kotze ve Smit, 2008). Bunun yanı sıra finansal okuryazarlık, kişisel finansla ilgili riskleri değerlendirme ve yönetme becerisi kazandırarak sigorta ürünlerini anlamayı, kapsam ihtiyaçlarını değerlendirmeyi, sağlık, hayat, mülk ve sorumluluk sigortası ile ilgili bilinçli kararlarda yönelimleri kolaylaştırmaktadır (Capuano ve Ramsay, 2011).

Finansal okuryazarlık, bireylere finansal hayatlarının kontrolünü ele alma, akıllıca seçimler yapma ve finansal hedeflerine ulaşma gücü vermektedir. Bireylerin acil durumlar için tasarruf etmelerini, günlük harcamalarını yönetmelerini ve emeklilik için plan yapmalarını sağlayarak finansal istikrar ve güvenliği teşvik etmektedir. Gelişmiş finansal okuryazarlık seviyeleri, ekonomik güçlenmeye ve sosyal hareketliliğe katkıda bulunmaktadır(Heckman ve Mosso, 2014). Finansal bilgi ve becerilere sahip bireylerin finansal hizmetlere erişme, ihtiyatlı yatırım kararları alma ve servet yaratma fırsatlarından yararlanma olasılıkları daha yüksektir. Bu da gelir eşitsizliğini azaltabileceği ve kapsayıcı ekonomik büyümeyi teşvik edeceği belirtilmiştir (Babajide ve diğerleri, 2015). Finansal okuryazar bireylerde, kendilerini hileli planlardan, yağmacı borç verme uygulamalarından ve haksız finansal ürünlerden korumak için daha donanımlı hale gelmektedir. Hüküm ve koşulları anlamak, riskleri değerlendirmek ve bilinçli seçimler yapmak, tüketicilerin çıkarlarını korumasına ve sorumlu finansal kararlar almasına olanak da tanımaktadır. Finansal okuryazarlığı kazanılması bireylere uzun vadeli finansal sürdürülebilirliğe yol ağan alışkanlıklar ve davranışlar geliştirebilmektedir (Hawkins ve Kim, 2012).

İslami finansal okuryazarlık ise bireylerin finansal okuryazarlık sahibi olmasının yanı sıra islami finansal ürün ve hizmetlerle ilgili bilinçli kararlar vermesi için gerekli olan bilgi, beceri ve tutumları yönelik anlayış ve kavrayışlarını belirtmektedir (Abdullah ve Anderson, 2015). Yani islami finansal okuryazarlık islami finans ilkelerini, mevcut farklı finansal araç türlerini ve islam sınırları içinde finansal işlemlerin yürütülmesine ilişkin etik hususları da dâhil edilmesiyle oluşturulmuştur (Abdul Rahman, 2010). İslami finans okuryazarlığının önemi, özellikle küresel olarak İslami finansın artan

boyutu düşünülduğünde islam inancına sahip bireylerin finansal konuları hakkında bilinçli kararlar yeteneği kazanmalarında yatmaktadır (Alessie ve diğerleri, 2011). Bireyler, mevcut çeşitli İslami finansal ürün ve hizmetleri anlayarak, finansal sisteme aktif olarak katılmakta ve dini inançlarıyla uyumlu finansal fırsatlara erişim sağlayabilmektedir. Bu da, islam inancına bağlı bireyler ve topluluklar için finansal katılımı ve ekonomik güçlendirmeyi desteklemektedir. İslami finans, risk paylaşımını, etik davranışı önceleyerek, aşırı spekülasyon ve belirsizlikten kaçınan ilkelere dayalı olarak faaliyet göstermektedir (Iqbal ve Llewellyn, 2002). Bu ilkelerin güçlü bir şekilde anlaşılması ve finansal işlemlerde uygulanması, bireylerin sağlam finansal kararlar almasına ve riskleri azaltmasında etkin rol oynamasına yardımcı olmaktadır. Faize dayalı işlemler (riba) ve aşırı belirsizlik (garar) gibi İslam'da yasaklanan faaliyetlerden kaçınarak, bireyler finansal sistemin istikrarına ve dayanıklılığına katkı sunmaktadır (Hussain ve diğerleri, 2016)

İslami finans, etik ve sosyal açıdan sorumlu finansal uygulamaları vurgulamakta ve islami finansal okuryazarlık, bireylerin finansal kararlarını etik değerler ve ilkelerle uyumlu hale getirmelerini sağlamaktadır. Finansal işlemlerde şeffaflığı, adaleti ve hesap verebilirliği destekleyerek bireylerin finansal hedeflerine ulaşırken topluma olumlu katkıda bulunmalarının yollarını sunmaktadır. İslami finansal okuryazarlık bireyler, Müslüman topluluklar ve toplumlar için büyük önem taşımaktadır (Ab Rahman ve diğerleri, 2018). Müslüman topluluklar ve toplumlar, islami finans konusunda daha derin bir anlayış geliştirerek, dini değer ve ilkeleriyle uyumlu, daha bilgili ve sorumlu bir finansal ekosistem yaratabileceği düşünülmektedir (Al-Jayyousi, 2016). Bu kapsamda araştırmada üniversite öğrencilerinin islami finansal okuryazarlık kültürü ve kültürün oluşumunda etki eden faktörlere (çaresizlik, dindarlık, finansal tatmin) yönelik dünya görüşlerinin incelenmesini amaçlanmıştır.

1. KAVRAMSAL AÇIDAN İSLAMİ FİNANS

1.1. Geleneksel Finans Anlayışı ve Felsefesi

Modern ekonomik sistemlerin temel direği olan finans, toplumların kaynaklarını yönetme ve tahsis etme biçimlerini şekillendirmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Paranın, yatırımların ve finansal araçların incelenmesi, yaratılması ve yönetimi ile ilgili çok çeşitli faaliyetleri içerdiği bilinmektedir. Finans kavramını anlamak, geleneksel kavramını derinlemesine incelemeyi ve ilkelerine ve uygulamalarına rehberlik eden temel felsefeyi keşfetmeyi gerektirmektedir (Millar ve Anwar, 2009). Finans, özünde fon akışı ve finansal kaynakların yönetimi etrafında dönmektedir. Kişisel finans, kurumsal finans, kamu finansmanı ve uluslararası finans dâhil olmak üzere çeşitli alanları barındırmaktadır. Finansal istikrarı sağlamak ve yaşam hedeflerine ulaşmak isteyen bireylerden, karmaşık finansal işlemlerle uğraşan çok uluslu şirketlere kadar, finans, ekonomik hayatın her alanına nüfuz etmektedir (Kayed ve Hassan, 2011).

Geleneksel finans anlayışının kökleri, ekonomik faaliyetlerin ilkel finansal sistemler aracılığıyla yürütüldüğü eski uygarlıklara dayanmaktadır. Tarih boyunca farklı toplumlar, işlemlerin kaydedilmesi, ödeme araçlarının oluşturulması ve kredi sağlanması gibi mali konuları yönetmek için kendi yöntemlerini geliştirdiler (Kahf, 1999). Zamanla, bu uygulamalar gelişti ve modern finansal sistemlerin temelini atarak daha sofistike hal almıştır. Bu sofistike durum, finans ilkelerinin ve uygulamalarının şekillenmesinde önemli ve temel bir felsefik süreç yaratarak etkileşimli bir rol oynamıştır. Bunun yanı sıra karar verme süreçlerine, etik hususlara ve risk yönetimi stratejilerine rehberlik eden teorik bir çerçeve sunulmasına olanak tanımıştır (Lusardi ve Mitchell, 2011).

Finans felsefesi, paranın doğası, değer kavramı ve kaynakların tahsisi ile ilgili temel soruları araştırmaktadır. Paranın zaman değeri, verimli piyasalar hipotezi, karar vermede rasyonalite ve finansal kurumların toplumdaki rolü gibi kavramları derinlemesine incelemektedir (Muniesa ve Doganova, 2020). Ayrıca finans felsefesi, finansal kararların etik sonuçlarını da incelemektedir. Mali faaliyetlerin daha geniş toplumsal etkisini dikkate almanın önemini vurgulayarak adalet ve sosyal sorumluluk kavramlarını değerlendirmektedir. Finans felsefesi, bireysel çıkarlar, piyasa etkinliği ve

genel ekonominin refahı arasında bir denge kurmayı amaçlamaktadır. Finans kavramını, geleneksel anlayışını ve altında yatan felsefeyi derinlemesine araştırdıkça, finansal sistemlerin nasıl işlediğine ve günlük yaşamlarımızı nasıl etkilediğine dair daha kapsamlı bir anlayış kazanılmaktadır (Mohamed ve Lashine, 2003). Finansın tarihsel gelişimini, teorik temellerini ve etik boyutlarını inceleyerek, karmaşık finansal ortamda daha büyük bir farkındalıkla yol alınabilmekte ve bir bütün olarak toplumun sürdürülebilir büyümesine ve refahına katkıda bulunan bilgiye dayalı kararlar alınmaktadır (Köhler ve diğerleri, 2019).

Günümüzde iş dünyasının en önemli ve karmaşık alanlarından birini finans alanı oluşturmaktadır. Şirketlerin, bireylerin ve hatta hükümetlerin ekonomik faaliyetlerini yönetmek ve finansal kaynakları etkin bir şekilde kullanmak için finansal kavramlar ve modeller kullanılmaktadır. Finans, genel olarak para, yatırım, varlık ve borç yönetimi gibi kavramları içeren bir disiplindir (Inyang ve Enuoh, 2009). İşletmelerin kar elde etmek, büyümek ve riskleri yönetmek amacıyla finansal kaynakları kullanma sürecidir. Bireylerin ise kişisel mali durumlarını yönetmek, tasarruf etmek, yatırım yapmak ve geleceklerini güvence altına almak amacıyla finansal kararlar almalarını içermektedir. Aynı zamanda hükümetler, kamu harcamalarını finanse etmek, borç yönetimi yapmak ve ekonomik politikaları uygulamak için finansal kavramları kullanmaktadırlar (Kuyumcu, 2018).

Finansal modeller ise finansal analiz ve tahminler yapmak için kullanılan matematiksel ve istatistiksel araçlardır. Bu modeller, geçmiş verileri ve mevcut ekonomik koşulları temel alarak gelecekteki finansal durumları öngörmek amacıyla kullanılmaktadır. Hisse senedi fiyatlarının gelecekteki performansını tahmin etmek için finansal modeller sıklıkla kullanılan araçlardır. Ayrıca, yatırım getirisi, risk analizi, bütçeleme ve nakit akışı gibi finansal kararlar da finansal modeller kullanılarak desteklenmektedir (Bayram, 2015).

Finansal modeller, genellikle matematiksel denklemler, istatistiksel analizler ve diğer nicel yöntemlerle oluşturulmaktadır. Bu modeller, finansal piyasalardaki belirsizlikleri ve riskleri hesaba katma yeteneği sayesinde karar alıcıların daha bilinçli ve etkili finansal kararlar almasına yardımcı olmaktadır. Bir yatırımcı, belirli bir yatırımın getirisini ve riskini değerlendirmek için finansal modelleri kullanmaktadır. Aynı şekilde, bir şirket, bütçeleme sürecinde finansal modelleri kullanarak gelir-gider

projeksiyonları yapabilmekte ve işletme stratejilerini belirlemektedir (Ateş, 2007). Finansal modellerin doğruluğu ve güvenilirliği, kullanılan verilerin kalitesi, modelin tasarımı ve modelin varsayımlarının gerçek durumu yansıtmaya yeteneğine bağlıdır. Bu nedenle, finansal modellerin oluşturulması ve kullanılması dikkatli bir şekilde yapılmalıdır. Ayrıca, finansal modellerin sadece araçlar olduğunu unutmamak önemlidir. Karar verme sürecinde, finansal modellerin sonuçları, deneyim, uzman görüşleri ve diğer faktörlerle birlikte dikkate alınması gerekliliği vurgulanmıştır (Cowell ve diğerleri, 2002). Sonuç olarak, finans kavramı ve finansal modeller, işletmelerin, bireylerin ve hükümetlerin ekonomik faaliyetlerini etkin bir şekilde yönetmelerine yardımcı olan önemli araçlardır. Finansal modeller, gelecekteki finansal durumları öngörmek ve finansal kararlar almak için kullanılan matematiksel ve istatistiksel belirlemelerde önemli rol oynamaktadır. Ancak, finansal modellerin sadece araçlar olduğunu ve dikkatli bir şekilde kullanılması gerektiği belirtilmiştir. Finansal modeller, doğru bir şekilde tasarlandığında ve kullanıldığında, karar alıcıların daha bilinçli ve etkili finansal kararlar almasına yardımcı olabilmektedir (Kanayırın, 2022).

Modern finans olarak da bilinen finans alanı, diğer disiplinlere göre nispeten daha kısa bir geçmişe sahiptir ve 1950'lerden sonra ayrı bir alan olarak ortaya çıkmaya başlamıştır (Fourcade ve Khurana, 2013). Bu gelişim süreci boyunca finans, üç farklı alt disipline odaklandığında bulundurmıştır. Birinci alt disiplin, fonların nasıl elde edileceği ve kullanılacağı temel sorusunu ele alan işletmelerin “finansal yönetimi” etrafında şekillenen yönetsel süreçlerdir (Karadağ, 2015). Finansın ikinci alt disiplinini, “finansal piyasalar” ve “finansal kurumlar” üzerinde gelişerek modellemeler, işletmelerin işleyişi ve piyasalarda olan olgulara yoğunlaşmaktadır (Aydoğuş, 2006). Üçüncü alt disiplin “yatırımlar” ile ilgili süreç olup bireylerin karar verme süreçlerini, yatırım türlerini ve yatırım için finansal kaynakları incelemektedir. Bu üç alt disiplinle birlikte finans disiplininin bir bütünü oluşturmaktadır (Görkaş ve Kayahan, 2017).

İşletmelerin temel amacı, mal ve hizmetlerin maliyet etkin üretimini sağlamaktır. Bu aşamada finansal yönetim, gerekli fonların belirlenmesi ve uygun kaynaklardan temin edilmesini kapsamaktadır. Finans, en basit haliyle, nakde çevrilebilen ve paranın yerine geçebilen çeşitli unsurları kapsayan değerleri ifade etmektedir. Finans, özünde para (Aydın ve diğerleri, 2004) ve paranın yönetimi (Pruitt ve Gitman, 1991) süreçlerini temsil etmektedir. Fon elde etme süreci finansman olarak bilinmekte ve finansman kaynaklarının yaratılması süreçlerini içerisinde barındırmaktadır. Bu kavramların bir

sonucu olarak da kişi veya kurumların işlerini geliştirmeleri için gerekli fonların sağlanması, korunması ve etkin yönetimini içeren “finansal yönetim” ortaya çıkmaktadır (Büker ve diğerleri, 2010).

1.2. İslami Finans Anlayışı ve Felsefesi

1.2.1. İslami Finans Kavramı

İslam dini insanın hem inanç dünyasını hem de beşeri hayatını düzene koyan ilahi bir dindir. Yani insanın hem yaratanla olan ilişkisini hem de dünyevi işlerle ilgili muamelelerini düzenleyen, tüm yaşantımızı çevreleyen bütüncül bir sistemdir. Bu sistemin ortaya koyduğu ve öğretilerle şekillendirdiği finans modeli, günümüz İslami finans anlayışının temelini teşkil etmektedir (zel, 2013). İslami finasta kullanılan araçlar, İslam hukuku çerçevesinde ele alınmakta ve İslam hukukunun kapsadığı tüm hükümlere şeriat adı verilmektedir. şeriatın, İslam ulemaları tarafından fetvalar ve yorumlarla genişletilerek Müslümanların hayatına tatbik edilmesi gagesiye açıklanması da İslam hukuku olarak adlandırılmaktadır (Yanpar, 2014). Bu bağlamda bir Müslümanın, bankacılık ve finans alanında yapacağı işlemlerde İslam dininin çizdiği sınırlar çerçevesinde hareket etmesi gerekmektedir (zsoy, 2012).

İslami Finans denildiğinde akla ilk, faizsiz bankacılık ve Müslümanların gerçekleştirdiği ekonomik faaliyetler gelse de İslami finans bu kavramların çok daha ilerisinde, kapsam olarak çok daha geniş ve para yönetim ilmini yaşam tarzı olarak benimseyen bir olgu haline gelmektedir. Bu kavramla ilgili çok sayıda tanım yapılmış ve bu tariflerin hepsindeki ortak vurgu, finansal işlemlerin İslami kurallar nezdinde yürütülmesi gerektiği olmuştur (Akten rk, 2013). Dolayısıyla, İslami finans en kısa ve en bilinen tanımını ile “İslam’ın kurallarına göre işleyen finans” olarak ifade edilebilmektedir (Shanmugam ve Zahari, 2009)

1.2.2. İslami Finans Anlayışı ve Felsefesi

İslami insan tipi, İslami finansla ilgili faaliyetleri yürütecek olan ve bütün davranışlarında İslami finansın felsefi temelleri doğrultusunda hareket etmekle mükellef

olduğunu bilen kişidir. Dolayısıyla davranışlarında ve yaptığı her işlemde Allah'a, insan toplumuna ve kendine dürüst olarak sorumluluk sahibi insan modelidir (Çürük, 2013). İnsan yalnızca kendi çıkarlarını düşünmemelidir, bütün toplumun çıkarını ve huzurunu düşünmekte ve bu hassas dengeyi sağlamadan kendisinin sorumlu tutmaktadır. Yani İslami insan modeli ahlaki değerlerine bağlıdır ve bu değerler onun ekonomik kararlarında etkin bir rol oynamaktadır (Eren, 2013). Bu bağlamda İslami finansla ilgili ilke ve prensiplerin finansal alanlarda da uygulanabilir ve yaşanılabilir olduğunu göstermek adına İslami finansal sistemin felsefi temellerinin hatırlatılması ve göz önünde bulundurulması son derece önemlidir (Çelik, 2016). Çünkü bu felsefi temeller, insanı düşünce ve eylem anlamında yüce bir mertebeye ulaştıran, manevi olarak gelişmesini sağlayan ve insana Allah'ın yeryüzündeki halifesi olma niteliğini yükleyen önermelerdir (Genç ve diğerleri, 2016). Bu felsefi temeller, İslam ahlakı ekonomisini ve buna karşılık gelen ideal ahlak kurallarını içeren ve insan yaşamının her yönünü ilgilendiren ekonomik ve sosyal politikaları tanımlamaktadır (Asutay, 2008). İslami finansın kavramsal temellerini şekillendiren felsefi kuramlar, Ahmad (1980), Chapra (2000), El-Ghazali (1994), Naqvi (1981), Siddiqi (1981), ve Sirageldin (2002) gibi öncü İslam iktisatçıları tarafından geliştirilmiş ve ekonominin islam felsefesinin esaslarını da belirten bu önermeler, birçok araştırmacı tarafından da çeşitli çalışmalarda farklı bakış açıları ile incelenmiştir. Ahmed (2011) çalışmasında, İslami finansın felsefi temellerini tevhit, rububiyet, hilafet ve tezkiye kavramları üzerine inşa etmiştir. Yine bu konuda çalışma yapan Asutay (2008), ise bu dört terime ek olarak adalet, ihsan, farz ve ihtiyar kavramlarını da araştırmasına dâhil etmiş ve bunların İslami finans felsefesinin temel önermelerini oluşturduğunu ifade etmiştir. Akın (1986) tarafından araştırmalarını sunduğu "Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma" kitabında bu islamın felsefi temellerinden olan tevhid, dengeyi, serbest iradeyi ve sorumluluğu vurgularken, en geniş kapsamda araştırma ISRA (İslami Finans için Uluslararası Şeriat Araştırma Akademisi) tarafından yapılmıştır (ISRA, 2011). ISRA, islami finans sisteminde temel önermelerini kapsamında tevhidin, rububiyetin, hilafetin, tezkiyenin, adaletin, ihsanın, farzın, ihtiyarın, risaletin, ahiretin, kefaletin ve fellahin tanımlarını yaparak temellendirmiştir. Diğer taraftan İslam'ın ve fıkıhın ana kaynak olarak nitelendirdiği Kur'an'ın mesele ya da olaylar kapsamında hangisi olursa olsun takibe aldığı amaçlar, tevhid, nübüvveti, haşiri, adaleti ve ibadeti sınıflandırılara uygulama bulmaktadır (Nursi, 2014). İslami finansın felsefi temellerinin bu ekseninde ele alınması tabidir. Bu bağlamda, yukarıdan

beri zikredilen çalışmalardan hareketle İslami finansal sistemin felsefi temellerini oluşturan onermeler; tevhid, rububiyet, hilafet, tezkiye, ihsan, adalet, felah, ahiret, farz, kefalet ve risalet olarak temellendirmek mümkün olmaktadır ve bu onermeler ana hatları ile aşağıda gösterilmektedir.

Tevhid inancı: Tevhid'in kelime anlamı birlik olup, Allah'ın varlığına ve birliğine, O'ndan başka ilah olmadığına, O'nun hiçbir ortağı ve benzeri bulunmadığına inanmayı ifade etmektedir. Her yerde ve her şeyde Allah'tan başka hiç kimsenin etkisi ve hakimiyeti olmadığını anlamayı, bilmeyi ve şuurlu olarak yaşamayı gerektirmektedir (Uyanık ve Akyol, 2014). Tevhid, kainatı ve insanı Allah'ın yaratıp kontrol ettiği ve insanların O'nun emirlerine teslim olarak yeryüzünde kendilerine verilen görev ve amaçları yerine getirmek zorunda oldukları anlayışına dayanmaktadır (Yanpar, 2014). Bu kavram, klasik ve en basit haliyle “Allah'tan başka ilah yoktur” ayetine gönülden teslim olmak ve ona inanmak anlamına gelir ve tevhid kavramı en zengin ve en büyük anlamları kapsar (Faruki, 2017). Bu nedenle Tevhid inancı, İslami düşünce ve davranışın altında yatan temel bir kavram olarak kabul edilir ve hepsini etkiler ve etkiler. Dahası, İslami öğretilerin özüdür. Tevhid inancı dikey ve yatay boyutlara ayrılabilir. Dikey boyutta, birey Allah'a inanır ve O'na güvenir. Yatay boyut, bireyin yaratılmış diğer varlıklarla iletişimini ve etkileşimini ifade eder (Genç, 2016). Tevhid inancı, her iki cihan saadetinin ve saadetinin temeli olarak kabul edilmektedir. Bu, “Tevhid inancı, imana teslim olmayı, teslimiyet ise tevekkülü, tevekkül de iki cihan saadetini getirmektedir” şeklinde ifade edilmektedir (Nursi, 2015). Yani Allah'a inanan Allah'a teslim olmuştur ve bu teslimiyet Allah'a güveni, güven ise dünya ve ahiret mutluluğunu beraberinde getirmektedir.

Rububiyet: Rububiyet veya Rabbiyet, Allah'ın her şeyi kendi isimleriyle besleyip var etmesi anlamına gelir. Bu da bize ihtiyaç duyduğumuzda O'na yönelmemiz gerektiğini ima eder (elik, 2016). Esasen Allah, her varlığı kendi özelliklerine göre terbiye eder, besler ve geliştirir. Bu yüzden var olmak ve gelişmek için Rububiyet prensibini anlamak önemlidir; burada biz büyürken ve gelişirken Allah da Rab olarak hizmet eder. Başarıyı, Allah'ın emirlerine bağlı kalarak elde edebileceğimize inanmalıyız (elik, 2016). Rububiyet, sözlük anlamıyla, varlıkların her zaman ve her yerde ihtiyaç duyduğu her şeyin Allah tarafından sağlanmasıdır. Sağduyu, disiplin, sahiplenme, yetiştirme gibi nitelikleri kapsar. Allah'ın rububiyetine iman, kulluk (ubudiyet) duruşuna yol açar. Diğer bir deyişle, Allah'ı Rab olarak kabul edenler, ticaret

ve mali işler de dâhil olmak üzere tüm eylemlerini O'nun disiplinine, egemenliğine ve salih emirlerine uygun hale getirmelidirler. Böylece Rububiyet'in tüm kâinatı kuşatan iç içe geçmiş çarkların ahenkli hareketine uyum sağlarlar (Çelik, 2016)..

Hilafet: Hilafet kelimesinin insanın, yeryüzünde dinin hükümlerini uygulayan, dünya işlerini idame ettiren yani Zülcelal'in küre-i Arz'daki hâkimiyetini temsil eden bir halife konumunda olduğunu belirleyen bir kavramdır. Allah insanı yeryüzündeki kendinin halefi olması için yaratmış, bundan dolayı insan işlevi ve vazifesi istikhlaf olup Allah'ın iradesinin yeryüzündeki hüküm kılınması ve oluşması için, iyiliğin desteklenmesi, kötülüğün bertaraf edilmesi ve yasaklı hale gelmesi, adaletin tecellisinin tesis ve iyiliğin, ihsanın yaygınlaştırması birey ve toplumun yaşam kalitesinin yüksek bir mertebeye ulaşılması için tanımlanmaktadır (Dunning, 2004). Kısaca İslamın finans anlayışındaki hilafeti belirten felsefesi yaklaşıma göre, insan, Allah'ın yeryüzünde halifesi ve yine bu önerme insanın yaratana ve kendine karşı sorumluluklarını belirten bir kavramdır (Genç ve diğerleri, 2021).

Tezkiye: ruhu manevi kirlilerden arındırmak olarak tanımlanmakta ve sözlükte “temizlenmek, arınmak, temize çıkarmak” terimlerine karşılık gelmektedir. Tezkiye insanın bir nevi iç muhasebe yapmasıdır ve nefsi ile olan mücadelede insana uyanıklık hali kazandıran bir olgudur. İnsandaki bu iç muhasebe ve nefis ile mücadele, finansal işlemlerinde de doğruyu esas alarak yaşamasını mümkün kılar ve insanı mükemmele taşımada yardımcı olur (Çelik, 2016).

İhsan: Tezkiye ve rububiyet tarafından şekillendirilen bir önermedir ve İslami insanın gelişiminin zirvesini temsil etmektedir. Yine İhsan, İslam ile imanın birbiriyle bağıntılı uygulamalarının uyumunu ortaya koyan bir önerme olmaktadır (Genç ve diğerleri, 2021). Bir şeyi veya bir kimseyi etraflıca korumak manasına gelen bu kavram maddi korunmadan ziyade ahlâkî yapılanmayı ölçü sayarak iffet ve namusun muhafaza edilmesini ve bunu gerçekleştirebilecek kabiliyette olunmasını ifade eden bir kavramdır. Aynı zamanda kelime anlamı iyilik, lütuf, bağışlamak, cömertlik yapmak olan İhsan, güzel bilip güzel eylemek manasına gelmektedir. Kötülüğe iyilikle karşılık vermek ve iyilikte bulunarak bunu alışkanlık haline (erdem) getirmektir (Uyanık ve Akyol, 2014). İhsan kavranı Allah'ın insanı görüyormuşçasına takip ettiğini ve bu önerme sonucu insanın kendini gözetleyen bir yaratıcı olduğunu ve sonuç olarak bundan dolayı yaptıklarını gördüğünü bilmektedir. Bu nedenle yaptığı eylemlerin sorugulanacağını

bilmekte bu nedenle insan ihsan fikriyle yaptıklarına dikkat etme zorunluluğu bulunmakta ve finansal aktivitelerini bu şekilde düzenlemelidir fikri oluşmaktadır (Çelik, 2016).

Adalet: Adalet önermesi “davranış ve hükümde doğru yolda olmak, haklıya hakkını vermek, haksızlıktan sakınmak ve eşit olmak” anlamlarına gelmektedir ve ayrıca “bireyde ve sosyal alanda düzenin sağlanması, hakkaniyetli davranmak ve eşitliğin oluşturduğu prensiplerine uygun yaşama gayreti gösterme” olarak tanımlanabilmektedir (Ersöz, 2016). Bu felsefi temel, Allah’ın vermiş olduğu zenginlik sebebi kaynakları adil şekilde pay etmenin bir yolunu bulmak, bunu gelecek nesilleri de hesaba katarak gerçekleştirmeye çalışmak ve de israf karşı önlem alınmasını sağlama olarak da tanımlanmaktadır (Ülev ve Yardımcıoğlu, 2017). Zira bu bahis Kur’an-ı Kerim’de Maide suresi 8. ayette ve Nisa suresi 58. ayetlerde şöyle geçmektedir. “Ey iman edenler! Allah için hakkı ayakta tutun, adalete şahitlik eden kimselerden olun. Bir topluluğa kininiz sizi adaletsiz davranmaya itmesin. Adil olun; bu takvaya daha uygundur” ve “İnsanlar arasında hükmettiğiniz zaman adalette hükmedin” buyurularak adaletli ve hakkaniyetli olunması gerektiği emredilmiştir (Ersöz, 2016).

Felah: Kelime kökü itibariyle çiftçinin toprağı sürmesi anlamına gelen bu terim, ilahi yükümlülüğü yerine getirmekle ortaya çıkan huzuru ifade etmektedir (Faruki, 2017). Bireyin dinde ve ahlaken mesuliyetlerini ifa etmesi neticesinde alemde ulaşacağı muvaffakiyet ve saadetle, öteki dünyada ulaşacağı ebedi selamet ve huzur ümidi olarak tanım bulabilmektedir. Ezan sırasında okunan “hayye ale’l-felâh” yani haydi kurtuluşa çağrısı felah ise kurtuluş doğru yön almak anlamına gelmektedir. Yine Bakara suresi ve Lokman surelerinin 5. ayetinde felaha erenlerden bahsedilmektedir (Faruki, 2017).

Ahret: Var olan canlılığın sona ermesi sonucu ahiret sürecinden sonra başlayan ilelebet sürmeye devam edecek olan ikincil bir hayatın ifade şeklidir ve “evvelin mukabili olan son” anlamına gelmektedir. Kelime olarak “son” anlamına gelen Ahiret, kavram olarak insanın yaşadığı şu dünya hayatının sonrasındaki var oluşu ifade eder. Yani İslami inanışta hayat, insanın ömrünü gösteren kısa bir dönemi değil ebedi bir hayatı tabir eder ve bu hayat insanın ölümüyle başlayan süreçtir. Ahiret inancı, Allah inancı ile birlikte değerlendirilmekte ve insanı yok olma düşüncesinden kurtaran bir inanış olmaktadır. Ayrıca, Ahireti inkâr etmek, sapıklık ve küfür olarak addedilmiştir (Pınar, 2016).

Farz: Kelime anlamının tam karşılığı sorumluluk olan bu kavram bir yargıyı belirleyip onu kesinleştirme ve dini yükümlülük kısıtlarına göre dâhi her bir müslümandan yapılması istenen mutlak olarak uyulması zorunlu durumları ifade eden bir emir anlamındadır. Rabbinin bahsettiği ve hüküm sürdüğü evren dâhilinde birey olarak insan özgürlükle donanmıştır. Fakat özgürlüklerin karşıtı olarak doğal dengenin ilkelerinin işleyişini sağlanması ve sürmesi amacıyla sorumluluklar çıkartılarak tercih ve karar verme gücüne haiz insanın yaptıklarının ve gücünün karşılığı olarak eylemlerinin sonuçlarına katlanmak durumunda olmaktadır. İşte insanın sosyal davranışlarının ahlaki kısıtlamalarla doğal özgürlüğünün sınırlandırılması sorumluluk ilkesinin etkisi olmaktadır (Zaim, 2013).

Kefalet: Kelime anlamı olarak “herhangi bir şeyin başkaca bir şeyle ekleme, katma, birleştirme, kefil olma, garanti etme” manalarına gelmektedir. Tanım olarak ise, meşruiyeti sağlama amacıyla verilmiş bir hakkı teminat altına alınmasıdır (Genç, 2019).

Risalet: Allah’ın irade bildirimini tayin ettiği bir elçiye aktarması anlamındadır. Diğer açıklanan terimlerde bahsedilen bütün önermelerin kesinlik kazanması bu felsefi temele bağlı olarak gerçekleşmektedir. Çünkü onların önerme olarak kabul görmesi risalet vazifesi ile görevli olan bir aracının tebliği ile olanaklıdır. Mülk suresinin 14. ayetinde de buyrulduğu üzere “Hiç Yaratıcı bilmez olur mu? O bütün inceliklerin farkındadır ve her şeyden haberdardır” yani O her şeyi mutlaka bilir. O’nun bildiğini insanlara tebliğ edecek aracı işte risalet vazifesi ile görevli olan peygamberlerdir (Çelik, 2016). Nitekim Kuran’ı Kerim’in Nisa suresi, 59. ayetinde yaratıcının buyruklarına uyma ve itaat etme vurgulanmış ve Haşr suresi, 7. Ayet peygamberin yol göstericiliğinde günahlardan uzak durulması gerektiği belirtilmiştir (Çelik, 2016).

1.3. İslami Finansa Hukuksal Çerçeve

İslami finans, İslam’ın ekonomik alanında olduğu kadar, yasal çerçevesini oluştururken İslam’ın kendisinin kullanılmasında da bir yere sahiptir. İlahi emirlerden kaynaklı şekilde düzenlenmiş adalet sistemini tanımlayan bu alana "İslam hukuku" adı verilmektedir. Kitap ve geleneğin hukuki düzenin temsiliyetini sağladığına inanılmaktadır (Apaydın, 2022). İslam şeriatının dört ana kaynağı vardır: Kitap, Sünnet, icma ve kıyas. Bu kaynakların sıralamasında ilk sırayı Kur'an almakta, ardından Sünnet, Acem ve Kıyas gelmektedir. Diğer kaynaklar da bunlara dayandırıldığı veya onlardan

alındığı için ikincil olarak kabul edildiği bilinmektedir (Yanper, 2014). İslam hukukunun temel ilkeleri ve dayanakları Kuran'da açıkça belirtilmiştir ve bu ilkeler şunlardır (Delorenzo, 2007):

- i) İşlerde dürüst ve adaletli olmak,
- ii) Anlaşmalara sadık davranmak,
- iii) Yükümlülüklerini aksatmamak,
- iv) Karşılıklı rızayı dikkate almak,
- v) Karşılıklı iş birliğini amaçlamak ve
- vi) Tehlikeli durumlardan kendini uzak tutmaktır.

Bir din alimi veya hukukçu, bir konuda İslam hukukunun hükmünü tespit etmek istediğinde, ilk referans noktası, İslam hukukunun birincil kaynağı olan Kuran'dır. Sünnet, aslında Kur'an'ın açıklamasını sağlar ve bağımsız bir kaynak olarak kabul edilememektedir. Delil biçimleri olarak icma (İcma) ve kıyas (kıyas) da Kur'an ve sünnete dayanmaktadır (Ekinci, 2006). Kuran, Allah'ın Hz. Muhammed'e indirdiği kutsal bir kitaptır. Hz. Muhammed'in söz ve fiillerine ait her türlü bilgiye, hayatı boyunca yaptığı uygulamaları kapsayan hadis denir. İcma, İslam alimlerinin belirli bir konuda oybirliği ile anlaşmasını ifade etmektedir. Kıyas, Kur'an ve Sünnet'te açıkça belirtilmeyen bir durum hakkında, hükmü olan benzer bir olayla kıyaslanarak hüküm çıkarılmasıdır. İctihad ise, Kur'an ve Sünnet'te açıkça belirtilmeyen dini bir konuda hüküm çıkarma sürecini ifade etmektedir (Tabakoğlu, 2016).

1.4. İslami Finansa Finansman Yöntemleri

İslami finans, öncelikle faiz içermeyen finansman tekniklerini kullanarak ticari faaliyetlerde bulunmayı içermektedir. Bu teknikler genel olarak iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Bunlar doğrudan finansman yöntemleri (muşaraka ve mudaraba gibi) ve dolaylı finansman yöntemleridir (murabaha ve icara gibi kiralama veya satış sözleşmeleri gibi). Bu yöntemlerin temelinde İslami ahlak ilkelerinin anlaşılması ve faiz içeren işlemlerden kaçınılması yatmaktadır (Ahmad, 2011).

İslami finans alanında, kar ve zarar paylaşımı, marj bazlı satış ve kiralama yöntemlerinin temel ilkelerine ağırlıklı olarak uyulmaktadır. Mudaraba ve müşaraka, kar

ve zarara ortak olma ilkesinin hayata geçirilmesi için kullanılırken, murabaha alım-satımıyla ilgili faaliyetlerde, icara ise kiralama işlemlerinden gelir elde etme ile ilgilidir (Türker, 2010). Ayrıca, İslami finans işlemlerinde Sukuk, istisna, Karz-ı hasen ve tekafül gibi başka yöntemler de uygulanmaktadır. Aşağıda bu temel finansman yöntemlerine ilişkin kapsamlı açıklamalar yer almaktadır. verilmektedir.

1.4.1. Mudaraba

Mudaraba, bankanın öz kaynaklarını ve yatırımcılarından topladığı sermayeyi bir araya getirerek kar elde etmek için yürütmüş olduğu ortaklık faaliyetleri (Yılmaz, Ekinci ve Önk, 2017). Mudaraba, taraflardan birisinsin bilgi birikimi ile diğerinin maddi gücünün bir araya gelmesidir. Sunmuş olduğu projenin banka tarafında onaylanarak kendisine yatırım yapabilmesi için fon sağlanan kişiye (tüzel kişi de olabilir) "Mudarib", bir iş planına maddi destek sağlayan gerçek ya da tüzel kişi "Rabbul- mal" olarak adlandırılmaktadır. Rabbul-mal, (faizsiz banka) mudarib ile yapılan sözleşme gereği banka sermayeyi hazır bulundurmalıdır. Sözleşme gereği banka fon sağlanan kişinin diğer iş ve işlemlerine karışamaz. Ancak ön görülen mutlak zararı ortadan kaldırmak adına bir takım girişimlerde bulunabilir. Banka müşterisinin tüm hesaplarını inceleyebilmekte ve takip edebilmektedir (Özbay, 2014).

Sağlanan fon müdaribe teslim andan itibaren İslam hukukun hükümleri geçerli olmaktadır. Anlaşmaya aykırı davranışlarda ise yine İslam hukukunun hükümleri uygulanmaktadır. İmzalanan sözleşmenin herhangi bir sebeple on bulması halinde mudarip işçi konumunu almaktadır ve çalıştığı süre kadar kendisine ödeme yapılmaktadır. Bütün koşulların karşılandığı durumda fesih edilen sözleşmede ise masraflar kardan düşülür. Kar bu masrafları karşılamaya yetmezse bu masraflar hüküm gereği sermayeden karşılanır (Akyüz, 1995). Mudaraba işleminin ardından el edilen kar banka ve müdarip arasında sözleşmede yazan oranlara göre pay edilir. Ödemenin miktarı oransal olduğu için kar miktarı bu rakamları belirlemektedir (Özbay, 2014).

1.4.2. Müşareke

Hem sermayenin hem de bilgi birikimin ortak olduğu yöntemdir. Mudarebeden farklı olarak müteşebbis hem bilgi birikimini hem de sermayesini ortaya koymaktadır.

Müteşebbisin bankaya proje sunarak destek talep eder ancak kendisi de bu projeye sermaye koyarsa müşakere ortaya çıkmış olur. Her iki tarafta proje için emek harcarlar. Ancak müteşebbisin daha çok emek harcayacağı bir durum söz konusu ise taraflara yapılacak ödeme ve kar payı bu duruma göre belirlenmektedir. Söz konusu durumda müteşebbise fazladan harcadığı emeğin karşılığını ödendikten sonra geriye kalan kar sözleşmede yazan oranda göre pay edilmektedir.

Oran sözleşmenin başında belirlenerek eşit veya farklı miktarda olabilmektedir. Faaliyet sonunda eğer zara ortaya çıkarsa taraflar ortaya koydukları sermaye miktarı kadar bu zarardan etkilenmektedirler. Mudrarabaya göre farklı olan kısım bu ortaklıkta her iki taraf da sermaye ortaya koyduğu için zarar meydana geldiğinde de her iki taraf da bu zarardan etkilenir. Ancak mudarabada sadece bir taraf sermaye ortaya koymuş olduğu için zararı tek bir taraf karşılamaktadır. Buradaki ortaklığın dağılımı gücün ve güvende birleşme temeline dayanmıştır. İki taraf da sözleşmedeki belirlenen şartlar ölçüsünde sermayelerini kullanabilmektedir. Tarafların projeye yatırmış oldukları sermaye eşit ya da farklı miktarlarda olabilmektedir (Güneş, 2002). Azalan Müşareke: Proje sahibinin bankanın projeye yatırmış olduğu sermayenin ödemesini yaparak faaliyetin tamamını satın alması durumudur (Özyurt, 2015).

1.4.3. İcara

Uzun vadeli olarak planlanan bir anlaşamaya göre müşterinin ihtiyacı olan bina, araç vb. ekipman ihtiyacının kira bedelinin banka tarafından ödenmesidir. Kira bedelinin ve süresinin sözleşmede belirtilmiş olması gerekmektedir. Kirası ödenen mülkiyetin sahibi katılım bankası, kullanıcısı da bankanın müşterisidir. Mülkün kullanılabilirlik süresine göre kira süresi 10-15 yıl olabilmektedir. Bu mülklerin kiralama yöntemleri günümüz teknolojisine daha kolay sahip olabilmek adına da gerçekleştirilebilmektedir. Örnek verilecek olursa kiralanan sadece bina gibi taşınmaz mallar değil elektronik cihazlar da olabilir. Kendi imkânları ile elektronik cihazlara erişimi olmayan bir kişi kiralama yöntemi ile ihtiyaçlarını giderebilmektedir.

İcara birçok noktadan finansal kiralama yöntemleri ile benzerlik göstermektedir. Ancak kiralanan malın atıl durumda bırakılmadan kullanılmasını zorunlu kılar. Bununla birlikte katılım bankalarının bu uygulamasının, Müslüman ülkeler dâhil dünyanın her

yerinde uygulanan leasing yöntemlerinin faizli ve risksiz faaliyetlerinden farklı bir yanı bulunmadığını savunmaktadır (Özbay, 2014).

1.4.4. Murahaba

Birikimlere sahip olanın satış yoluyla aldığı malın ederinin üstünde bir karın payını da ilave ederek müşteriye süreli satış işlemidir. Katılım bankası kendisinden destek isteyen yatırımcılara sağlamış olduğu fonu nakit olarak vermemektedir. Müşterisinin yazılı ricası kanalıyla istenen malın satın alınması ve üstüne karın payını ekleyerek satışı gerçekleştirmektedir. Fiziki olarak var olan malın katılım bankası tarafından satın alınarak, malı talep eden alıcıya satması gerekmektedir. Satılan malın ödemesi vadeli ya da peşin olarak gerçekleşebilmektedir (Dağ, 2011).

İşletmelerin ihtiyaç duyduğu gereksinimlerin sözleşmelere bağlı olarak Katılım bankaları tarafından karşılanması bu ihtiyaçlar karşılığında da işletmenin bankaya borçlanması anlamına gelmektedir. Bu işletmenin ihtiyaçlarının karşılanması anlamına gelmektedir. Katılım bankacılığında en fazla kullanılan yöntem şekli budur. Yöntemin işleyiş şekli, müşterinin ihtiyaç duyduğu ancak temin edemediği malı alır ve uygun ödeme kolaylıkları sağlayarak müşterisine satar. Müşteri ihtiyaç duyduğu malın nakit fiyatını ile banka aracılığı ile aldığındaki vadede fiyat hakkında bilgi sahibidir. Murabaha bir spot satış akdidir ve fiyat malın maliyeti ile karı hesaplanarak ortaya çıkarılır (Gödeş, 2016).

Murabaha akdinde katılım bankaları müşterisinin ihtiyaçlarını diğer satıcılardan temin ederek kendi müşterisine farklı ödeme yöntemleri sunarak ve vade farkı ekleyerek satar. Banka karını malı aldığı fiyat ile müşterisine sattığı fiyat farkından kazanır. Genellikle bu satış kısa vadeli sürelerde uygulanmaktadır. Müşterinin destek alamadan karşılayamayacağı faaliyetlerinde bankanın fon sağlaması işlemidir. Müşteri ile banka arasında murabaha sözleşmesi imzalandıktan sonra, banka malın satıcısına gerekli bildirimleri yaparak siparişte bulunur.

Söz konusu yöntemde banka sözleşme gereği önceden belirlenmiş bir kar elde etmektedir. Bunun da faiz getirisi ile aynı olduğunu savunanlar bulunmaktadır. Ancak murabaha ile bankanın, yaptığı işlem ticari olarak değerlendirilmektedir ve banka bir risk üstlenmemektedir. Banka murabaha yöntemi ile ticari faaliyetler sürdürmekte,

bundan dolayı da yaptığı işlemler meşru kazanç sayılmaktadır. Murabaha sözleşmesinde yer alması gerekeler:

- i) Müşteri, talep ettiği malın istediği seviyede olmaması halinde malı almaktan vazgeçebilmektedir. Örnek verilecek olursa müşterinin kendi imkanları ile bulamadığı ürünü banka tedarik ederse ve bu ürün müşterinin istediği kaliteden değilse, müşterinin ürünü almama hakkı vardır.
- ii) Malın temin sürecinde yapılan sözleşmenin haricinde meydana gelen masraflar müşteriye yansıtılmamaktadır.
- iii) Banka yapmış olduğu harcamalar ile ürünün maliyetini belirtmek zorundadır.
- iv) Müşteri banka tarafından temin edilen ürünü alacağını taahhüt eder ancak bu malı limandan kendisi almak zorunda değildir. Böyle bir durum müşteriye sözleşmenin haricinde masraf yüklemektedir.
- v) Müşteri malı teslim alıncaya kadar, mal bankaya aittir.
- vi) İthal edilen mallara gümrük ve vergi uygulanan ülkelerde bankanın karı malın satın alındığı fiyata dâhil edilmektedir. Bu durum ithal ürünlerin maliyetini müşteri açısından arttırmaktadır. Bunun nedeni ise katılım bankasının bu işlemlerin ticari faaliyet olmasıdır. Bundan dolayı ithal mallarda gümrük ve vergi uygulanan ülkelerde murabaha istenildiği kadar gelişmemiştir (Darçın, 2007).

1.4.5. Selem

Selem bir malın bedelinin peşin ödenerek daha ileri bir tarihte alınması işlemidir. Banka bu yöntemle henüz üretilmemiş olan bir ürünün parsını ödeyerek onu satın almış olur. Ancak ürünü vadesinden önce satamamaktadır. İslam hukukuna göre para ve para yerine geçebilen kıymetli eşyaların bu şekilde satılması yasaklanmıştır. Bu işlem daha çok İran'da uygulanmaktadır. Bu işlemin riskini ortadan kaldırmak adına farklı selem işlemleri de yapılabilmektedir (SERPAM, 2013).

Selem uygulaması İslamiyet'in başlarından beri uygulanan bir yöntemdir. Bu dönemde çiftçiler tohum ve gübre ihtiyaçlarını karşılamak için hasat edecekleri malları

peşin satarlar. Selem satış yöntemi sadece çiftçileri kapsayan bir uygulama olmayıp, birçok ürünün satışında uygulanabilmektedir. Selem uygulamasında vade genellikle bir yıldır ve banka ürünü fiziki olarak elde etmeden satışını gerçekleştirememektedir (Özbay, 2014).

1.4.6. Sukuk

Sukuk, finansal açıdan değerli evrakların Arapça karşılığıdır. İslamiyet'te sabit miktarda kazanç sağlayan ve faiz getirisi olan bonolara izin verilmemektedir. Bundan dolayı sukuk faiz getirisi elde etmeyi ve faiz ödemesini engelleyen bir uygulamadır. İkinci bir piyasası olup olmaması açısından sınıflara ayrılmaktadırlar. Faizsiz olan bitin ürünler için sukuk yöntemleri mevcuttur. Bunlardan en sık kullanılan türler sukuk-u icarası, mudaraba sukuku, muşaraka sukuku ve istisna sukukları olduğu belirtilmiştir (Mücahitoglu, 2015).

Finans krizleri ve risklerinden korunmak adına sukuk uygulamaları birçok yöntem sağlamaktadır. Sukuk, sadece küçük işletmeler için değil, aynı zaman da büyük işletmeler içinde fayda sağlamaktadır. Bu yöntemle baraj, otoyol gibi büyük maliyetleri bulunan yatırımlar daha kolay finanse edilebilmektedir. Hükümetler, faiz ödemesi gerçekleştirilmeden kendilerini finanse edebilmektedirler. Yatırımcıların hem sermaye hem de likidite ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler. Sukuk, yöntemsel bir araç olarak bankalarda ve finans kuruluşlarında önemli bir likiditenin sağlayıcısı konumundadır. Bunun yanı sıra, adaletli gelir dağılımı açısından önem ar etmektedir. Faizsiz finans sistemi elde edilen gelirin belirli kişilerin ellerinde toplamasını engelleyerek, bu gelirlerin topluma adil bir şekilde ulaşmasını amaçlamaktadır (Bilal, 2015).

Sukuk İslami kurallara bağlı menkul kıymetlerdir. En basit tabir ile bir varlığın sahipliği ile kullanım hakkını göstermektedir. Aynı zamanda Sukuk mülkiyet sahipliğini de göstermektedir. Sukuk, alışveriş anlamına gelen "Sak" kelimesinin çoğuludur ve orta çağda ticari faaliyetler sırasında genellikle Müslümanlar tarafından kullanılan belgedir. Geçmişte kullanılan sukuk ile bugün kullanılan arasında bir takım farklılıklar vardır. Bu durum, sukukun gelenekselleşen bono alım-satım işlemlerinde ayrışmasını sağlamaktadır. Gelenekselleşen bono uygulamaları faizli menkul değerlerken, sukuklar sahiplik hakkını meydana getiren belgelerdir (Kaya, 2013).

1.4.7. İstisna

İstisna, üretici ile alıcı arasında özel bir ürün için belirli bir fiyat üzerinden gerçekleştirilen ve belirli bir sürede teslimat yapılması için gerçekleştirilen anlaşmadır (Yılmaz, Ekinci ve Önk, 2017). Bu uygulamada üretici, müşterisinin istemiş olduğu ürünü kendisi üretir ya da ürettirerek belirlenen süre sonunda müşteriye teslim eder. Örneğin inşaat gibi teslimi uzun süreli anlaşmalarda ödeme peşin, taksitli ya da teslimat sonunda olması şeklinde gerçekleşmektedir. İstisna uygulaması bir bakıma selem yöntemi ile de benzerlik göstermektedir. Fakat malın sıfırdan üretilecek olması ve teslimat süresinin uzun olmasından dolayı ayrıca ödemede taksit seçeneğinin bulunması selem ile arasında fark oluşturmaktadır (Çobankaya, 2014).

1.4.8. Tekâfül

Tekâfül, sigortacılığın İslami kurallara uygun halidir. Sözlükte dayanışma anlamına gelmektedir. Tekâfül, İslami kurallara dayanarak yapılması ve ortaklık söz konusu olduğu için geleneksel sigortacılık yönteminden farklıdır. Bu yöntemde sıklıkla mudaraba veya vekalet sistemleri uygulanmaktadır. Her ikisinde de tarafların kar payı göz önünde tutulur.

1.5. İslami Finansın Uygulama Alanları

Finansal sistem, yatırımları ve tasarrufları başarılı girişimlere yönlendirmek, yöneticilerin performansını izlemek, riskleri çeşitlendirmek ve transfer etmek, sağlıklı mal ve hizmet ticareti için kurumlar oluşturmak gibi çeşitli işlevlere hizmet etmektedir. Bu işlevler aracılığıyla kaynakların verimli bir şekilde tahsis edilmesini kolaylaştırmakta, fiziksel ve beşeri sermayenin gelişimini desteklemekte, işlem maliyetlerini düşürmekte ve teknolojik ilerlemeleri hızlandırmaktadır. Bunların tümü ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmaktadır (Iqbal ve Mirakhor, 2011).

Finansal sistem ekonomiye yönelik fonksiyonlarını finansal kurum ve araçlar aracılığıyla yerine getirmektedir. Bankaların, borsaların, yatırım fonların, sigorta sektörünün, borçlanma araçlarının ve türev araçların tümü bu sistemin bir parçasıdır. İslami finans sistemi de geleneksel finans sistemlerinde olduğu gibi farklı şekillerde de olsa benzer finansal kurum ve araçların kullanıcılara sunulmasıdır. Aradaki fark, İslami

finans kurumlarının işlem ve faaliyetlerinde İslami kural ve ilkelere bağlı kalmalarında yatmaktadır. Bu bağlamda İslami finansta kullanılan uygulamaların alanlar şu şekildedir.

- i) Katılımcı bankacılık,
- ii) Katılımcı sigortacılık
- iii) İslami sermaye piyasaları

1.5.1. Katılım Bankacılığı

İslami bankacılık veya faizsiz bankacılık olarak da bilinen katılım bankacılığı, İslam hukukunun ilkelerine göre işleyen bir finansal sistemdir. Etik uygulamaları, finansal kapsayıcılığı ve ortak risk ve ödülü vurgulayarak geleneksel bankacılığa benzersiz bir alternatif sunar. Kökleri İslami öğretilere dayanan katılım bankacılığı, uygulanabilir ve sürdürülebilir bir finans yaklaşımı olarak dünya çapında tanınma ve popülerlik kazanmıştır (Yanpar, 2015). Katılım bankacılığı, faiz ödenmesini veya alınmasını (tefecilik) yasaklayan ve etik ve sosyal açıdan sorumlu finansal işlemleri teşvik eden Şeriat'ın temel ilkelerine dayanmaktadır. Kar-zarar paylaşımı, varlığa dayalı finansman, risk paylaşımı, kumar, alkol, domuz eti gibi yasak faaliyetlere yatırım yapmaktan kaçınma, katılım bankacılığının temel özellikleridir. Bu ilkeler, adaleti ve sosyal uyumu sağlarken ekonomik kalkınmayı destekleyen adil ve hakkaniyete uygun bir finansal sistem yaratmayı amaçlamaktadır (Özsoy, 2013). Katılım bankacılığının ayırt edici özelliklerinden biri de kâr-zarar ortaklığı (PLS) kavramıdır. Katılım bankaları, sabit faizli kredi veren geleneksel bankaların aksine müşterileriyle ortaklıklar kurarak yatırımların risklerini ve getirilerini paylaşmaktadır. Bu mekanizma, daha işbirlikçi ve karşılıklı yarar sağlayan bir ilişkiyi teşvik ederek bankanın ve müşterilerinin çıkarlarını koruyan bir sistemdir (Kalaycı, 2013). Katılım bankaları, yatırımların maddi varlıklara veya reel ekonomik faaliyetlere bağlı olduğu, öncelikle varlığa dayalı finansman faaliyetlerinde bulunur. Bu yaklaşım, finansmanın reel ekonomide kök salmasını sağlayarak spekülasyon faaliyetleri ve ekonomik istikrarsızlık potansiyelini azaltır. Tarım, altyapı ve küçük işletmeler gibi sektörlerde üretken yatırımları teşvik ederek sürdürülebilir ekonomik büyümeye ve istihdam yaratılmasına desteklik sunmaktadır. Katılım bankacılığında risk, banka ve müşteriler arasında paylaşılarak

sorumluluk duygusu ve basiretli karar alma teşvik edilir. Bu ilke, yatırımın başarısında her iki tarafın da payı olduğu için şeffaflığı teşvik etmekte, aynı zamanda aşırı risk alma ve spekülasyon davranışları caydırmakta, finansal istikrarı ve uzun vadeli sürdürülebilirliği desteklemektedir (Yanpar, 2015).

Katılım bankaları katı etik kurallara uyar, etik dışı veya topluma zararlı olduğu düşünülen faaliyetlere yatırım yapmaktan kaçınır. Bu tür faaliyetler arasında kumar, spekülasyon, alkol üretimi veya satışı ve domuz eti endüstrisinde yer alan işletmeler yer alır. Katılım bankacılığı, etik yatırım uygulamalarını teşvik ederek, finansı toplumsal değerlerle uyumlu hale getirir ve toplulukların genel refahına katkıda bulunmaktadır (Kalaycı, 2013). Katılım bankacılığı bireylere, işletmelere ve bir bütün olarak topluma sayısız fayda sağlamaktadır (Çizakça, 2014). İlk olarak, dini veya etik nedenlerle ilgi alanına dayalı sistemlerle ilişki kurma konusunda çekinceleri olabilecekler de dâhil olmak üzere daha geniş bir müşteri yelpazesine hitap ederek finansal katılım sağlamasıdır. Bu kapsayıcılık, toplumun marjinalize edilmiş kesimlerinin temel finansal hizmetlere erişimini sağlamaktadır (Özsoy, 2013). İkincisi, katılım bankacılığı finansal sistemde istikrarı ve esnekliği odaklanmaktadır. Gerçek varlıklara ve risk paylaşım mekanizmalarına odaklanması, spekülasyon balonlarının ve finansal krizlerin olasılığını azaltmaya yardımcı olur. Katılım bankaları, sürdürülebilir yatırımlara önem vererek ve aşırı kaldıraçtan caydırarak, uzun vadeli ekonomik büyüme ve istikrara katkıda bulunmaktadır (Yanpar, 2015).

Finans sektöründe güven ve bütünlük duygusu önemli kavramlardır. Katılım bankacılığında etik yönergelere ve şeffaf uygulamalara bağlılık, finansal kurumların güvenilirliğini artırarak halkın güvenini güçlendirme önemli dörülmeindedir. Bu güven, sürdürülebilir ekonomik kalkınma ve hem yurtiçi hem de uluslararası yatırımları çekmek için hayati önem taşımaktadır. Katılım bankacılığı önemli bir büyüme ve tanınırlık yaşarken, zorlukları da vardır (Chong ve Liu, 2009). Temel engellerden biri, küresel olarak katılım bankacılığı uygulamalarını yöneten standartlaştırılmış düzenlemelerin ve çerçevelerin olmamasıdır. Düzenleyici çerçevelerin uyumlu hale getirilmesi, tutarlılığı sağlayabilir ve farklı yetki alanlarında katılım bankacılığının büyümesini kolaylaştırmaktadır (Khan, 2010) Diğer bir zorluk ise, katılım bankacılığının ilkeleri ve yararları hakkında daha geniş kamu ve finans profesyonellerini eğitmekte yatmaktadır. Farkındalığı artırmak ve finansal okuryazarlığı teşvik etmek, yanlış anlamaların

üstesinden gelmeye ve bu alternatif bankacılık sisteminin toplum tarafından kabullenilmesi katılım bankacılığının işlem hacmini artırmaktadır (Ahmad, 2015).

1.5.2. Katılım Sigortacılığı

Günümüzün belirsizlik dolu dünyasında, hayatımızı ve mülklerimizi bekleyen çeşitli risklere karşı korunmak önemli bir konudur. İşte tam da bu noktada sigortacılık devreye girer. Sigortacılık, risklerin mali sonuçlarından korunmak için kullanılan bir araçtır. Sigorta, bir birey veya kurumun gelecekteki muhtemel zararlarını ve kayıplarının karşılamak üzere bir sigorta şirketiyle yaptığı bir sözleşmeyi ifade etmektedir. Sigorta yaptırmak isteyen taraf, sigorta şirketiyle anlaşma yaparak belirlenen bir prim ödemeyi kabul eder. Geleneksel olarak gerçekleşen sigortacılık faaliyetleri, İslami yaşam tarzına aykırı birçok özellik taşımakla birlikte Müslümanların yaşantılarını olumlu yönde katkı sunacak uygun faaliyetler de sunmaktadır. Beşer (2016), gelenekselleşen sigortacılık faaliyetlerinin İslam'a aykırı özellikleri şu şekilde özetlemiştir:

- i) Gelenekselleşen sigortacılık işlemlerinde faiz bulunmaktadır
- ii) Gelenekselleşen sigortacılık işlemlerinde, garar bulunmaktadır.
- iii) Gelenekselleşen sigortacılık işlemlerinde, kumarın özelliklerini taşıdığı belirtilmiştir.
- iv) Gelenekselleşen sigortacılık işlemleri haksız şekilde borçlandırma işlemidir.
- v) Gelenekselleşen sigortacılık işlemlerinde güvence olarak tanımlanmayan ve farklı kavramlaştırılmaların gerçekleştirilebileceği bir tanımlama üzerinden satış işlemi yapılmaktadır
- vi) Gelenekselleşen sigortacılık işlemlerinde, özelliklede hayat sigortalarında, Allah'ın takdirine karşı gelme durumu oluşmaktadır.

Geleneksel sigortacılık anlayışı, faiz gibi İslami ilkelere aykırı olduğu gerekçesiyle bazı Müslüman bireyler ve kuruluşlar için kabul edilememektedir. Bu nedenle, İslami finans prensiplerine uygun bir şekilde sigorta ihtiyacını karşılamak amacıyla ortaya çıkan katılım sigortacılığı, alternatif bir sigorta çözümü sunmaktadır. Katılım sigortacılığı, sigortalı ve sigorta şirketi arasında bir risk paylaşımı anlaşması olarak işlev görmektedir. Katılım sigortacılığında temel bazı adımlarda bulunmaktadır.

- i) Tabarru (Bağış): Sigortalı, sigorta şirketine bir tabarru (bağış) yapmaktadır. Bu, sigortalının risklere karşı korunması için ödediği katkıdır. Sigortalı, bu tabarru miktarının ne kadarını sigorta fonunda tutmak istediğine karar verirken, geri kalan kısmı sigorta şirketi tarafından yönetilen risk fonunda tutulmaktadır.
- ii) Risk Paylaşımı: Sigorta şirketi, risk fonunda toplanan paraları kullanarak sigortalıların zararlarını tazmin etmektedir. Zarar durumunda, diğer sigortalıların da katkılarından faydalanılmaktadır. Bu şekilde risk paylaşımı gerçekleştirilmektedir.
- iii) Yatırım: Sigorta şirketi, risk fonundaki paraları İslami prensiplere uygun olarak yatırım yapmakta, faiz içermeyen yatırım araçları tercih edilmekte ve kazançlar paylaşım esasına göre dağıtılmaktadır.
- iv) Kâr Paylaşımı: Sigorta şirketi, yatırım faaliyetlerinden elde edilen karları sigortalılara dağıtmaktadır. Buda sigortalıların katkılarının bir kısmını geri alması anlamına gelmektedir. Kar paylaşımı oranı, sigorta sözleşmesinde belirtilen şartlara uygun şekilde gerçekleştirilmektedir.

Geleneksel sigortacılıkta hem sigortalı hem de sigorta şirketi için belirsizlik büyük bir faktördür (Beşer, 2016). İslam âlimlerinin çoğunluğu, geleneksel sigorta sözleşmelerinin kumara benzerliğine dikkat çekmiştir. Çünkü bu sözleşmelerde, risk gerçekleşmediği durumda sigortalayan bireylerin ödedikleri primler tümüyle sigortayı yapan firmaya kaldığı belirtilmektedir. Öte yandan, herhangi bir risk durumunda ya da afetlerin oluşmasında, sigorta firması birçok müşterisinin büyük zararlarını tazmin etmek zorunda kalacak ve bu da büyük bir külfet oluşturacaktır. Sonuç olarak, her iki taraf da gerçekleşme olasılığı olan olaylara dayalı riskler almakta ve bunun sonucunda kumar benzeri bir yapı ortaya çıkmaktadır. (Kettell, 2011; Yanpar, 2015).

1.5.3. İslami Sermaye Piyasaları

Sermaye piyasası, verimli çabalar için fon sağlamayı amaçlayan orta ila uzun vadeli bir süre boyunca menkul kıymet ihraçlarıyla ilgilenen finans endüstrisinin bir bölümüdür. Sermaye piyasası içinde, İslami Sermaye Piyasası olarak bilinen ve geleneksel olanlara alternatif olarak İslam hukukuna uygun menkul kıymetlerin ve

araçların kullanımını teşvik eden özel bir sektör vardır. İslami Sermaye Piyasası çeşitli yatırımcı türlerine hitap etmek için çok çeşitli yatırım fırsatları sunmaktadır. İslami ilkelere uygun olarak öz sermaye ve varlığa dayalı işlemler arayan bireyler için yatırım çeşitlendirmesini kolaylaştırmak için İslami bankacılıkla birlikte çalışan İslami finans sisteminin temel bir bileşeni olarak hizmet etmektedir (Iqbal ve Mirakhor, 2011) İslami Sermaye Piyasası çeşitli yatırımcı türlerine hitap etmek için faydaları şu şekilde nitelendirilmiştir.

- i) Yatırım olanakları sağlama: Sermaye piyasaları, tasarruf sahiplerine çeşitli yatırım araçları sunarak, birikimlerini değerlendirmelerini sağlamaktadır.
- ii) Finansman imkânı sağlama: İşletmeler ve girişimciler, sermaye piyasalarına başvurarak uzun vadeli finansman kaynaklarına erişebilir ve projelerini gerçekleştirmektedir.
- iii) Likidite sağlama: Sermaye piyasaları, yatırımcıların menkul kıymetlerini kolaylıkla alıp satabilmelerini ve likiditeye erişimlerini sağlamaktadır.
- iv) Risk yönetimi: Sermaye piyasaları, risk transfer mekanizmaları sunarak yatırımcıların risklerini yönetmelerine olanak tanımaktadır. Sigorta ve türev araçlarıyla riskler dağıtmaktadır.
- v) Fiyat keşfi: Sermaye piyasaları, menkul kıymetlerin arz ve talebine dayalı olarak fiyat oluşumunu sağlar ve adil değerlendirmelere katkıda bulunmaktadır.
- vi) Ekonomik büyümeyi destekleme: Güçlü sermaye piyasaları, yatırım ve girişimci faaliyetlerini destek vererek ekonomik büyümeyi destekler ve istihdam yaratmaktadır.
- vii) Portföy çeşitlendirmesi: Sermaye piyasaları, yatırımcılara çeşitli menkul kıymetlere yatırım yapma imkanı sunarak riskleri yayma ve portföy çeşitlendirmesi yapma fırsatı vermektedir.

Bu işlevleri yerine getiren etkin sermaye piyasaları, ekonomik istikrarın sağlanmasına ve sürdürülebilir büyümeye katkıda bulunur. İslami sermaye piyasaları gelenekselleşen sermaye piyasaları ile aynı işlevi gördüğü belirtilmektedir. Fakat aradaki farklı olarak, İslami sermaye piyasalarında işlemlerde kullanılan araçlar islami kural ve kaidelere uygun nitelikler taşınmalıdır. Burdaki en önemli sebeplerin başında

hisse senetleri gibi araçlar harici olmak üzere borçlanma üzerine kurulu araçların nteligi ya da yatırımcıya sermayenin ve faizin teminatının sunulma işlemidir. Öte yandan, İslami sermaye piyasalarında işlem gören araçların tamamı, risk paylaşımı esasına dayalıdır ve getiri, menkul kıymetin piyasa değerine bağlı olarak değişmektedir. İslami sermaye piyasalarında, risk paylaşımı ve adil paylaşım prensipleri ön plandadır. Yatırımcılar, şirketlerin projelerine ortak olurlar ve getiri, yatırımın başarısına bağlı olarak elde edilmektedir. Bu sayede, İslami sermaye piyasaları, risk ve getiri arasında adil bir denge sağlamaktadır. Bunun yanı sıra, İslami sermaye piyasaları, İslami kurallara uygun olmayan faiz veya faiz benzeri unsurları içermeyen araçlara odaklanmaktadır. Bu piyasalarda, faiz yerine gelir paylaşımı, kira geliri veya ticaret esasına dayalı işlemler tercih edilmektedir. Bu şekilde, İslami sermaye piyasaları, İslam'a uygun yatırım ve finansman imkânları sunmaktadır. İslami sermaye piyasalarının gelişimi, İslam'a göre faaliyet gösteren bireylerin ve kurumların finansal ihtiyaçlarını karşılamak için önemlidir. Bu piyasalar, İslami ilkelere uygun olarak risk paylaşımını, sermaye akışını destekleyerek İslami değerlere uygun yatırım olanağında sağlamaktadır (Askari ve diğerleri, 2010).

1.6. Dünya’da ve Türkiye’de İslami Finans

İslami finans, küresel finans endüstrisinde hızla büyüyen ve etkili bir sektör olarak ortaya çıkmıştır. İslami ilkelere dayanan ve islam hukuku tarafından yönlendirilen İslami finans, geleneksel finansal sistemlere benzersiz bir alternatif oluşturmaktadır. Çeşitli finansal ürün ve hizmetlerde uygulanan ilkeleriyle dünya çapında ilgi toplamıştır. İslami finans adalet, adalet ve etik davranış ilkelerine dayanmaktadır. Faiz (riba) alınmasını veya ödenmesini yasaklar ve kumar, alkol ve domuz eti gibi haram (yasak) sayılan faaliyetlere yatırım yapmaktan caydırır. Bunun yerine İslami finans, kar-zarar paylaşımı (PLS) düzenlemelerini, varlığa dayalı finansmanı ve risk paylaşım mekanizmalarını teşvik etmektedir. Ekonomik adalet kavramını vurgular ve etik ve ahlaki değerlere bağlı kalarak sosyo-ekonomik kalkınmayı teşvik etmeyi amaçlamaktadır.

İslami finansın en önemli uygulamalarından biri İslami bankaların kurulmasıdır. Bu bankalar, bireylere ve işletmelere bir dizi finansal ürün ve hizmet sunarak Şeriat ilkelerine uygun olarak faaliyet göstermektedir. Faizsiz krediler, kar paylaşımlı yatırım

hesapları, ticaret finansmanı ve İslami ilkelere uygun diğer hizmetler sunarlar. İslami bankacılık, çoğunluğu Müslüman olan ülkelerde popülerlik kazanmış ve gayrimüslim ülkelerde de varlığını genişletmiştir. Sukuk olarak adlandırılan islami tahviller, İslami finansın önemli bir bölümünü temsil etmektedir ve küresel tanınırlık kazanmıştır. Sukuk, islami ilkelerine uygun ve geleneksel tahvillere alternatif oluşturan finansal araçlardır. Sabit faiz ödeyen geleneksel tahvillerin aksine, sukuk sahipleri dayanak varlıklardan elde edilen kârdan pay almaktadırlar. Bu varlıklar, gayrimenkul gibi maddi varlıkları veya projelerden elde edilen gelir akışları gibi maddi olmayan varlıkları içermektedir. Sukuk, hem İslami hem de İslami olmayan yatırımcıların ilgisini çekerek İslami sermaye piyasalarının büyümesine katkıda da bulunmuştur. Tekafül (İslami Sigorta) ise geleneksel sigortaya İslami bir alternatiftir. Karşılıklı işbirliği ve risk paylaşımı ilkelerine dayalı olarak çalışmaktadır. Primlerin ve faize dayalı yatırımların ödenmesini içeren geleneksel sigortanın aksine, tekafül katılımcıları, katılımcıların maruz kaldıkları zararları telafi etmek için kullanılan ortak bir havuza katkıda bulunmaktadır. İslami mikrofinans, özellikle gelişmekte olan ülkelerde olmak üzere önemli bir Müslüman nüfusa sahip bölgelerde ilgi görmektedir. Düşük gelirli bireylere ve küçük işletmelere, sermayeye erişmelerine ve sürdürülebilir geçim kaynakları geliştirmelerine olanak tanıyan finansal hizmetler sağlamaktadır. İslami mikrofinans kurumları, faizsiz krediler, kâr-zarar paylaşımı düzenlemeleri ve mikro girişimcilerin ihtiyaçlarına göre uyarlanmış diğer finansal ürünler sunmaktadır. İslami finansın uygulanmasının küresel finansal manzara üzerinden çeşitli faydaları ve etkileri bulunmaktadır. Bunlar;

- i) Etik ve Sosyal Açıdan Sorumlu: İslami finans, etik ve sosyal açıdan sorumlu yatırım uygulamalarını olanak tanımaktadır. Alkol, kumar ve tütün gibi topluma zararlı olduğu düşünülen sektörlerle yatırım yapmaktan kaçınmaktadır. İslami finans, verimli ekonomik faaliyetlere yapılan yatırımları teşvik ederek ve spekülasyonları caydırarak, sürdürülebilir kalkınmayı ve sorumlu iş uygulamalarını teşvik etmektedir.
- ii) Finansal İstikrar: İslami finansın ilkeleri, risk paylaşımını teşvik eder ve aşırı kaldıraç ve spekülasyonları caydırmaktadır. Bu yaklaşım, finansal kriz olasılığını ve aşırı risk alma olasılığını azaltarak finansal istikrarı artırmaktadır. İslami bankalar ve finans kurumları, küresel finansal krizler

sırasında dirençli olduklarını kanıtlayarak, risk yönetimi uygulamalarının gücünü vurgulamışlardır.

- iii) Küresel Entegrasyon: İslami finans, gayrimüslim ülkeler ve yatırımcıların ilgisini çekerek küresel erişimini genişletmiştir. Bu entegrasyon, İslami finans merkezlerinin ve geleneksel İslami finans merkezlerinin dışında düzenleyici çerçevelerin gelişmesine yol açmıştır. İslami finansın küresel entegrasyonu, sınır ötesi yatırımları ve çeşitlendirmeyi teşvik etmekte ve ülkeler arasındaki ekonomik bağları güçlendirmektedir.
- iv) Ekonomik Kalkınma: İslami finans, daha önce ana akım finansal sistemlerden dışlananlar da dâhil olmak üzere bireyler ve işletmeler için finansmana erişim sağlayarak kapsayıcı ekonomik kalkınmayı vurgulamaktadır. İslami mikrofinans, özellikle yoksulluğun azaltılmasında ve marjinal toplulukların güçlendirilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bunun yanı sıra İslami finans, genel ekonomik büyümeye ve refaha katkıda bulunarak altyapı geliştirmeyi, proje finansmanını ve girişimciliği desteklemektedir

İslami finans uygulamaları, küresel finans ortamında tanınırlık ve önem kazanmıştır. Etik ilkelere bağlılığı, risk paylaşım mekanizmaları ve sosyo-ekonomik kalkınmaya verdiği önem ile İslami finans, geleneksel finansa benzersiz bir alternatif sunmuştur. Etkisi, çoğunluğu Müslüman olan ülkelerin ötesine geçerek dünya çapındaki finansal uygulamaları etkilemektedir. Sektör büyümeye devam ettikçe, İslami finans daha kapsayıcı, eşitlikçi ve sürdürülebilir bir küresel finans sistemine katkıda bulunma potansiyeline sahiptir.

1800'lü yılların sonlarına doğru, özellikle sömürge idareleri altındaki İslam ülkelerinde yaşayan Müslümanlar, kimliklerini yeniden keşfetme arayışına girmişlerdir. İnançlarına göre kaybettiklerine inandıkları değerleri tekrar kazanma isteğiyle birlikte, bu değerleri ekonomik alan da dâhil olmak üzere hayatlarının her alanında uygulama kararlılığı göstermişlerdir. Bu farkındalığın bir sonucu olarak, bu toplumların içinde yabancı kuruluşlara ve onların uygulamalarına karşı itirazlar dile getirilmeye başlanmıştır. (Iqbal ve Mirakhor, 2011, s. 13).

1890'lı yıllarda, Süveyş Kanalı inşaatının finansmanı için İngiliz bir banka olan Barclays Bank, Kahire'de bir şube açmıştır. Banka faaliyete geçtikten sonra, Mısırlı

İslam âlimleri tarafından bankanın faizli işlemleri eleştirilmiş ve bu durumun İslam'a aykırı olduğu konusunda çeşitli yayınlar yapılmıştır (Kettell, 2010). Ardından, 1960'lara kadar Arap alimler ve özellikle Hintli aydınların geleneksel ekonomi ve finans düzeninin İslami prensiplerle çeliştiğini belirtmeleri ve İslami bir sistem kurma konusunda artan teorik çalışmaları, konunun İslam dünyasının gündemine girmesine ve uygulamaya yönelik çalışmaların başlamasına yol açmıştır. Türkiye açısından ise Prof. Dr. Sabahattin Zaim'in özellikle İslam iktisadı alanındaki öncü çalışmaları dikkate değerdir. (Tabakoğlu, 2010).

İslami finansın teoriden uygulamaya geçişiyle ilgili ilk adımlar, Malezyalı Müslümanların hac yolculuğu için biriktirdikleri paraları güvende tutmak ve hacca gitmek isteyenlere finansal destek sağlamak amacıyla Prof. Dr. Ungku Aziz tarafından 1959 yılında Malezya parlamentosuna önerilmiştir. Bu öneri sonucunda 1963 yılında kurulan ve Tabung Haji olarak bilinen Hacı Tasarrufları Şirketi, İslami finansın ilk pratik uygulamalarından biridir. Aynı yıl içinde, Mısır'da ise Prof. Dr. Ahmad el-Neccar tarafından ilk İslami banka kurulmuştur. Ancak bu banka, 1966 yılına kadar hizmet vermiştir. Neccar'ın zihnindeki banka modeli tamamen mudarebeye (ortak girişime) dayanmaktaydı. Yatırımcılardan toplanan fonlar, girişimcilere aktarılarak, girişimcilerin elde ettikleri kârın sermayedarlarla paylaşıldığı mudarebe yöntemiyle işleyen bir banka olmuştur. Ancak mudarebenin içerdiği bankacılık mantığı ve riskler nedeniyle, bu banka uzun ömürlü olamamış ve geniş kabul görmemiştir (Çizakça, 2014).

Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2018 verilerine göre, Türkiye'nin nüfusu 2017 yılı sonunda yaklaşık 81 milyon kişiydi ve bu nüfusun büyük çoğunluğunu (%95'e yakın) Müslümanlar oluşturuyordu. Bununla birlikte, bu büyük potansiyele rağmen, İslami finans Türkiye'de son yıllara kadar yeterli ilgi görmemiştir (Sagar ve Yanpar, 2014). Bu durumun nedenlerinden biri, ülkede uzun bir süre egemen olan güçlü seküler politik atmosferdir. Ancak, son 10-15 yıl içinde yaşanan siyasi ve ekonomik değişimler ve gelişmeler, İslami finansın potansiyelini gerçekleştirmek için yeni bir dönemin başladığını göstermektedir.

Türkiye'nin İslami finans endüstrisi içindeki küresel payı, potansiyeline kıyasla oldukça düşüktür. Dünya genelinde 2 trilyon doları aşan İslami finans endüstrisi, Türkiye'nin sadece yaklaşık %3'ünü içermektedir (Hazine Müsteşarlığı, 2016). Ancak devletin düzenlemeler ve teşviklerle sağladığı desteklerin yanı sıra özel sektörün de

abaları sonucunda, orta ve uzun vadede Türkiye'nin İslami finans endüstrisinde önemli bir konuma sahip olacağı düşünülmektedir. Tablo 1'de 2014-2016 yılları arasında Türkiye'deki İslami finans sektörü ile özel finans sektörünün büyüme rakamlarını gösterilmiştir.

Tablo 1: Türkiye islami ve özel finans sektörü büyüme oranları (2014-2016) IFSB, 2017a, s. 71

Dönem	Sektör	Büyüme Oranı (%)
2014 4. eyrek	İslami Finans Sektörü Büyüme Oranı	4,5
	zel Finans Sektörü Büyüme Oranı	4,9
2015 2. eyrek	İslami Finans Sektörü Büyüme Oranı	16,6
	zel Finans Sektörü Büyüme Oranı	14,6
2015 4. eyrek	İslami Finans Sektörü Büyüme Oranı	14,7
	zel Finans Sektörü Büyüme Oranı	13,5
2016 2. eyrek	İslami Finans Sektörü Büyüme Oranı	10,6
	zel Finans Sektörü Büyüme Oranı	10,1

Tablo 1'den anlaşılacağı üzere, Türkiye'de İslami finans sektörü son yıllarda yüksek oranlarla büyümüştür. Özellikle 2015 yılında ve 2016 yılının ikinci çeyreğinde İslami finans sektörü, tüm finans (kamu hariç) sektöründen daha yüksek büyüme oranları yakalamıştır.

2. FİNANSAL OKURYAZARLIK VE İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞI

2.1. Finansal Okuryazarlık ve Önemi

Finansal okuryazarlık, finans ve ekonomi araştırmalarında çokta yeni sayılabilecek bir araştırma olmamakla birlikte günümüzde artan bir genişleme müsait bir alandır. Araştırmacıların birçoğu finans ve finansal okuryazarlık alanında yaptıkları çalışmalarıyla konunun çeşitli yönlerini belirlemiş ve tanımlamalarda bulunmuştur. Finansal okuryazarlık kavramı bireylerin, paraları yönetmesi için esas mekanizmaları anlaması, finans kurum/sistem/hizmetlerin işlem biçimlerini ve işleyişleri konusunda bilgilerinin sağlanması, bu alana dair yetenek ve becerilere sahip olması, finans ve finansal işlem konusunda doğru kararlar alarak etkili ve sorumlu davranışlar ya da tutumlar gerçekleştirebilmesini gözeten bir 21. Yüzyıl temel becerilerinden biri olarak nitelendirilmiştir (Schagen ve Lines, 1996).

Günümüzde finans konusu ekonomi alanının en önemli alanlarından biri olup bütçe oluşturma, tasarruf yapma, yatırımları karar verme, borç alım ve verme işlemleri, sigorta işlemleri, türevlendirme ve muhasabeleştirme yoluyla gelir-gider dengesinin sağlanması gibi temel noktalara odaklanmaktadır. Bodie (2006) bu temel odak noktalarına dayalı finansal işlemler konusunda uygulama ve davranışların hakkında bilgi sahibi olunması ve belirli anlayış düzeylerine finansal okuryazarlık olarak nitelendirmiştir. Bazı araştırmacılar ise temel ve ileri olmak üzere finansal okuryazarlık becerileri seviyelere ayırmaktadır (Lusardi, 2008). Bu düzeylerden temel düzey faizlerin hesaplanması, enflasyonel etkinin ve riskin çeşitlendirilmesi gibi kavramların hakkında anlayışa sahip olma olarak nitelendirilirken ileri düzey ise yatırımlar, tasarruflar ve sigortalar konusunda kararların alınabilmesi için derin finansal bilgi birikimine sahip olunması belirtilmektedir. Bununla birlikte ileri düzeyde sermaye piyasası işlemleri gibi borsa fonksiyon işlemlerinin yapılması için ileri düzey finansal okuryazarlığın gerekli olduğu vurgulanmıştır (Lusardi, 2008).

Atkinson ve Messy (2011) ise finansal okuryazarlığı tanımlamak için bireylerdeki refah seviyesi ve mantiki çıkarımlara odaklanmıştır. Finansal okuryazarlığı finans işlemlerindeki bireyin bilgisine, yeteneğine tutumuna ve davranışına göre

şekillendiğini belirterek bunların bir bütüncül etkisi olarak nitelendirmiştir. Tanıma göre salt bilgi değil, bunun yanı sıra tutumlar, davranışları da kapsayan bir düzeyden söz etmiştir. Avustralya’da yapılan bir araştırmaya göre finansal okuryazarlığın paranın kullanım ve yönetimiyle ilgili bilgiye sahip olma ve doğru kararlar alarak uygun tutum ve davranış gösterme olarak nitelendirilmiştir. Bu nedenle finansal okuryazarlık, finans ürünleri ve uygulamalarıyla alakalı te mel düzey bilginin bulunması ve kararlarda bulunma kabiliyeti olarak nitelendirilmiştir (Temizel ve Bayram, 2011).

Finansal sistemdeki en büyük gelişmeler yirmici yüzyılın sonraları ile yirmi birinci yüzyılın başlarında yaşanmıştır. Bretton-Woods sistemi 1970’lerin başında terk edilerek sabit döviz kuru yerine, küresel piyasanın bütünleşmesi sağlanmış, küresel anlamda finansal piyasalarda rekabetler yaşamaya başlanmıştır. Teknolojinin gelişmesi ile finansal piyasalardaki bilgiler, çabuk ulaşılabilir hale gelmiş ve gizlilikleri ortadan kalkmıştır. Gerçekleşen değişimler sonucunda sermayenin önündeki engeller kaldırılarak, sermayeye hareket kazandırılmış, dolaşması sağlanmıştır (Yılmaz ve Tuncay, 2012). Finansal piyasada sunulan hizmetler 21. yüzyılla birlikte sürekli olarak artmaktadır. Bu durum, bireylerin karşılaştıkları finansal sorunları çözmeye konusunda daha fazla seçeneğe sahip olmalarını sağlamaktadır (Er ve diğerleri, 2014). Bununla birlikte, yeni finansal mimari, bu artan seçeneklerin yanı sıra küresel ekonomik entegrasyonu da hızlandırmaktadır.

Küresel anlamada ülke ekonomilerinin uyumu son dönemlerde etkinliğini arttıran sonuçlar meydana getirmiştir. Küresel ekonominin bütünleşme sağlanması, ülkelerin bu durumdan çeşitli şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. Yaşanılan kriz bütün ülkeleri doğrudan etkilemektedir. Bir biri ile bağlantılı olan ülke ekonomileri, bu ülkelerden birinde meydana gelen krizden diğer ülkelerinde etkilenmesi anlamına gelmektedir. Hala etkinliğini sürdüren ve sonu tahmin edilemeyen küresel ekonomik krizin, aşırı finansallaşmanın sonucu olduğu düşünülmektedir (Uslu ve Gündoğdu, 2011).

Küresel finansal entegrasyonun etkisiyle birlikte, bireylerin kişisel finansal durumları geçmişte olduğundan daha karmaşık hale gelmiştir. Bu durum, insanların kendi finansal sorunlarını çözmek konusunda daha fazla sorumluluk üstlenmelerine yol açmıştır. Bireysel finansal refahın sağlanması, yalnızca bireyler için değil, aynı zamanda ulusal ekonominin etkinliği ve refahı için de büyük önem taşımaktadır (Ali vd., 2014).

Ancak, bireysel finansal refahın elde edilebilmesi için yüksek bir finansal okuryazarlık seviyesi gerekmektedir.

Finansal okuryazarlık, bireylerin günlük yaşamlarında karşılaştıkları finansal sorunlara çözüm bulmalarına yardımcı olmanın yanı sıra, finansal piyasaların etkin ve verimli çalışmasına da katkıda bulunmaktadır. Finansal okuryazarlık, bireylerin finansal hizmetlerle ilgili kararlarında daha rasyonel olabilmeleri için gerekli farkındalığı artırmakta ve finansal tüketicilerin daha bilinçli kararlar almalarına yardımcı olmaktadır (Er vd., 2014).

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, finansal piyasaların henüz gelişme aşamasında olması ve halkın finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olması, finansal okuryazarlık seviyesinin artırılmasının potansiyel faydalarını artırmaktadır. Bu faydalar, yalnızca yatırımcılar için değil, kaynakların finansal sektöre aktarılması ve verimli yatırımlar aracılığıyla toplumun geneline yayılan etkileriyle birlikte ortaya çıkmaktadır (Özçam, 2006).

Finansal okuryazarlık, bireylerin, finansal sistem ve genel ekonomi için önemli bir konudur. Tasarruf etme, borçlanma, yatırım yapma ve mali işlerin yönetimi gibi konuları etkilemektedir. Bu nedenle, finansal okuryazarlık, bireylerin servet ve gelirlerini etkileyerek, hayat tarzı seçimlerinde önemli bir rol oynamaktadır.

Finansal okuryazarlık ayrıca finansal kurumların işleyişini ve sunduğu ürünleri de etkilemektedir. Çünkü finansal okuryazarlık, insanların yatırım davranışlarını etkileyerek, risk-getiri tercihleri gibi konuları içermektedir ve kaynakların ekonomide nasıl dağıtılacağını etkileyebilmektedir (Widdowson ve Hailwood, 2007).

Günlük yaşamlarını etkilemenin yanı sıra tüm finansal sistemin etkinliği ve verimliliği üzerinde de etkili olmaktadır. Demografik düşüncede yaşanan değişimler finansal eğitiminin önemini arttırmaktadır. Anlatılmak istenen şey insan sağlığının uzaması ile emeklilik sisteminin düzenlenmesine, bireylerinde yaşamsal planlarını bu yönde yapmalarına neden olduğudur. Öte yandan devlet tarafında sağlanan emeklilik yerini, özel emeklilik sistemlerine bırakmakta, bundan dolayı da bireyler tasarruf sağlam konusunda finansal eğitime ihtiyaç duymaktadırlar (Ergün vd., 2014).

2.2. Finansal Okuryazarlığın Temel Bileşenleri

Finansal okuryazarlık kavramının literatürde birçok tanımı olmasına rağmen evrensel olarak kabul görmüş bir tanımı mevcut değildir. Bu sebeple finansal okuryazarlığın anlamını ve içeriğini daha iyi anlayabilmek için bileşenlerden bahsedilmesi gereklidir (Barmaki, 2015: 18). Dvorako'ya göre (2009), finansal açıdan okuryazar olan bireyler para ve para ile ilgili konularda bilgi sahibi olan, varlıklarını ve borçlarını iyi yönetebilen ve kendilerinin ya da ailelerinin bütçelerinden sorumlu olan kişiler olarak belirtilmiştir (Tomaskova vd., 2011: 366).

İyi bir finansal okuryazar, parasını ve varlıklarını iyi yönetebilen, fırsat ve riskleri gözetebilen ve ona göre davranış sergileyen kişilerdir. Aynı zamanda bu bireyler, yalnızca bugünü düşünmezler, geleceklerini de planlarlar. Her zaman bilgi edinme ve tecrübe sahibi olma çabasındadırlar (Saraç, 2014: 10). Finansal okuryazarlık yalnızca finans konularında bilgili olmak değil aynı zamanda bildiklerini uygulamaya geçirebilmektir. Bu eğitimi alan bireyler, bütçe yapabilmeli, ileri düzeyde bilgi isteyen işlerde ne yapacağını ve nerden yardım alacağını bilmeli ve finansal hizmet sağlayıcılarıyla fikir alışverişinde bulunabilmelidir (Eskici, 2014: 7). Finansal okuryazarlığın ne demek olduğunu daha net kavrayabilmek ve konu ile ilgili kavramları analiz edebilmek adına finansal okuryazarlığın bileşenleri aşağıdaki başlıklarla incelenmektedir.

2.2.1. Temel Para Bilgisi

TDK'ya göre para, devlet tarafından bastırılan, üzerinde değeri yazılı kâğıt ya da metal olan ödeme aracı olarak ifade edilmektedir. Temel para bilgisi, temel matematiksel hesaplamalar, ihtiyaca uygun mal ve hizmetlerin seçimi ve satın alınması, faturaların ödenmesi, paranın zaman değerinin bilinmesi, enflasyonun etkisinin kavranması, faiz ve indirim oranlarının hesaplanması gibi konuları kapsamaktadır (Barmaki ve Hughes, 2015).

2.2.2. Para İdaresine İlişkin Bilgi

Bireylerin paralarını nasıl yönetmeleri gerektiği ve bu konuda bütçelerini nasıl planlayacakları ve de faturalarını ödeme hususunda nasıl davranacakları ile ilgili tüm

konular para yönetimi kapsamına girmektedir. Bireyin parasını yönetebilmesi finansal okuryazarlığının bir göstergesidir ve aynı zamanda hayatını yönetmesi ile eşdeğerdir. Bu nedenle finansal okuryazar bireylerden paralarını en iyi şekilde yönetmeleri beklenir (Öztürk, 2014). Yani bireyler elde ettikleri gelirlerinin ve birikimlerinin hepsini sarf etmemelidirler. Her birey kendisi için ve ailesi için bütçe yapmayı bilmeli ve buna göre hareket etmelidir (Saraç, 2014). Çünkü bütçe yapmak ile amaçlanan, harcamaları kontrol altında tutmak, tasarruf etmeyi planlamak ve beklenen gelir ve giderleri düzenlemeyi esas alan planlar gerçekleştirmektir (Cihangir ve diğerleri, 2017).

Dolayısıyla bütçe oluşturabilme bilgisine ve yetkinliğine sahip olmak, parayı akıllıca kullanabilme noktasında vazgeçilmez bir unsur olmaktadır. Aynı zamanda parayı idare edebilme bilgisine sahip olmak bilinçli tüketici haline gelmek içinde önemlidir (Barmaki ve Hughes, 2015). Bunun için bireylere bütçe yönetimi kavramının erken yaşlarda öğretilmesi gerekmektedir. Bireylere doğru finansal bilgiler ve para yönetimi alışkanlıkları kazandırılırsa, daha parayı tanımaya ve harcamaya başladıkları ilk yıllarda bu davranışlar yerleşir ve böylece bireylerin hayatında kalıcı hale gelebilir (Saraç, 2017).

Bu bağlamda bireyler için para idaresine ilişkin önemli hususlardan bazıları şu şekilde sıralanmaktadır (Gökmen, 2019):

- i) Bireylerin tasarruf etme eğilimleri,
- ii) Paranın nakit ya da nakit olamama durumu,
- iii) Ödemelerin aksatılmayarak zamanında yapılması ve Nakit giriş ve çıkışlarının kaydedilmesidir.

2.2.3. Tasarruf ve Yatırıma İlişkin Bilgi

Tasarruf ekonomik anlamda TDK tarafından “tutum, para biriktirme ve artırım” olarak tarif edilmektedir (TDK, 2023) Genel anlamda tasarruf, kullanılabilir gelirin tüketimden geriye kalan kısmını ifade etmektedir. Bu kavram önemlidir çünkü tasarruf olmadan yatırım yapılması mümkün değildir. Dolayısıyla bireyin tasarruf etmesi kadar bunu yatırıma dönüştürebilmesi de önemlidir (Cihangir ve diğerleri, 2017). Gelirin tüketilmeyen kısmı olarak tanımlanan tasarruf hem bireyler için hem de bütün ülke

ekonomisi için son derece önem arz eden bir olgudur. Aynı zamanda dünya genelinde sürdürülebilir bir ekonominin varlığı içinde önemlidir (Şengür ve Taban, 2016).

Bu hususta bireylerin tasarruf bilincine kavuşması finansal okuryazarlıklarıyla mümkün olmaktadır. Asgari düzeyde de olsa bireylerin finansal okuryazar olmaları, etkin bir bütçe yönetimi noktasında daha bilgili ve tecrübeli olmaları anlamına gelmektedir. Bu da bireylerin harcama ve tasarruf dengesini sağlıklı tutabilmesi ve daha çok tasarruf edebilmesi adına önemli bir süreç olmaktadır (Güler, 2015). Ülkemizde yapılan araştırmalarda, bireylerin hâlihazırda bir tasarruf planı yapmadıkları ve dolayısıyla yaşanabilecek ekonomik krizlere daha çabuk yakalandıkları görülmektedir. Bu nedenle bireyler finansal eğitim sürecinde tasarrufun önemi ve sonuçları konusunda gerekli eğitimi almaları gerekmektedir (Özgüler, 2013).

Gelecekte daha fazla edinim sağlayabilmek için bugün elimizde olan değerden kendi isteğimizle vazgeçmek, feragat etmek anlamlarına gelen yatırım kavramı tasarruf ile yakından ilişkilidir ve sıkça bir arada kullanılan kavramlardır (Cihangir ve diğerleri, 2017). Bu kavram aynı zamanda tasarrufların taşınır veya taşınmaz mallara bağlanarak değerlendirilmesi sürecini de ifade eder. Bu sürecin temelini tasarruf oluşturur ve yatırım ile ilgili kararları yani; hangi araçlara ne zaman ne kadar ve hangi sürelerle yatırım yapılacağı ile ilgili planları içerir (Özgüler, 2013).

2.2.4. Harcama ve Borçlanmaya İlişkin Bilgi

Borçlanma, elde edilen gelirden fazlasını harcamak ve geleceğe ait gelirlerin bugünden tüketilmesi olarak tanımlanmaktadır. Bu kavramın, yatırım amacı dışında kullanılması ya da bu kavrama yalnızca tüketim amaçlı yaklaşılması, bireylerin ekonomik ve sosyal hayatlarında yıkıcı etkilere sebebiyet verebilmektedir (Özgüler, 2013). Gelirinden daha fazlasını harcama eğiliminde oldukları bu tüketim toplumunda bireyler daha fazla harcama yapmaya teşvik edilmekte, tüketim ihtiyaç amacıyla yapılan bir davranış olmaktan ayrılarak bir kültür halini almaktadır (Karaağaç, 2015).

Finansal piyasaların hızla gelişme göstermesi, borçlanma araçlarını da çeşitlendirmiş ve tüketiciler bu borçlanma alternatifleri karşısında güç durumda kalmışlardır. Finansal okuryazarlıkları yüksek olan bireyler bu piyasalarda daha sağlıklı hareket ederken, piyasalara yeni giren ve finansal bilgi, beceri ve tecrübesi olmayan

tüketiciler ise yanlış kararlar alarak gereğinden fazla borçlanabilmektedirler (Karataş, 2017). Borçlanma hususundaki bu hızlı artış finansal eğitim yetersizliğinden kaynaklanmaktadır. Bu ise bireylerin borç yönetimi konusunda güncel, yeterli ve kullanışlı bilgiye sahip olmalarının gerekliliğini ve önemini göstermektedir (Güler, 2015).

2.2.5. Finansal Pazarlama

Finansal planlama yapmak geleceği düşünmek anlamına gelir ve bu planlar kısa, orta ve uzun dönemler için gerçekleştirilebilmektedir. Bu planlar kişiye yol göstericidir ve bunların uygulamaya geçirilmesi de son derece önemlidir (Gökmen, 2012). Finansal planlamanın doğru yapılması, gelecekte rahat hareket etmek ve etkin kararlar almak bakımından faydalıdır. Plan yapan bireyler, yaşanabilecek olası durumlara karşı öngörülüdürler. Plansız hareket eden bireyler ise, kendilerine sunulan fırsatları ve alternatifleri kaçırmakta ve fark edememektedirler (Öztürk, 2014). Finansal planlamanın sağladığı diğer bazı faydalar aşağıda sıralanmıştır (Saraç, 2017):

- i) Bireyler yaşamlarını gelirlerine göre şekillendirebilmekte, Harcamalarını gelirleri ile mukayese edebilmekte,
- ii) Finansal belirsizliklerden kurtulabilmekte,
- iii) Tasarruf ve birikim yaparak finansal hedeflerine ulaşabilmeleri sağlanmaktadır.

Bunun yanı sıra bireylerin gelirlerinin giderlerini karşılamaması veyahut gelirlerinin giderlerinden fazla olması dolayısıyla oluşabilecek bütçe açıklıklarının yaşanması ve bu açığın kapatılmaya çabalanması gibi durumlarda finansal açıdan planlama yapmak bireyler için önemli bir olgudur. Çünkü bütçe sayesinde bireyler finansal açıdan yaşamlarını koordine edebilmekte, süreçleri planlayabilmekte ve kendilerini denetleyebilmektedirler (Cihangir ve diğerleri, 2017). Bu anlamda bütçe, gelecek zamanda belli dönemler için yapılan finansal plandır ve paranın yönetilebilmesinde önemli rol oynamaktadır. Aynı zamanda tüketicilerin hedef ve amaçlarına ulaşmasında gerekli olan, kaynakların tespit edilmesine olanak sağlayan bireylere ve işletmelere yönelik planlardır (Saraç, 2017).

Finansal planlamanın bir diğerk önemli parçası emeklilik planlamasıdır. Bireylerin emekliliklerini maddi anlamda rahat geçirebilmeleri iyi bir finansal planlama ile mümkün olabilmektedir. Bunun olabildiğince erken yaşlardan planlanarak yapılması bireyler için büyük avantaj sağlayacaktır (Gökmen, 2012). Bu nedenle sağlıklı bir finansal planlama yapabilmenin yolu, öncelikle hedefleri iyi bir şekilde belirlemekten, sonrasında yavaş yavaş mevcut geliri hesaplayıp gelir-gider dengesini kurabilmekten ve yapılan planları uygulamaya dökmekten geçmektedir (Saraç, 2017).

2.3. Finansal Okuryazarlığın Ölçülmesi

Finansal okuryazarlık çalışmalarının genel hedefi, bireylerin para konularında ne kadar bilinçli olduklarını ölçmektir. Bu ölçümlerde genellikle anket çalışmaları kullanılmaktadır. Dünya çapında en yaygın ve kapsamlı finansal okuryazarlık anketi, OECD tarafından düzenlenmektedir. Anketlerdeki soruların temel amacı, bireylerin finansal bilgi, finansal davranış ve finansal tutum gibi üç temel bileşenini incelemektir. Finansal bilgi bölümünde, bireylerin enflasyon, faiz, bileşik faiz, risk çeşitlendirmesi, portföy bölümlendirme, risk-getiri ilişkisi gibi konulara ne kadar hakim olduklarını ölçmek için sorular sorulmaktadır. Bu sorular, açık uçlu veya çoktan seçmeli olabilmektedir. Finansal davranış bölümünde ise yatırım, tüketim, bütçeleme ve tasarruf gibi konularda bireylerin ne kadar dikkatli oldukları analiz edilmektedir. Bu sorularda genellikle Likert ölçeği kullanılmaktadır. Finansal tutum bölümünde ise bireylerin para ve yönetimiyle ilgili düşünceleri incelenmektedir. Tutum, tavır ve davranış sorularının yanı sıra demografik sorular da sorularak, farklı gruplara yönelik öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir. geliştirilmektedir.

2.4. İslami Finansal Okuryazarlık ve Önemi

Finansal okuryazarlık, bireylerin bilinçli finansal kararlar almalarını, finansal geleceklerini güvence altına almalarını ve ekonomik büyümeye katkıda bulunmalarını sağlamada çok önemli bir rol oynamaktadır (Lusardi ve Mitchell, 2011). İslami finans bağlamında finansal okuryazarlığın önemi finansal alana benzersiz bir boyut kazandırmıştır (Saifurrahman ve Kassim, 2021). İslami finans, geleneksel finansal sistemlere etik alternatifler sunarak İslam'ın ilkeleri ve değerleri dâhilinde ekonomik

faaliyetlerin düzenlenmesi içermektedir. Bu nedenle, İslami finansal ürün ve hizmetlerle uğraşan bireyler, İslami finansal ilke ve uygulamalara ilişkin özel bir anlayışa ihtiyaç duymaktadırlar (Gait ve Worthington, 2008).

İslami finansal okuryazarlık, İslami finansal ilkeler, sözleşmeler ve ürünler hakkında bilgi, beceri ve anlayışı ifade etmektedir. Bireyin faiz yasağı (riba), risk paylaşımı (mudaraba) ve kar paylaşımı (muşaraka) ilkeleri ve etik yatırıma bağlılık gibi İslami finansın temel ilkelerini iş uygulamalarında anlama ve uygulama yeteneğini ele almaktadır (Mansour ve diğerleri, 2015). İslami finansal okuryazarlık, İslami finansla özgü ilke ve uygulamaları bütünleştirerek geleneksel finansal okuryazarlığın ötesine geçmektedir (Antara ve diğerleri, 2016).

İslami finansal okuryazarlık, finansal işlemlerde adalet, şeffaflık ve sosyal sorumluluğun önemini vurgulayarak etik karar vermeyi desteklemektedir. Bireyler, İslami finansın yasak (haram) ve izin verilebilir (helal) yönlerini öğrenerek, kendi değerleriyle uyumlu finansal seçimler yapabilmektedir. Bu farkındalık, faize dayalı işlemlerden, aşırı risk almaktan ve alkol, kumar veya tütün gibi topluma zararlı olduğu düşünülen sektörlerle yatırım yapmaktan kaçınmaya yardımcı olmaktadır (Alsayigh ve Al-Hayali, 2022). Böylece İslami finansal okuryazarlık, bireyleri topluma olumlu katkıda bulunan sorumlu finansal seçimler yapmaya yönlendirmektedir (Mokhtar ve diğerleri, 2018).

İhtiyaçların karşılanması amacı ile gerçekleştirilen ekonomik faaliyetlerin, bu amacı değişmemiş, ancak zamanla bu faaliyetlerde değişiklikler gözlemlenmiştir (Eskicioğlu, 2010). Müslümanlar toplam nüfusun %23' ünü oluşturmaktadır. Müslüman halkın geleceğini şekillendirebilmesi adına İslam ekonomisi bütünsel olarak ele alınmalı ve öncelikleri ortaya çıkarılmalıdır (Ökte, 2010). Öte yandan İslami finans ayrı bir başlık olarak ele alınmaktadır. Bu konuda iki başlık altında tartışmalar gerçekleşmiştir. İlk görüşe göre para, vergi, iş hayatı gibi konuların İslami'si ya da başka bir düzeni olamaz. Ancak bu konular İslam inancına göre düzenlenebilir. İslam dini 14 bin yıl önce ortaya çıkmış. Günümüz düzenine göre eksik ve aksaktır. Büyüme sağlamak, üretimi fazlaştırmak adına yeterli değildir. Bunu sebebi İslami ekonomi, ekonomik açıdan yükselmek değildir. Diğer ekonomik yaklaşımlara göre daha üstün bir yapıda olsa da, gerçek amacı Müslümanların küresel ekonomi içerisinde kültürel olarak etkilenmesini engellemektir (Ökte, 2010). Diğer görüş ise İslam'ın yalnızca bir din olmadığını, onun

yaşam felsefesi olduğunu savunmaktadır. Yani İslam, mensuplarına hangi asırda olurlarsa olsunlar gidecekleri yolu, benimseyecekleri anlayışı öğretmektedir (Eskicioğlu, 2009; Ökte, 2010).

Eskicioğlu (2009)'na göre bu farklılıklar hayata karşı olan bakış açılarından meydana gelmektedir. Ekonomi bilimi üretim yapma ile üretileni pay etme yöntemlerini ve bunların sağlanması için gerçekleştirilen iletişimi konu almaktadır. Bütün bu sebeplerden dolayı insanın ekonomik bir varlık olduğu görüşü ortaya çıkmaktadır. İnsan belirli bir çalışma düzeni içerisinde belirli görevleri gerçekleştiren bir varlıktır. İnsanın bu davranışına sebep olan unsur da en yüksek faydayı sağlama isteğidir. Biçimsel olan ya da olmayan kurumlar da bireyin bilgiyi değerlendirmesine yönelik çeşitli etkilerde bulunmaktadır (Kurtulmuş, 1989).

Ekonomik insan modelindeki kazançlar; faiz getirisi karşılığında borç verme, belirli bir ücret karşılığında yapılan iş, malların kiraya verilemesi karşılığında elde edilen rant, gibi yürütmüş olduğu faaliyetlerden beklentisi kar elde etmektir. Ekonomik insan modelinde insan kar elde ettiği zaman mutluluk sağlamaktadır. Ahali olarak mutluluk ve huzur sağlayan Karz-ı hasen gibi davranışlar ekonomik insan modelinde kendine yer bulamamaktadır. İnsan ihtiyaçlarını karşılayabilmek adına bir takım davranışlar sergilemektedir. İnsan maddi olarak hayatın içinde yer almaktadır. Finansal dahil olma süreci ihtiyaçlarını karşılamak adına iş hayatı içerisinde yer alan insanlara, elde etmiş oldukları kazançları bir takım araçlar sunarak tasarruf haline getirmelerine olanak sağlamaktadır. Elde edilen tasarruflar ise çeşitli yollarla kullanıcılara sunulmaktadır. Bu süreç yatırım olanaklarını arttırmakta, risk paylaşımlarını iyileştirmekte, reel sektördeki büyümeyi sağlayarak, bireylere ve kuruluşlara harcama kontrollerini sağlamaları konularında destek bulunmaktadır. Öte yandan yaşanan bu süreç, sadece ekonomik büyümeyi sağlamamakta, bununla beraber yoksulluk oranının düşmesini, adaletsiz gelir dağılımının önüne geçilmesini sağlamaktadır (Mohieldin ve diğerleri, 2011).

İslam finans piyasası, Kuran'ın emir ve yasaklarına göre hareket etmektedir. Bu bağlamda İslam finans piyasası hali hazırda bulunan ve İslam dinine uygun yatırım seçenekleri ile tamamen yeni yatırım araçları inşa edilerek meydana getirilmiştir. İslam; faizcilik, kumar veya haksız kazanç gibi faaliyetleri haram kılmış ve yasaklamıştır (Tok, 2009). Ahmad (2010), İslami finansın, bilinen finansal araçlara kıyasla ilgi çeken

alternatif bir finansal araç haline geldiği için İslami finansal okuryazarlığın bireyler için önemli olduğunu belirtmiştir. Bu bağlamda finansal okuryazarlığı, finansı anlayabilme yeteneği olarak tanımlamış ve bu tanımdan yola çıkan Abdullah ve diğerleri (2017), İslami finansal okuryazarlığı, İslam hukukunun gereklerini temel alarak finansı anlayabilme yeteneği olarak ifade etmişlerdir (Abdullah vd, 2017: 69).

İslam dini, sosyal dayanışmayı, tasarrufu ve var olan kaynakların halkın yararına kullanımını emreden bir din olması dolayısıyla, bireylerin İslami finansal okuryazarlığını arttırma eğilimleri, dini kaygılarla etkisiz halde kalmış atıl fonların sisteme dâhil edilmesini sağlayacaktır. Bu sayede fona ihtiyacı olan tüketicilerin, dini prensiplere uygun fon sağlayabilme isteklerine cevap verilebilecek ve bu yönde talebin artmasını sağlayacak bir hareket başlatacaktır (Er ve Mutlu, 2017: 50). Bu bağlamda, bireylerin İslami finansal okuryazarlık konusundaki bilgi düzeyini arttırmaları azami önem sahiptir. Kısaca geleneksel finans ile İslami finans prensiplerine ait bazı unsurlar uyumlu olmadığı için İslami finans ile ilgili çalışmaların çoğaltılması ve ölçek geliştirilmeye gayret edilmesi bu alandaki çalışmaların gelişmesi ve de çeşitlenmesi adına büyük önem taşımaktadır. Bunun için İslami finansı bütünlüklü bir biçimde inceleyebilmek adına İslam hukukunun finansal piyasalara ilişkin koyduğu hükümlerin, temel bilgilerin yeterince özümsemesi gerekmektedir (Yanpar, 2014).

2.5. İslami Finansal Okuryazarlığı Çevreleyen Temel Esaslar

Finans sisteminin İslami usul ve yöntemlere göre oluşturulup işlenmesini ifade eden bütün bir ekonomik yaşamı İslam hukukuna göre düzenlemeyi öngörür. Kaynağını İslam hukukundan alan bu sistem belli kural ve prensipler çerçevesinde faaliyet göstermektedir (Karahana ve Ersoy, 2016). Bu prensipler ve ilkeler yalnızca İslami finansman modeli için değil, aynı zamanda insanın ve toplumun genel ekonomik, sosyal ve kültürel hayatı içinde geçerli olmaktadır (Kılınç, 2014).

İslam hukukunun, finansman ve ticaretle ilgili faaliyetlere getirdiği kurallar üzerine inşa edilen ve finansal işlemlerin bu kural ve ilkelerle uyumlu olarak gerçekleştirilmesini öngören İslami finansman sisteminin temeli Kur'an, sünnet ve içtihadı dayandırılmaktadır (Türker, 2010). Keza İslami finans ile ilgili temel kaynaklar mütalaa edildiğinde, birincil kaynak olarak Kur'an-ı Kerim referans gösterilmekte, daha sonrasında özellikle uygulama adımlarında islami kurallara göre finansal aktivilerden

meydana geldiği görülmektedir (Yardımcıoğlu vd, 2014). Bu bağlamda Kuran'da ve de sünnette aleni bir şekilde ekonomik faaliyetlerle ilgili ve Müslümanların ekonomik hayatta uymaları gerekli kurallar ve kaideler yer almaktadır. İslam dininin koyduğu bu iktisadi kural ve prensiplerin, emir ve yasakların hiçbiri amaçsız değildir aksine bunlar başka ekonomik sistemlerde rastlayamadığımız pek önemli amaçlar üstlenmektedirler (Aktepe, 2012).

İslam dini, insanı dünya ve ahirette mutluluğa ve huzura ulaştırmak için rehberlik vazifesi görür, kişiyi ve toplumu zarara uğraticı tutum ve davranışları bizlere yasaklar ve Kuran'ı Kerimde Hud suresi 112. ayette de buyrulduğu üzere “Emrolunduğun gibi dosdoğru ol” ayetini bize ilke kılar ve bizi doğru yola iletir. İşte İslam dini, Müslümanların bu önemli detayları göz ardı etmemeleri gerektiğini, bu dünya hayatının ve kendilerine bağışlanan zenginliklerin aslında birer imtihan aracı olduğunu, bu dünyada kazandıkları her kuruştan, yaptıkları her davranıştan ahirette hesaba çekileceklerini bilmeleri ve buna göre davranmaları gerektiğini beyan eder (Aktepe, 2012). Kısaca İslami finansa ile ilgili prensiplerin kökü Kur'an-ı Kerim, hadis ve sünnete dayanmakta ve İslam âlimlerince oluşturulan içtihad ve uygulamalar ile de bir takım kural ve yöntemler geliştirilerek yayılması sağlanmıştır (Kılınç, 2014). Bu İslami kurallarda yasaklı esas öğeler olarak; faiz işlemleri, kumar gibi haram etkinlikler ya da belirsizlik içeren faaliyetler yer almaktadır. Bu kural ve kaideler İslami finansın temel esasları sayılan faaliyetler olmaktadır (Tok, 2009). Bu çalışmada prensipler, ilkeler, yasaklar ve kurallarla ilgili hususlar İslami finansal okuryazarlığı çevreleyen temel esaslar olarak adlandırılmış ve meseleye bu açıdan bakılmıştır.

2.5.1. Faizin Yasak Olması (Riba yasağı)

Kelime anlamı olarak “fazlalık, nema, artma, çoğalma” gibi manalara gelen ve Türkçedeki genel karşılığı “faiz” olan kelimenin Arapça karşılığı ise ribadır. Riba, kelime anlamıyla herhangi bir şeyde artış ve fazlalığı tanımlamaktadır (Tabakoğlu, 2016). Ödünç verme olayında ya da alışverişte meydana gelen, karşılıksız olmasından dolayı veya eşit paylaşılmadığı gerekçesiyle taraflardan birinin zararına gerçekleşen ya da gerçekleşme ihtimali olan çoğalma veya karşılığı olmayan kıymet aktarımı, faizi tanımlayan bir olgudur (Tenekeci, 2017). Ayrıca faizi, para ya da sermayeyi başkalarına kullandırma karşılığında elde edilen bedel olarak tanımlamak da mümkün olmaktadır.

Diğer bir deyişle faiz, paranın o günkü kullanım hakkından vazgeçilmesinin bir karşılığı anlamına gelmektedir (Yanpar, 2014).

Faiz günümüzde, “ödünç paranın getirisi”, “paranın zaman değeri” ve “paranın kirası” gibi adlandırmalarla yer bulmaya başlamıştır. Zaten bugün faiz ile ilgili uygulamaların büyük bir bölümü para borçlarında meydana gelmektedir. Hâlbuki İslam hukukunda, belli niteliklere sahip ürünlerin borç verilmesi ya da alınıp satılmasında faizin yer alabileceğinden bahsedilmiş, yalnızca para borçlarına özgü bir kavram olmadığı gösterilmek istenmiştir (Aktepe, 2013). Bu çerçevede tarih boyunca faiz yoluyla sağlanan finansman için çeşitli yöntemler oluşturulmuştur ve en yaygın olanı; mal veya sermayeyi elinde bulunduran kişi ya da kuruluşun, yine bu mal ve sermayeyi gelir elde edebilmek amacıyla mala muhtaç olanlara veyahut finansman açığı yaşayanlara faiz koşuluyla borç olarak vermesi, ardından vadesi geldiğinde de anapara ve faizini tahsil etmesi olayıdır (Aktepe, 2012). İslam dini, bu fazlalığı yani faizi haksız bir artış olarak görmekte ve şeriat gereğince riskin ve kazancın birlikte paylaşılması gerektiğini öngörmektedir. Ancak faizin devreye girdiği her işlemde ticarete olduğu gibi bir risk unsuru yoktur ve borç veren her koşulda bu fazla parayı geri almış olacaktır (Türker, 2010).

Faiz bir kimsenin malını karşılıksız almaktır ve karşılıksız kazanç haksızlık olmaktadır. Ayrıca faiz, insanları gayret göstererek risk alarak üretimden kazanç sağlamak yerine kolay ve külfetsiz bir şekilde kazanç elde etmeye iter ve insanın topluma faydalı olmasını engeller. İnsanlar arasında karşılıklı yardımlaşmayı ve toplumsal dayanışmayı köreltir. Faize izin vermek fakirden zengine mal aktarılmasına sebebiyet verir ki bu durum Allah Teâlâ'nın emirlerine ters bir durumdur (Akın, 1986: 58). İşte İslam dininde faiz ve faizle ilgili bütün faaliyetler aleni bir şekilde yasak edilmiştir. İslam bilginleri bu yasakların Müslümanların yararına olduğunu vurgulamışlar ve faizin yalnızca birey için değil aynı zamanda tüm toplum için zararlı olduğunu belirtmişlerdir. Bu yasağın yararları ise şu şekildedir (Özsoy, 2012):

- i) Faizin yasak olması tembelliği engeller,
- ii) Faiz yasağı kardeşlik ve dayanışma hissiyatını geliştirir,
- iii) Faizin yasaklanması haksız kazançla manidir ve
- iv) Faiz yasağı fakirin daha da fakirleşmesine mâni olur.

İslam dininde faiz, haksız kazanç ve tefecilik gibi anlamlara geldiği için yasak olarak kabul etmekte diğer bir deyişle haram saymaktadır. Çünkü ödünç verilen paranın vadesi dolduğunda önceden belirlenen bir faiz bedeli doğurması İslami ilkelerce riba'dır yani haramdır. Bu yasak ahlaki, toplumsal ve ekonomik yaşantının olumsuz etkilenmesi esasına dayanmaktadır (Eskici, 2007). Dolayısıyla faizin yasak edilmesiyle, haksız kazançta neden olabilecek ve başkasını zarara uğratabilecek davranışlardan uzak durulması ve ayrıca ödeme sıkıntısı çekenlerin istismar edilmesinin de önüne geçilmesi amaçlanmıştır. Bu konuda vurgu yapılan bir diğer meselede, sosyal adalet ve servetin belirli kesimlerde toplanmasının önüne geçilmesi hususudur (Türker, 2010).

İslami finansla ilgili işlemlerde kilit rol oynayan faizin yasak oluşu konusu, üzerinde kesin fikir birliğine varılabilmiş bir konu olmakla beraber kimi durumlarda halen tartışılan bir husustur. Bunun en önemli sebebi, Kuran'ı Kerimde tereddütsüz yasaklanan riba kavramının ne olduğu ve hangi faize karşılık geldiği hususunda İslam bilginlerinin bir fikir birliğine varmamış olmalarıdır (Yanpar, 2014; Güçlü, 2020). Bir başka deyişle, faiz yasaktır; ancak detaya inildiğinde ele alınan muamelelerin faizli bir muamele olup olmadığı zaman zaman farklılaşmaktadır. Faiz ve faizcilik konusunda ağır ifadeler ihtiva eden Kur'an-ı Kerim'de faizin kesin şekilde yasaklandığına dair ifadeler Rum, Nisa, Al-i İmran ve Bakara surelerinde geçmektedir. Bu ayetler şu şekildedir.

- i) İnsanların malları içinde artsın diye faizli ödünç verdikleriniz Allah katında artmaz. Allah'ın hoşnutluğunu isteyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte (mânevî kârlarını) kat kat arttıranlar onu verenlerdir (Rum Suresi 39. Ayet).
- ii) Yahudilerin zulmü sebebiyle, bir de pek çok kimseyi Allah yolundan engellemeleri, kendilerine yasaklandığı halde faizi almaları ve haksızlıkla insanların mallarını yemeleri yüzünden önceden helâl kılınan temiz ve iyi şeyleri onlara haram kıldık ve içlerinden inkâra sapanlara acı bir azap hazırladık (Nisa Suresi 160-161 ayet).
- iii) Ey inananlar! Kat kat arttırılmış olarak faizi yemeyin. Allah'tan korkun ki, kurtuluşa eresiniz (Al-i İmran Suresi 130.ayet).
- iv) Allah faizi tüketir, sadakaları ise arttırır ve Allah hiçbir inkarcı günahkârı sevmez (Bakara Suresi 276. Ayet).

Bunun yanı sıra, Peygamber efendimiz (aleyhisselam) birçok hadisinde faizin yasak olduğunu ifade etmiş ve şiddetle faize karşı durmuştur. Ek olarak, bazı hadislerinde sadece faizle borç vereni değil, aynı zamanda faizle borç alanı da bu işleme göz yumduğu için kınamıştır (Özsoy, 2012).

2.5.2. Belirsizlik (Gharar) İçeren Faaliyetlerin Yasak Olması

Sözlükte tehlike, risk gibi anlamlar taşıyan gharar terimi, aynı zamanda noksanlık kavramına da karşılık gelmektedir. Terim olarak çok sayıda anlama karşılık gelen gharar'ın İslam hukukuna göre en benimsenen karşılığı “sonu bilinmeyen” manasıdır. Aslında ticaret sözleşmelerinde geçerli olan gharar kavramı, satılan malda, bedelde, vadede teslim hazır olup olmama gibi durumların yol açtığı belirsizliğin göstergesi durumundadır (Temiz, 2010).

İslami finasta faiz yasağından sonra en önemli yasakların başında aşırı bilinmezlik ilkesi gelmektedir. Arapçada gharar olarak telaffuz edilen bu belirsizlik hususunun, ticari sözleşmelerde bazı anlaşmazlıklara yol açacağı ve başkasının malını haksız şekilde ele geçirme ve alıcıya istediği şeyi teslim edememe tehlikesi taşıması dolayısıyla yapılacak olan ticari işlemlerde sözleşmelerin mümkün merteye kesin kararlara bağlanması gerekmektedir (Aktepe, 2012; Doğan, 2011). Çünkü ticari faaliyetlerde gharar sebebiyle tarafların mağdur olması kabul edilemez bir durumdur ve burada belirsizliğin yasak oluş sebebi ticaretin gerektirdiği normal risklerden kaynaklanmamaktadır. Bu husus daha çok tarafların alıp satılan nesne hakkında bilgi sahibi olmamaları ve de faaliyetlerin sonuçlarının şansa bırakılması gibi durumları ifade etmektedir. Yani bilgisizlikten kaynaklı risk kabul edilemez bir olgudur (Mücahitoglu, 2015; Güçlü, 2020).

Belirsizlik kuralına göre finansal işlemler ayrıca, riskten ve spekülasyondan da arındırılmalı, taraflar arasında anlaşma ile ilgili bilgi ve değerler paylaşılmalıdır. Tarafların karı önceden belirleyemediği bu kavram “belirsiz kazançlar” unsuru olarak da adlandırılmaktadır. Gharar'da mantık güçsüz olanı istismardan muhafaza etmektir (Şağbanşua, 2016). Yani İslam hukukunda, özellikle de iki tarafa borç yükleyen hukuki işlemlerde akdin konusunun açıkça belirtilmesi gerekmektedir. Burada akdin konusu ile ilgili belirsizlik gharar, bilinmezlik ise cehalet kavramı ile ifade edilmekte ve yer yer birbirlerinin yerine kullanım sergilendiği bilinmektedir (Tok, 2009). Aynı zamanda

İslam hukukunda Cehl yani bilgisizlikte yasaktır. Hülasa gharar (belirsizlik), cehl (bilgi noksanlığı) ve kumar (şans oyunları) gibi belirsizlik unsurları faizsiz finansman sisteminin prensipleri gereği İslam hukukunca yasaklanmıştır. Örneğin, denizdeki balığın, havadaki kuşun satımı gharar'a örnek verilebilir. Örtünün altındaki bir eşyayı satmak cehl'dir. Kumar adı üzerinde şans oyunudur ve belirsizlik içermesi dolayısıyla haramdır (Aslan, 2012). Görüldüğü üzere, akitteki taraflar arasında aşırı dengesizlik olarak ortaya çıkan ghararın, istenerek ya da istenmeden yapılmış olmasının hiçbir hükmü olmamaktadır. Bu bağlamda gharar sistematik olmayan risk grubu içerisinde yer almaktadır ve hem bireylerin hem de firmaların diğer riskler ile ghararı önleyecek tedbirler almaları gerekmektedir (Çürük, 2013).

Sonuç olarak, İslam hukukunun gharar ile ilgili hukuki faaliyetlerine bakıldığında, akitlerde tarafların beklenmedik bir zarara uğratılmalarına ve aldatılmalarına engel olmak, sözleşmelerde karşılıklı rızayı ve dürüstlüğü göz önünde bulundurmamak ve her türlü haksızlığın önüne geçilmesi gibi hususların amaçlandığı ve bilhassa bu noktalara dikkat edildiği görülmektedir. Bu sayede günümüzdeki hukuki işlemlerde gharar ile ilgili prensipler sayesinde kurala bağlanabilecektir (Yanpar, 2014).

2.5.3. Haram Kılınmış Faaliyetlerin Yasak Olması

İslam hukukunda Allah tarafından izin verilen helal olgusu ile kesin bir biçimde yasaklanan haram olgusu, kırmızıçizgi ile net bir şekilde birbirinde ayrılmış durumdadır (Abdul-Rahman, 2015). Yani İslamiyet, topluma zarar veren kazanç yollarına, insanın doğasını bozabilecek her türlü muameleye ve üretkenliği engelleyici tüm unsurlara kapısını kapatmış durumdadır. Arap dilinde “meysir” ile ifade edilen ve “kolaylıkla elde edilen gelir” anlamını taşıyan kumar ve şans oyunları, İslam hukukunda her şekilde yasak edilmiştir (Algaoud ve Lewis, 2007). Şans ve maharetin bir arada veya tek başına söz konusu olduğu bir olayda veya belirsiz bir durumun meydana gelmesinde bahse tutuşma ve bundan kazanç elde etmek kumar olarak tanımlanmaktadır. Tanımdan da anlaşıldığı gibi kumar bir sömürge aracıdır ve nice insan kumar masalarında mallarını, haysiyetlerini ve de hayatlarını kaybetmiş, pek çok aile de bu illet yüzünden yok olup gitmiştir. İşte İslam dini başkalarının zaaflarından faydalanarak onların mallarını almanın bir yolu olan kumarı, adil kazanç dağılımını standarda bağlamak için yasak etmiştir (Aktepe, 2013; Parlakkaya ve Çürük, 2015; Güçlü, 2020).

Haksız kazanç elde etmede başvuru ve toplumsal çözülme, zaman israfı ve irade zafiyeti (TDV İslam Ansiklopedisi, haram maddesi) gibi çeşitli sorunlara neden olan bu haram faaliyetler, aslında karşıdaki insana zulmetmektir ve İslam dini bu nitelikteki hiçbir faaliyete icazet vermemiş aksine tümünü haram kılmıştır (Akten Çürük, 2013). Fıkıh bilginlerince kumar olarak izah edilen “meysir” ile ilgili yasaklardan Kur’an-ı Kerim’de Bakara suresinin 219’uncu ve Maide suresinin 90-91’inci ayetlerinde bahsedilmiştir ve tedrici bir şekilde yasaklanmıştır. Aynı zamanda İslam âlimleri ghararı kumar ile ilişkilendirmiş birinin anlamının diğerinde de olduğunu iddia etmişlerdir (Temiz, 2010).

Kumar, bahis ve şans oyunlarının yanı sıra spekülasyon’da haksız kazançla örnek teşkil ettiği gerekçesiyle İslami kurallara aykırı bulunmuştur ve İslamiyet’te bu haram faaliyetlerle ilgili mecralara yatırım yapılması da yine yasaklanan mevzular arasında yer almaktadır (Tok, 2009). Tüm bunların yanı sıra İslam dini’nin günlük yaşantıya ilişkin getirdiği diğer bazı yasaklar da vardır. Söz konusu yasakların başında alkol, uyuşturucu, domuz eti ve tütünle ilgili maddeler gelirken, zina gibi ahlaki bazı konuları da bu yasaklara ilave edilebilir. Bu konularla ilgili her türlü ticari faaliyette yine İslam dininde yasaklanmıştır (Yanpar, 2014).

2.5.4. Varlığa Dayalı Finansman Esası

Gerçek mala, ürüne ve değerlere dayalı olan yani varlığa dayalı finansmanı esas alan bu yapı İslami finansın en karakteristik özelliklerinden birisidir (Yanpar, 2014: 76). İslami finans ilkelerine göre, bir işlemin gerçekleşebilmesi için, ortada muhakkak mal veya hizmet unsuru olmalıdır. Somut olmayan mal ve hizmetler üzerinden gerçekleşen işlemler bu sistemin işleyişine uymamaktadır (Demir, 2012). Çünkü, İslami finansın temeli, geleneksel finans kurumlarının aksine her zaman likit olmayan yani gerçek varlıklara dayanmaktadır (Usmanı, 2002). Yani bu prensibe göre paranın tek başına bir değeri olmamakta ve para ticareti yapılan bir meta değil de yalnızca değişim aracı olarak kullanılan bir unsur olmaktadır. Dolayısıyla her birim para birbirine eşittir bu birimleri değiştirerek kâr amacı gütmeyi düşünmek bu İslami finansın prensipleri gereği olanaklı olamamaktadır (Yanpar, 2014).

Geleneksel bankacılıkta müşterilere kredi kullanılırken mal bulundurma şartı sorgulanmaz. Başvurulan kredi tutarı müşterinin hesabına yatırılır ve karşılığında

belirlenmiş faiziyle o para geri alınır. Fakat faizsiz finans sisteminde müşterinin kredi kullanabilmesi için muhakkak bir mal veya hizmetin işleme konu edilmesi gerekmektedir. Burada müşteri kullandığı krediyi söz konusu mal veya hizmeti almak için sarf etmelidir ve kreditorler bu durumu takip etmekle mükellefdirler. Ayrıca, müşterinin faizsiz finans kurumlarından başka bir borcunu kapatmak amacıyla kredi kullanamaması yine bu prensibin bir sonucudur (Demir, 2012). Dolayısıyla geleneksel finansman yöntemlerinin tersine İslami finans sisteminde bankacı-müşteri veya alacaklı-borçlu ilişkisi bulunmamakta, taraflar arasında söz konusu yatırımın kar ve zararının pay edildiği bir ortaklık ilişkisi kurulmaktadır. Bu sebeple İslami finans sisteminde gerçekleştirilen alım-satım veya kiralama faaliyetlerinin tamamı finansmanın temellendirileceği bir varlığa dayanmaktadır (Güçlü, 2020).

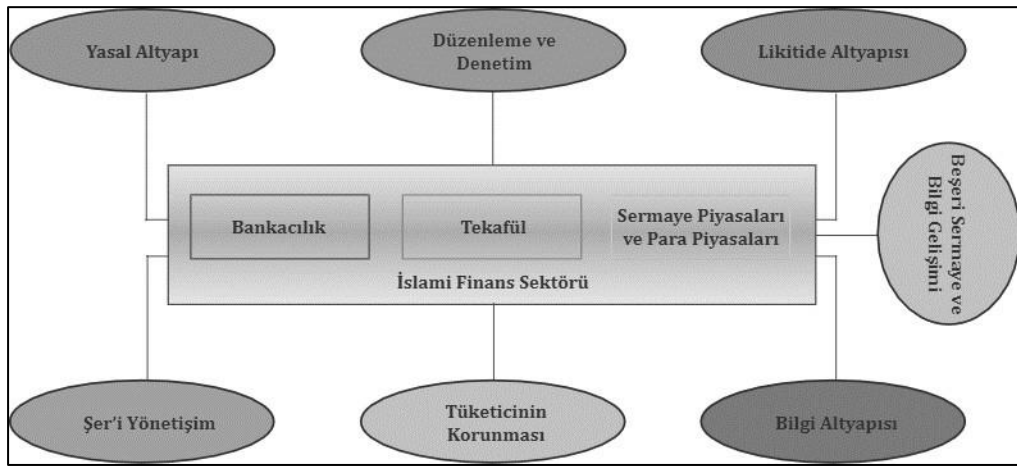
2.5.5. Risk Paylaşımı Esası

İslami finans sisteminde işlemler ortaklık yoluyla gerçekleştiğinden sonuç olarak önceden anlaşılan oranda kar ya da zarar dolayısıyla risk, taraflar arasında pay edilmektedir (Demir, 2012). Yani risk paylaşımına dayalı ortaklık aslında kar-zarar ortaklığı olmaktadır. Bu sistem önceden kararlaştırılan sabit bir faiz yerine, ekonomik işlemler sonucunda kesin olarak belirlenen, kar ve zarardan pay alabilme esasına dayanan bir sistemdir. Böylece taraflar yalnızca kara ortak olmuyor, aynı zamanda zarardan da nasiplerini almış oluyorlar (Yanpar, 2014).

Ticaret ve ortaklık usulüne dayalı bu sistemde risk paylaşımı esas olmak üzere kolektif bir risk söz konusu olup kolektif olarak sorumludurlar. Emek ve sermaye ortaklığı sürecinden paraya dayalı risk sermayenin sorumluluğunda iken emek dayalı risk emeğin sorumluluğundandır. Sermayelerin ortaklığı sırasında sermaye sahipleri ortaklıktaki payları oranınca zararı da üstlenmektedirler (Özsoy, 2012). Hülasa, faizli kredi işlemlerinde kâr zarar gözetilmeden önceden belirlenen yani sabit bir oran üzerinden kazanç elde edilmeye çalışılırken, faizsiz bankacılık ile ilgili finansman faaliyetlerinde ise kar-zarar ortaklığı esas alınmaktadır (Aslan, 2012).

2.6. İslami Finansal Okuryazarlığın Gelişiminde Rol Oynayan Kuruluşlar

İlam ülkelerini bir araya getiren İslam İşbirliği Teşkilatı'nın (İİT) içerisinde de İslami finansın okuryazarlığı hususunda çalışmaları bulunmaktadır. 2015 yılında gerçekleştirilen, İİT bünyesinde yer alan Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) çalışmalarda İslami finans, finansal okuryazarlık ve piyasa gelişimi gibi konular üzerinde çalışılması gerektiği ifade edilmiştir (Sermaye Piyasası Kurulu, 2015).

Şekil 1: İslami finans sektörü

İSEDAK tarafından yapılan çalışmalarda İslami finansal okuryazarlığın önemi aktarılmış ve bu konu hakkında daha fazla kişiye ulaşılması gerektiğini açıklanmıştır. İslami finansal okuryazarlığı bulunan kişilerin bu sektöre katılım gösterecek olmaları bu konunun irdelenme noktasında en önemli nedenidir.

İslami finansal okuryazarlığın geliştirilmesi konusunda;

- i). Sivil toplum kuruluşları,
- ii). Katılım bankaları,
- iii). Kamu kurumları ve
- iv). Özel Kurumlar çalışmalar yapmaktadır.

Sektörün gelişimi ile Müslümanların bu konuda bilgi sahibi olmaları İslami Finansal okuryazarlığa önem kazandırmaktadır. Bu kurum ve kuruluşlar İslami finansal

okuryazarlığın daha fazla kişiye ulaştırılması ve daha fazla kişinin bu konuda bilgi sahibi olması adına çalışmalar yürütmektedir.

Bu konunun gelişimi yapılan yatırımlar sayesinde hız kazanmıştır. Yapılmış olan yatırımlar ve çalışmalara sonucunda alınan geri bildirimler bu çalışmalara katkı sağlamıştır. Bu geri bildirimler İslami finansal okuryazarlığın gelişimine fayda sağlamaktadır.

2.7. Literatür Taraması

Finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi ve etkileyen faktörler üzerine birçok çalışma literatürde yer almaktadır. Ancak İslami finansal okuryazarlık seviyesinin belirlenmesi ve İslami finansal okuryazarlığı etkileyen faktörlerle ilgili çalışmaların sayısı sınırlıdır. Bu bölümde, finansal okuryazarlık ve İslami finansal okuryazarlık konularında yapılmış çalışmaların literatür özetlerine yer verilmiştir. Barış (2016) tarafından yapılan bir çalışmada, öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin bireysel bütçeleme davranışları üzerindeki etkisi araştırılmıştır. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencileri üzerinde gerçekleştirilen çalışmada, katılımcıların temel düzeyde finansal okuryazarlık seviyelerinin yüksek olduğu ancak ileri düzeyde finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, finansal okuryazarlık düzeyi ile bütçeleme davranışı arasında anlamlı bir farklılık olmadığı gözlemlenmiştir. Çalışma ayrıca kız öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin erkeklere oranla daha yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Kara ve Kuğu (2016) ise öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemenin yanı sıra demografik faktörler ve sosyal medya kullanımı ile finansal okuryazarlık arasındaki ilişkiyi araştırmayı hedeflemişlerdir. Çalışma sonucunda finansal okuryazarlığın yaş, sınıf ve eğitim alanına göre anlamlı farklılıklar gösterdiği tespit edilmiştir. Bu sonuçlar, Fikret ve diğerleri (2014) tarafından yapılan çalışma ile temel eğitim alanlarının finansal okuryazarlık düzeyine göre farklılık gösterdiği bulgusunu desteklemektedir.

Alkaya ve Yağlı (2015) ise Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencilerinin finansal bilgi, tutum ve davranışlarını araştırmayı amaçlamışlardır. Yaptıkları çalışmada, finansal tutum ile finansal davranış arasında anlamlı bir ilişki olduğunu tespit etmişlerdir. Ayrıca, öğrencilerin finansal davranış ve tutumlarının

olumlu olduğu ancak finansal bilgi düzeylerinin yeterli olmadığı ortaya çıkmıştır. Atkinson ve Messy (2012) ise 12 farklı ülkede gerçekleştirdikleri ve her bir ülkeden en az 1000 katılımcının yer aldığı bir çalışmada, finansal bilgi düzeyi ile finansal tutum ve davranış arasında güçlü bir ilişki olduğunu bulmuşlardır.

Sarıgül (2015), bireylerin finansal tutum ve davranışlarını belirlemede kullanılabilecek bir ölçek geliştirmeyi amaçlayan bir çalışma yürütmüştür. Çalışma finansal okuryazarlığın harcama, tutum, algı ve ilgi olmak üzere dört boyuttan oluştuğunu ortaya koymuştur. Biçer ve Altan (2016) finansal okuryazarlığı bu dört boyutta incelemişler ve sonuçlar bu boyutlarda cinsiyet farkı olmadığını göstermiş ancak eğitim durumu, çalışma alanı ve sınıf düzeyine göre algıda istatistiksel olarak anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Shaari ve ark. (2013), öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik bir çalışma yapmış ve finansal okuryazarlık ile harcama alışkanlıkları ve eğitim yılları arasında istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir ilişki bulmuştur. Ancak öğrencilerin yaşı, cinsiyeti ve finansal okuryazarlığı arasında negatif bir ilişki gözlemlenmiştir.

Üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerinin incelendiği başka bir çalışmada Kılıç ve ark. (2015), Gaziantep Üniversitesi'ndeki öğrenciler arasında bir anket yapmıştır. Çalışma, öğrencilerin genel finansal okuryazarlık düzeyinin %48 olduğunu ve erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre daha yüksek bir okuryazarlık düzeyine sahip olduğunu bulmuştur. Coşkun (2016), öğrencilerin finansal okuryazarlık algılarının finansal davranış ve tutumları üzerindeki etkisini araştırmayı amaçlamıştır. Çalışma Celal Bayar Üniversitesi önlisans öğrencileri arasında bir anket yapılmıştır. Araştırma sonuçları öğrenciler arasında finansal okuryazarlık düzeyinin düşük olduğunu (%49,6) göstermiştir. Benzer şekilde Bayram (2015), Anadolu Üniversitesi'ndeki öğrenciler arasında temel finansal okuryazarlık ve para yönetimi davranışlarını incelemek için bir anket yapmıştır. Anket bulguları, öğrenciler arasında düşük düzeyde finansal okuryazarlık olduğunu ortaya koymuştur. Tuna ve Ulu (2016), işletme öğrencilerinin finansal bilgi düzeylerinin yaş, cinsiyet ve akademik sınıfa göre farklılık gösterip göstermediğini incelemeyi amaçlamışlardır. Bulgular cinsiyet, yaş, akademik sınıf ve finansal bilgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koydu. Ancak, gelir düzeyi ve eğitim türüne göre finansal bilgide anlamlı bir farklılık gözlemlenmemiştir.

Sezici ve elikkol (2016), finansal okuryazarlığın girişimcilik eğilimi ve algılanan sosyal destek üzerindeki etkisini incelemek için bir çalışma gerçekleştirmiştir. Çalışma sonuçları, katılımcıların yüksek finansal okuryazarlık düzeyinin, olumlu girişimcilik eğilimi ve algılanan sosyal destek ile ilişkili olduğunu göstermiştir. Nidar ve Bestari (2012), üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlığını belirlemek ve etkileyen faktörleri analiz etmek için rastgele seçilen 400 öğrenci arasında bir anket yapmıştır. Bulgular, finansal okuryazarlık ile eğitim düzeyi, fakülte, kişisel gelir, aile geliri, ebeveynlerden elde edilen gelir ve sigorta sahipliği arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur. Elmas ve Yılmaz (2016), üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık başarı düzeylerini incelemişler ve genel olarak öğrencilerin finansal okuryazarlık düzeylerinin zayıf olduğunu bulmuşlardır. Çalışma cinsiyet, kredi kartı kullanımı ve eğitim türünün finansal okuryazarlık üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığı sonucuna varmıştır.

şamiloğlu ve ark. (2016), Erciyes Üniversitesi işletme ve diğer bölüm öğrencilerine genel finansal okuryazarlık düzeylerini ve kredi kartı, banka veya ATM kartı kullanma alışkanlıklarını belirlemek için bir anket uygulamıştır. Çalışmada işletme öğrencilerinin diğer bölüm öğrencilerine göre, erkek öğrencilerin kız öğrencilere göre finansal okuryazarlık düzeylerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. am ve Barut (2015), Gümüşhane Üniversitesi'ndeki lisans öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek ve etkileyen faktörleri analiz etmek için bir anket yapmıştır. Çalışma, öğrencilerin temel finansal kavramlar hakkında çok sınırlı bilgiye sahip olduğunu ortaya çıkardı ve bu da finansal okuryazarlık eksikliğine işaret etmektedir. Dilek ve ark. (2016), Kastamonu Üniversitesi öğrencilerinin finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemeye yönelik bir çalışma gerçekleştirmiştir. Fakülte, meslek yüksekokulu ve meslek yüksekokullarından toplam 428 öğrenciye anket uyguladılar. Analiz sonuçları, öğrencilerin finansal okuryazar olduklarını ve hatta kendilerine güven duyduklarını göstermiştir.

Tüfekçi ve Dilek (2017), tarafından ortaya konulan çalışmada ise finansal okuryazarlık bilgi düzeyini tespit etmek amacıyla Gaziosmanpaşa Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İşletme Bölümü öğrencilerine anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Toplamda 315 öğrencinin katıldığı anket çalışması sonuçlarına göre öğrenciler temel düzeyde finansal okuryazardır ve bayan öğrencilerin finansal bilgi düzeyi erkeklere göre daha fazla bulunmuştur. Finansal bilgiyi kullanma noktasında ise

erkeklerin daha başarılı sonuçlar gösterdiği gözlemlenmiştir. Parmaksız ve Oymak (2017), Meslek Yüksekokullarında görev yapan öğretim görevlilerinin finansal okuryazarlık seviyelerini tespit etmek, finansal kavramları anlama ve güncel finansal gelişmelerle ilgilenme durumlarını analiz etmek amacıyla bir anket çalışması yapmışlardır. Çalışma sonucunda, öğretim görevlilerinin büyük bir kısmının finansal olaylarla ilgilenme düzeyleri düşük bulunmuştur. Buna karşın finansal karar almada yeterli düzeyde araştırma yaptıkları ve hatta bu hususlarda danışman desteğine dahi başvurdukları gözlemlenmiştir.

Demir vd (2016) yaptıkları çalışmada, Osmaniye ilinde yaşayan bireylerin finansal okuryazarlık durumu ve finansal okuryazarlığın demografik faktörler ile ilişkisini incelemeyi amaçlamışlardır. Bu doğrultuda finansal okuryazarlık düzeyine etki eden faktörler multinominal logit model ile analiz edilmiştir. Analizler neticesinde cinsiyetin, bireylerin vadeli hesabının var olmasının ve aile bütçesi planlamasının finansal okuryazarlığı etkilediği bulgusuna erişilmiştir. Öğrencilerin demografik özellikleri ile finansal okuryazarlıkları arasındaki ilişkinin analiz edildiği bir diğer çalışmada ise Ergün vd. (2014), öğrencilerin demografik özellikleri ile finansal okuryazarlık düzeyleri arasında anlamlı bir ilişkinin var olduğunu gözlemlemiştir.

Sabri ve MacDonald (2010), yaptıkları çalışmada Malezya'daki üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlıkları ile tasarruf davranışları arasındaki ilişkiyi incelemeyi amaçlamışlardır. Toplamda 11 üniversiteden tesadüfi olarak seçilen 2519 kadar öğrenciye anket uygulaması gerçekleştirilmiştir. Finansal okuryazarlık ile tasarruf davranışları arasında pozitif korelasyon ilişkisi saptanan araştırma sonuçlarına göre, öğrencilerin tasarruf konusunda olumlu davranışlar gösterdikleri ve daha az finansal sorun yaşadıkları da yine bulguların sonuçları arasında yer almaktadır. Chen ve Volpe (2002) gerçekleştirdikleri araştırma ile, üniversite öğrencilerinin finansal okuryazarlık seviyeleri ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiyi araştırmayı amaçlamış ve finansal konulara yatkınlıkta erkek öğrencilerin kızlara göre daha eğilimli oldukları gözlemlemiştir. Dolayısıyla da erkeklerin bayan öğrencilere göre finansal okuryazarlık seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir.

Ansang ve Gyensare (2012), Gana' da bir devlet üniversitesinde çalışan öğrencilerin demografik özellikleri ile finansal okuryazarlıkları arasındaki ilişkiyi araştırdıkları çalışmalarında, rastgele seçilen 250 öğrenciye anket çalışması

gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda yaş, iş deneyimi ve annenin eğitimi ile finansal okuryazarlık arasında pozitif ilişki bulunurken, finansal okuryazarlık ile babanın eğitimi, çalışma düzeyi, medyaya giriş ve para ile ilgili eğitim faktörleri arasında anlamlı bir ilişkiye rastlanamamıştır. Finansal okuryazarlığa etki eden objektif ve sübjektif ölçütler arasındaki ilişkiyi inceleyen Babiarz ve Robb (2014), finansal anlamda daha bilgili ve yeteneği konusunda kendine güvenen bireylerin beklenmedik durumlar karşısında ihtiyatlı oldukları için nakit bulundurma eğilimlerinin daha fazla olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Falahati ve diğerleri (2012), finansal davranışın finansal okuryazarlık ve finansal memnuniyet arasındaki ilişkiye aracılık etkisini ortaya koymak ve finansal memnuniyeti öngören faktörleri ölçmek için gerçekleştirdiği çalışmasında, finansal tatmin ve finansal okuryazarlık arasında pozitif ilişki olduğu neticesine ulaşılmıştır. Agnew ve diğerleri (2013), finansal okuryazarlık ile emeklilik planlaması arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla 1024 kişi üzerinde anket çalışması gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucu, finansal yetenek ile yaş kriteri arasında anlamlı bir ilişki olduğu bulgusunu göstermektedir. Nano ve Polo (2016), tarafından yapılan bir diğer çalışmada ise öğrencilerin finansal bilgi ve okuryazarlık düzeylerinde, işletme bölümünde okumalarının etkisinin olup olmadığı incelenmek istenmiştir. Bu bağlamda Arnavutluk'ta üniversite okuyan ve büyük çoğunluğu işletme bölümü öğrencilerinin oluşturduğu 607 öğrenci üzerinde anket uygulaması yapılmıştır. Araştırma sonuçları, işletme bölümü öğrencilerinin, diğer bölüm öğrencilerine göre daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

İslami finansal okuryazarlık ile emeklilik planlaması arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Abdillahi (2015), Malezya Utara Üniversitesinde görev yapan 230 Müslüman personele anket uygulamıştır. Elde edilen sonuçlara göre İslami finansal okuryazarlık ile katılımcıların emeklilik planlaması arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca emeklilik planlamasının cinsiyet ve gelir düzeyi gibi demografik faktörlere de etki ettiği gözlemlenmiştir (Çömlekçi, 2017). Siti ve diğerleri (2014), çalışmalarında Malezya Utara Üniversitesi'nde eğitim gören 200 lisans öğrencisinin İslami finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek ve İslami Finansal okuryazarlık düzeylerine etki eden psikolojik ve demografik faktörlerin tespitine ilişkin anket çalışması gerçekleştirmişlerdir. Araştırma sonucunda en yüksek varyansa sahip değişken dindarlık olarak saptanmış, bunu, çaresizlik ve finansal tatmin değişkeleri takip

etmiştir. Ayrıca erkek öğrenciler kız öğrencilere göre daha yüksek finansal okuryazarlık düzeyine sahip oldukları bulgulanmıştır.

Hassan Al-Tamimi ve Anood Bin Kalli (2009), Birleşik Arap Emirlikleri'ndeki yatırımcılar arasında gerçekleştirdikleri çalışmalarında, yatırımcıların genel olarak finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu bulgusuna erişmişlerdir. Yine çalışmada yatırım kararlarını etkileyen en önemli faktörün dini nedenler olduğu ve finansal okuryazarlık ile yatırım kararları arasında pozitif ve anlamlı bir ilişkinin var olduğu gözlemlenmiştir. Sardiana (2016), yaptıkları çalışmada İslami finansal okuryazarlığın özgüven, İslami finansal ürün bilgisi ve finansal ürünlerin özelliklerini anlama kabiliyeti olmak üzere üç boyuttan oluştuğunu bulgulamışlardır. Ayrıca İslami finansal ürün bilgisinin, İslami finansal ürün tercihi üzerinde etkiye sahip olduğunu buna karşın özgüven boyutunun ve İslami finansal ürünlerin özelliklerini anlama kabiliyetinin finansal ürün tercihi üzerinde etkili olmadığı sonucu elde edilmiştir.

Antara vd (2016) yaptıkları çalışmalarında, helal okuryazarlık için 23 soru ve İslami finansal okuryazarlık için de 17 sorudan meydana gelen bir ölçek önermişlerdir. Benzer bir araştırma da Hidajat ve Hamdani (2016) tarafından yürütülmüştür. İslami bakış açısı ile geliştirilmiş ve İslami finansal ürün ve hizmetler hakkındaki bilgi düzeyini tespit edebilen bir ölçek geliştirilmediğini belirten araştırmacılar, çalışmalarında İslami finansal okuryazarlığa dâhil edilmesi gereken 22 temel konuya işaret etmişlerdir. Bankada çalışanların, İslami finansal okuryazarlık seviyesini etkileyen faktörlerin tespitine yönelik bir araştırma gerçekleştiren Abdullah ve Anderson (2015), İslami finansal okuryazarlığı etkileyen 9 tane faktör olduğunu saptamışlardır. Bunlar; İslami bankacılık ürünlerine bakış açısı, ailelerin İslami finans ürün ve hizmetlerine yönelik etkisi, menkul kıymet yatırımlarına belirleyen unsurlar, bankacılık ürünlerine bakış açısı, konvansiyonel bankacılık ürünlerine ilişkin görüş, kişisel finans yönetimine ilişkin tutum, kişisel finansal yönetimin etkisi, varlık yönetimi ve planlaması ile İslami finansal ürünlere ilişkin tutum değişkenleridir.

Çömlekçi (2017) yaptığı çalışmada, katılım bankaları müşterilerinin İslami finansal okuryazarlık seviyelerini ölçmek ve demografik faktörlerin İslami finansal okuryazarlık seviyesi ile ilişkili olup olmadığını belirlemek amacıyla 401 hesap sahibine anket yolu ile ulaşım sağlamıştır. Elde edilen bulgulara göre katılımcıların finansal bilgi düzeyleri ve İslami finansal okuryazarlık seviyelerinin düşük olduğu gözlemlenmiştir.

Ayrıca cinsiyet, yaş, eğitim seviyesi, gelir düzeyi ve meslek grubu ile İslami finansal okuryazarlık düzeyi arasında anlamlı bir farklılık olduğu belirlenmiştir. Er ve Mutlu (2017) yaptıkları çalışmalarında, İslami finansal okuryazarlığın ölçülmesi ve sonuçların karşılaştırılmasına olanak tanıyan bir ölçek geliştirmeyi amaçlamışlardır. Bu bağlamda OECD'nin finansal okuryazarlık ölçeği ile Atkinson ve Messy (2012) tarafından geliştirilen ölçeklerden yola çıkılarak demografik faktörler, İslami finansal okuryazarlığı, İslami finansal tutum ve İslami finansal okuryazarlığa ilişkin davranış sorularından oluşan bir ölçek meydana getirmişlerdir.

Er ve diğerleri (2015) yaptıkları çalışma ile öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık düzeylerini belirlemek amacıyla İİBF ve İlahiyat Fakültesinden oluşan toplam 326 öğrenciye anket uygulamışlardır. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin İslami finansal okuryazarlık düzeyleri genel anlamda düşük bulunmuştur. Bunun yanında erkek öğrencilerin, İlahiyat Fakültesi öğrencilerinin, katılım bankasında işlem yapmış öğrencilerin ve de İslam iktisadı ile ilgili ders alan ya da etkinlikte bulunan öğrencilerin İslami finans bilgi düzeylerinin daha yüksek olduğu bulgusuna erişilmiştir.

3. İSLAMİ FİNANS OKURYAZARLIĞINA İLİŞKİN BİR ARAŞTIRMA

3.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı, üniversite öğrencilerinin İslami finansal okuryazarlık kültürünü ve bu kültürün oluşumunda etkili olan faktörleri incelemektir. Araştırmada, İslami finans prensiplerine ait unsurların geleneksel finans ile uyumlu olmadığı için İslami finans ile ilgili toplumdaki mevcut durumu karakterize etmek üzere üniversite öğrencilerine uygulanmıştır. Bu nedenle araştırma, toplumun geleceğini oluşturan üniversite öğrencilerini kapsamaktadır.

3.2. Araştırmanın Anakütlesi ve Örneklemi

Araştırmanın ana kütesinin Türkiye’de öğrenim gören üniversite öğrencileri oluşturmakla birlikte, örneklemini Karabük Üniversitesi’nde eğitim gören İşletme, Aktüerya, İktisat, Halkla İlişkiler, Uluslararası Ticaret ve Finansman birinci öğretim ve ikinci öğretim düzeylerinde lisans eğitimine devam eden öğrenciler oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemini tesadüfî örneklem yoluyla belirlenip ana kütle temsil edebileceği düşünülen bu örneklem grubuna toplam 344 öğrencidir.

3.3. Araştırmanın Veri Seti

Araştırma, google form üzerinden katılımcılara uygulanmıştır. Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak “İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği” kullanılmıştır. Araştırma kapsamında kullanılan ölçek dört bölüme ayrılmıştır. Birinci bölümü 5 çoktan seçmeli sorudan oluşmaktadır. İkinci bölümde, İslami finans anlayışını ve buna ilişkin tutum ve davranışları değerlendirmek için 6’lı Likert ölçeğinde tasarlanmış 48 soru yer almaktadır. Üçüncü bölümde, finansal ve İslami finansal araçlara aşinalığı değerlendirmek için 3’lü Likert ölçeğinde formüle edilmiş 20 sorudan oluşmaktadır. Son olarak, dördüncü bölüm demografik bilgilerle ilgili sorular bulunmaktadır.

3.4. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmaya katılanların demografik verilerine yönelik kategorik sorulara verdikleri yanıtlara frekans analizi uygulanmış, veri dağılımı “n” ve “%” olarak tablolarda sunulmuştur. İslami Finansal Okuryazarlık ölçeği ifadeleri hem kategorik sınıflandırma yapılarak hem de verilerin ortalama ve standart sapmaları aracılığıyla değerlendirilmiştir. Sonrasında, demografik verilere göre İslami Finansal Okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının farklılık gösterip göstermediği anlamlılık testleri ile analiz edilmiştir. Hangi analizin kullanılacağına karar vermeden önce, verilerin normal dağılıma uyup uymadığı Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk sınamaları ile değerlendirilmiştir.

Bunun yanı sıra verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiş -1.5 ile +1.5 aralığında olduğu gözlenmiştir. Normal dağılıma uyan veriler için ikili grup karşılaştırmalarında Bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında ANOVA kullanılmıştır. Farklıların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için Levene testi sonuçlarına göre Games-Howell ve Horschberg's GT2 post-hoc analizleri uygulanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ölçek alt boyutları arasındaki ilişkide Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Alt boyutların inanç eğilimi ve finansal uygulamalara olan etkisini belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır.

Araştırmaya katılanların demografik verilerine yönelik kategorik sorulara verdikleri yanıtlara frekans analizi uygulanmış, verilerin dağılımı “n” ve “%” olarak tablolarda sunulmuştur. İslami Finansal Okuryazarlık ölçeği ifadeleri hem kategorik sınıflandırma yapılarak hem de verilerin ortalama ve standart sapmaları aracılığıyla değerlendirilmiştir. Sonrasında, demografik verilere göre İslami Finansal Okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının farklılık gösterip göstermediği anlamlılık testleri ile analiz edilmiştir. Hangi analizin kullanılacağına karar vermeden önce, verilerin normal dağılıma uyup uymadığı Kolmogorov-Smirnov ve Shapiro-Wilk sınamaları ile değerlendirilmiştir. Ayrıca verilerin çarpıklık ve basıklık değerleri incelenmiş -1.5 ile +1.5 aralığında olduğu gözlenmiştir. Normal dağılıma uyan veriler için ikili grup karşılaştırmalarında Bağımsız örneklem t testi, ikiden fazla grupların karşılaştırılmasında ANOVA kullanılmıştır. Farklıların hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi için Levene testi sonuçlarına göre Games-Howell ve

Horchberg's GT2 post-hoc analizleri uygulanmıştır (Tabachnick ve Fidell, 2013). Ölçek alt boyutları arasındaki ilişkide Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Ölçek alt boyutları arasındaki ilişkide Pearson korelasyon testi kullanılmıştır. Alt boyutların inanç eğilimi ve finansal uygulamalara olan etkisini belirlemek için regresyon analizi yapılmıştır.

Araştırma verileri incelenmeden faktör analizi gerçekleştirilmiştir faktör analizinde verilerin uygunluğunun değerlendirilmesi için Bartlett Küresellik Testi ve Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) örneklem uygunluk testi kullanılmaktadır. Bartlett Küresellik Testi korelasyon matrisimizin birim matrise eşit olup olmadığını test etmektedir. Faktör analizi için bu test anlamlı olmalıdır yani anlamlılık katsayısı $p < 0,05$ olmalıdır. Bunun yanında yeterli örneklem büyüklüğü Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) ile test edilmektedir. Eğer Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) testi sonucu elde edilen değer 0,5 ten büyük çıkarsa (0,7-0,8 iyi, 0,5-0,7 arası orta, en az 0,5 olmalı) örneklem büyüklüğü faktör analizi için yeterlidir. Araştırmada Barnett Küresellik Testinde $p < 0,05$ ve KMO değeri 0,809 bulunmuştur. Bu değerler verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. KMO ve Bartlett Küresellik Testi Sonuçları Tablo 2'de sunulmuştur.

Tablo 2: KMO ve Bartlett küresellik testi sonuçları

Kaiser-Meyer-Olkin Measure Örneklem Uyum Testi		0,809
Bartlett Küresellik Testi	Yaklaşık Ki-Kare	2,244
	df	496
	p	0,000

Faktör analizinde Varimax eksen döndürme tekniği kullanılmıştır. Faktör analizi sonucunda öz değerleri 1'den büyük olan toplam 5 faktör elde edilmiştir. Tablo 3'de faktörlere yönelik madde yüklerinin dağılımı görülmektedir.

Tablo 3: Döndürülmüş bileşenlerin matrisi

İslami Finansal Okuyazarlık Ölçeği	Bileşenler				
	İnanç Eğilimi	Finansal Uygulama	Çaresizlik	Dindarlık	Mali Tatmin
Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum	,335				
Fonların, sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım.	,618				
İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım.	,604				
İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim	,565				
İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karaborsacılığın İslamda yasak olduğunu bilirim.	,619				
Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edip edemeyeceğimi bilirim		,431			
Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim		,581			

İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim	,541
Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim.	,610
Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim.	,607
Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemin imkânsız olduğunu hissediyorum	,601
Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum	,562
Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum	,190
Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok	,498
Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum.	,504
Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum	,374
İslam'a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır	,465

Dinimde güç ve teselli buluyorum					,457
Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım					,413
Her zaman Allah'a kulluk görevlerimi yerine getirmeye gayret ederim.					,509
Param nadiren biter.					,400
Şu an ki mali durumumdan memnunum					,585
Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir					,391
Mali yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum					,361
Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum.					,251
Her zaman kendimi Haram kazançtan uzak tutarım					,183
Öz değer	1,562	1,557	2,355	2,219	2170
Varyans Yüzdesi	31,245	31,133	47,095	44,380	36,173

Güvenirliliği test etmek amacıyla iç tutarlığın bir ölçüsü olan Cronbach alfa değerleri incelenmiştir. Cronbach alfa değerleri ölçek güvenilirliğinin bir ölçüsü olarak

kabul edilmektedir. Alpha değeri, bir testin veya ölçeğin iç tutarlılığının bir ölçüsü sağlamak için 1951'de Lee Cronbach tarafından geliştirilmiş olup 0-1 arasında bir değerle ifade edilmektedir. İç tutarlılık, bir testteki tüm öğelerin aynı kavram veya yapıyı ölçme derecesini tanımlamakla birlikte test içindeki öğelerin birbirleriyle ilişkisine bağlı olarak şekillenmektedir (Cronbach, 1951). Alfa katsayısı korelasyon katsayısı gibi yorumlanarak 0 ile 1 arasında değerler almaktadır. Alfa katsayısı;

- i) 0,80-1,00 arasında ise; Geliştirilen test (ölçek) yüksek güvenilirliğe sahiptir.
- ii) 0,60-0,80 arasında ise; Geliştirilen test oldukça güvenilirlerdir.
- iii) 0,40-0,60 arasında ise; Geliştirilen testin güvenilirliği düşüktür.
- iv) 0,00-0,40 arasında ise; Geliştirilen test güvenilir değildir.

şeklinde ifade edilmiştir (Cronbach, 1951). Araştırmada kullanılan ölçeğe ait güvenilirlik analizi sonuçları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 4: Araştırmada kullanılan ölçeğe ait güvenilirlik analizi

	Önermeler	Cronbach's Alpha	
İnanç Eğilimi Boyutu	Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum.	,635	,604
	Fonların, sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım	,587	
	İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım.	,608	
	İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim.	,595	
	İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karaborsacılığın İslamda yasak olduğunu bilirim.	,597	
Finansal Uygulama Boyutu	Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edip edemeyeceğimi bilirim.	,609	,602
	Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim	,618	
	İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim	,600	
	Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim.	,587	

	Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim.	,597	
Çaresizlik	Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemin imkânsız olduğunu hissediyorum	,727	,736
	Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum	,737	
	Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum	,746	
	Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok	,729	
	Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum	,742	
Dindarlık	Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum	,738	,738
	İslam'a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır	,737	
	Dinimde güç ve teselli buluyorum	,739	
	Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım	,742	
	Her zaman kendimi Haram kazançtan uzak tutarım	,736	
	Her zaman Allah'a kulluk görevlerimi yerine getirmeye gayret ederim.	,737	
Mali	Param nadiren biter	,739	,737
Tatmin	Şu an ki mali durumumdan memnunum	,732	
	Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir	,738	
	Finansal yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum	,739	
	Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum.	,741	

Araştırmada kullanılan ölçek değerlendirildiğinde; alt boyutlar oldukça güvenilir olarak belirlenmiştir.

3.5. Analiz ve Bulgular

Araştırmaya ait bulgular bu bölümde sunulmuştur. Katılımcıların Sosyo-Demografik Özelliklerinin Dağılımı Tablo 5’de sunulmuştur.

Tablo 5: Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı

Sosyo-Demografik Veriler	Sıklık (n)	Yüzde (%)	
Cinsiyet	Kadın	101	29,4
	Erkek	243	70,6
Yaş	20-25	298	86,6
	26-30	34	9,9
	31-35	7	2,0
	36 ve üzeri	5	1,5
Bölüm	Aktüerya	39	11,3
	İşletme	198	57,6
	Uluslararası Tic. ve Fin.	14	4,1
	Halkla İlişkiler	68	19,8
	Diğer	25	7,3
Toplam	344	100,0	

Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı değerlendirildiğinde; %70,6’sının erkek, %86,6’sının 20-25 yaş, %57,6’sının işletme bölümünde olduğu tespit edilmiştir. İslami finansal okuryazarlık ve inanç eğilimleri boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi Tablo 6’te sunulmuştur.

Tablo 6: İslami finansal okuryazarlık ve inanç eğilimleri boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

İslami Finansal Okuryazarlık ve İnanç Eğilimleri Boyutu	Kesinlikle	Hayır	Kararsızım	Evet	Kesinlikle
	Hayır	Hayır	Kararsızım	Evet	Evet
	N	N	N	N	N
	%	%	%	%	%
Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum.	28	103	95	40	78
	8,1	29,9	27,6	11,6	22,7
Fonların, sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım.	17	43	119	101	64
	4,9	12,5	34,6	29,4	18,6
İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım.	11	35	155	77	66
	3,2	10,2	45,1	22,4	19,2
İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim	17	22	149	103	53
	4,9	6,4	43,3	29,9	15,4
İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karaborsacılığın İslamda yasak olduğunu bilirim.	0	29	153	101	61
	,0	8,4	44,5	29,4	17,7

İslami finansal okuryazarlık ve inanç eğilimleri boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum.” ifadesine %29,9 oranında hayır yanıtı, “Fonların, sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım.” ifadesine %34,6 oranında kararsızım yanıtı, “İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım.” ifadesine %45,1 oranında kararsızım yanıtı, “İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim” ifadesine %43,3 oranında kararsızım yanıtı, “İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karaborsacılığın İslamda yasak olduğunu bilirim.” ifadesine %44,5 oranında kararsızım yanıtı verilmiştir. İslami finansal okuryazarlık ve finansal uygulama boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 7: İslami finansal okuryazarlık ve finansal uygulama boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

	Kesinlikle Hayır	Hayır	Kararsızım	Evet	Kesinlikle Evet
İslami Finansal Okuryazarlık ve Finansal Uygulama Boyutu	N	N	N	N	N
	%	%	%	%	%
Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edip edemeyeceğimi bilirim	14	34	169	50	77
	4,1	9,9	49,1	14,5	22,4
Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim	10	41	126	73	94
	2,9	11,9	36,6	21,2	27,3
İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim	15	29	170	60	70
	4,4	8,4	49,4	17,4	20,3
Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim	19	46	130	80	69
	5,5	13,4	37,8	23,3	20,1
Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim	12	39	147	80	66
	3,5	11,3	42,7	23,3	19,2

İslami finansal okuryazarlık ve finansal uygulama boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edip edemeyeceğimi bilirim” ifadesine %49,1 oranında kararsızım yanıtı, “Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim” ifadesine %36,6 oranında kararsızım yanıtı, “İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim” ifadesine %49,4 oranında kararsızım yanıtı, “Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim” ifadesine %37,8 oranında kararsızım yanıtı, “Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim” ifadesine %42,7 oranında kararsızım yanıtı verilmiştir. İslami finansal okuryazarlık ve çaresizlik boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi Tablo 8’de sunulmuştur.

Tablo 8: İslami finansal okuryazarlık ve çaresizlik boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

	Kesinlikle Hayır	Hayır	Kararsızım	Evet	Kesinlikle Evet
İslami Finansal Okuryazarlık ve Belirleyici	N	N	N	N	N
Faktör Çaresizlik Boyutu	%	%	%	%	%
Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemim imkânsız olduğumu hissediyorum	88 26,6	122 35,5	59 17,2	18 5,2	57 16,6
Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum	95 27,6	104 30,2	56 16,3	29 8,4	60 17,4
Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum	42 12,2	44 12,8	139 40,4	43 12,5	76 22,1
Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok	80 23,3	128 37,2	54 15,7	22 6,4	60 17,4
Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum	78 22,7	98 28,5	79 23,0	20 5,8	69 20,1

İslami finansal okuryazarlık ve çaresizlik boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemim imkânsız olduğumu hissediyorum” ifadesine %35,5 oranında hayır yanıtı, “Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum” ifadesine %30,2 oranında hayır yanıtı, “Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum” ifadesine %40,4 oranında kararsızım yanıtı, “Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok” ifadesine %37,2 oranında hayır yanıtı, “” ifadesine % oranında yanıtı, “Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum” ifadesine %28,5 oranında yanıtı verilmiştir. İslami finansal okuryazarlık ve dindarlık boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi Tablo 9’de sunulmuştur.

Tablo 9: İslami finansal okuryazarlık ve dindarlık boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

	Kesinlikle Hayır	Hayır	Kararsızım	Evet	Kesinlikle Evet
İslami Finansal Okuryazarlık ve Belirleyici	N	N	N	N	N
Faktör Dindarlık Boyutu	%	%	%	%	%
Allah’ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum	11	11	129	143	50
	3,2	3,2	37,5	41,6	14,5
İslam’a ters davranışlarda bulunmak Allah	13	7	135	137	52
tarafından yasaklanmıştır	3,8	2,0	39,2	39,8	15,1
Dinimde güç ve teselli buluyorum	10	14	134	143	43
	2,9	4,1	39,0	41,6	12,5
Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda	14	18	137	114	61
dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım	4,1	5,2	39,8	33,1	17,7
Her zaman kendimi haram kazançtan uzak	9	16	126	141	52
tutarım	2,6	4,7	36,6	41,0	15,1
Her zaman Allah’a kulluk görevimi yerine	12	14	130	126	62
getirmeye gayret ederim	3,5	4,1	37,8	36,6	18,0

İslami finansal okuryazarlık ve dindarlık boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Allah’ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum” ifadesine %41,6 oranında evet yanıtı, “İslam’a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır” ifadesine %39,8 oranında evet yanıtı, “Dinimde güç ve teselli buluyorum” ifadesine %41,6 oranında evet yanıtı, “Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım” ifadesine %39,8 oranında kararsızım yanıtı, “Her zaman kendimi haram kazançtan uzak tutarım” ifadesine %41 oranında evet yanıtı, “Her zaman Allah’a kulluk görevimi yerine getirmeye gayret ederim” ifadesine %37,8 oranında kararsızım yanıtı verilmiştir. İslami finansal okuryazarlık ve finansal tatmin boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi Tablo 10’da sunulmuştur.

Tablo 10: İslami finansal okuryazarlık ve finansal tatmin boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi

	Kesinlikle Hayır	Hayır	Kararsızım	Evet	Kesinlikle Evet
İslami Finansal Okuryazarlık ve Belirleyici Faktör	N	N	N	N	N
Finansal Tatmin Boyutu	%	%	%	%	%
Param nadiren biter	28	48	112	91	65
	8,1	14,0	32,6	26,5	18,9
Şu an ki mali durumumdan memnunum	32	46	119	78	69
	9,3	13,4	34,6	22,7	20,1
Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir	33	68	115	56	72
	9,6	19,8	33,4	16,3	20,9
Mali yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum	23	41	136	77	67
	6,7	11,9	39,5	22,4	19,5
Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum	83	120	48	19	74
	24,1	34,9	14,0	5,5	21,5

İslami finansal okuryazarlık ve finansal tatmin boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Param nadiren biter” ifadesine %32,6 oranında kararsızım yanıtı, “Şu an ki mali durumumdan memnunum” ifadesine %34,6 oranında kararsızım yanıtı, “Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir” ifadesine %33,4 oranında kararsızım yanıtı, “Mali yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum” ifadesine %39,5 oranında kararsızım yanıtı, “Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum” ifadesine %14 oranında hayır yanıtı verilmiştir. Araştırmada kullanılan islami finansal okuryazarlık ölçeğine ait ifadelerin değerlendirilmesi Tablo 11’de sunulmuştur.

Tablo 11: Araştırmada kullanılan islami finansal okuryazarlık ölçeğine ait ifadelerin değerlendirilmesi

İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği	Ort.	SS.
1-Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edemeyeceğimi bilirim.	3,41	1,065
2-Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim	3,58	1,098
3-Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum.	3,11	1,281
4-İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim	3,41	1,040
5. Fonların, sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım	3,44	1,081
6. Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim.	3,39	1,114
7. İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım.	3,44	1,014
8. İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim.	3,44	,991
9. İslamda aklın veya örfün uygun gördüğü ölçülerin dışına çıkmamanın ve kaynakları meşru olmayan amaçlar için harcamanın israf olduğunu bilirim	3,49	,916
10. Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim.	3,43	1,034
11. İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karborsacılığın islamda yasak olduğunu bilirim.	3,48	1,055
12. Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemin imkânsız olduğunu hissediyorum	2,52	1,366
13. Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum.	2,58	1,420
14. Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum.	3,19	1,262
15. Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok	2,56	1,375
16. Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum	2,72	1,407

17. Kendim için daha iyiye dönüştüremediğim şeyleri terk edebilirim.	3,21	1,174
18. İstediyimi asla elde edemiyorum. Bu yüzden, herhangi bir şeyi istemek gereksiz geliyor.	2,41	1,354
19. Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum	3,61	,887
20. İslam'a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır.	3,60	,901
21. Genelde, sıkıntılardan kurtulmak (rahatlamak) ve korunma arzusuyla ibadet ederim	3,33	1,041
22. Dinimde güç ve teselli buluyorum	3,57	,868
23. Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım	3,55	,976
24. Her zaman kendimi Haram kazançtan uzak tutarım	3,60	,890
25. Her zaman Allah'a kulluk görevlerimi yerine getirmeye gayret ederim	3,62	,944
26. Param nadiren biter.	3,34	1,172
27. Şu an ki mali durumumdan memnunum.	3,31	1,202
28. Finansal bir zorlukla karşılaşırsam, bununla belli bir dönem için baş edebilirim	3,47	1,049
29. Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir	3,19	1,245
30. Finansal yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum.	3,36	1,124
31. Şu an ki mali durumumu geliştirmek için çabalıyorum.	3,46	,893
32. Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum	2,65	1,455

1: Kesinlikle Hayır – 5: Kesinlikle Evet

Tablo 11'a göre İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğine ait ifadelerin ortalama puanları değerlendirildiğinde; en yüksek ortalama puana sahip ifadelerin "Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum" (ort:3.61) ve "Her zaman Allah'a kulluk görevlerimi yerine getirmeye gayret ederim (ort:3.62) ifadeleri olduğu, en düşük ortalama puana sahip ifadelerin ise; "Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok" (ort:2.56) ve "Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemin imkânsız

olduğunu hissediyorum” (ort:2.52) ifadeleri olduğu tespit edilmiştir. Araştırmada kullanılan islami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi Tablo 12’de sunulmuştur.

Tablo 12: Araştırmada kullanılan islami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi

Alt Boyutlar	Ort.	S.S.
İnanç Eğilimi	3,3831	,59976
Finansal Uygulama	3,4453	,59584
Çaresizlik	2,7174	,93218
Dindarlık	3,5940	,59535
Mali Tatmin	3,1709	,78919

Araştırmada kullanılan İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği alt boyutları değerlendirildiğinde; inanç eğilimi boyutu 3,38±599, finansal uygulama boyutu 3,44±,595, çaresizlik boyutu 2,71±,932, dindarlık boyutu 3,59±595, mali tatmin boyutu 3,17±,789 olarak bulunmuştur. En yüksek puana sahip boyutun dindarlık, en düşük puana sahip boyutun çaresizlik olduğu tespit edilmiştir. Cinsiyete göre İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi Tablo 13’de sunulmuştur.

Tablo 13: Cinsiyete göre islami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi

Alt Boyutlar	Cinsiyet	n	Ort.	Sd.	t	p*
İnanç Eğilimi	Kadın	101	3,42	,562	,691	,490
	Erkek	243	3,37	,615		
Finansal Uygulama	Kadın	101	3,41	,632	-,671	,503
	Erkek	243	3,46	,581		
Çaresizlik	Kadın	101	2,84	,966	1,519	,130

	Erkek	243	2,67	,915		
Dindarlık	Kadın	101	3,63	,542	,796	,426
	Erkek	243	3,58	,616		
Mali Tatmin	Kadın	101	3,06	,821	-1,725	,085
	Erkek	243	3,22	,772		

* Bağımsız Örneklem t testi

Cinsiyete göre İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği alt boyutları değerlendirildiğinde; istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmemiştir ($p>0.05$). Cinsiyet değişkenine göre bireylerin İslami finansal okuryazarlık özelliklerinin farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yaşa göre İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi Tablo 14’te sunulmuştur.

Tablo 14: Yaşa göre islami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi

Alt Boyutlar	Yaş	n	Ort.	Sd.	f	p*
İnanç Eğilimi	20-25	298	3,36	,591	3,779	,011**
	26-30	34	3,60	,528		
	31-35	7	3,60	,577		
	36 ve üzeri	5	2,76	1,052		
Finansal Uygulama	20-25	298	3,43	,587	,208	,891
	26-30	34	3,49	,629		
	31-35	7	3,45	,377		
	36 ve üzeri	5	3,60	1,120		
Çaresizlik	20-25	298	2,71	,929	1,621	,184
	26-30	34	2,88	,958		
	31-35	7	2,40	,765		
	36 ve üzeri	5	2,00	,938		
Dindarlık	20-25	298	3,59	,596	,216	,885
	26-30	34	3,62	,471		

	31-35	7	3,61	,369		
	36 ve üzeri	5	3,40	1,377		
Mali Tatmin	20-25	298	3,14	,801	1,499	,215
	26-30	34	3,42	,634		
	31-35	7	2,97	,243		
	36 ve üzeri	5	3,04	1,268		

*ANOVA **Hochberg's GT2 post hoc

Yaşa göre İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği alt boyutları değerlendirildiğinde; inanç eğilimi alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiştir (p=0.011). Farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Levene testi değerlendirilerek, Hochberg's GT2 post hoc analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, 30 yaş ve üzeri grubun, daha küçük yaş gruplarına göre inanç eğilimlerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. 20-25 yaş grubunun ise, 26-30 yaş grubuna göre inanç eğilimleri düşük bulunmuştur. Bölüme göre İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi Tablo 15'te sunulmuştur.

Tablo 15: Bölüme göre islami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi

Alt Boyutlar	Bölüm	n	Ort.	Sd.	f	p*
İnanç Eğilimi	Aktüerya	39	3,36	,567	,395	,812
	İşletme	198	3,37	,666		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	3,31	,674		
	Halkla İlişkiler	68	3,39	,372		
	Diğer	25	3,52	,574		
Finansal Uygulama	Aktüerya	39	3,39	,545	,364	,834
	İşletme	198	3,44	,664		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	3,46	,380		

	Halkla İlişkiler	68	3,51	,424		
	Diğer	25	3,37	,621		
Çaresizlik	Aktüerya	39	2,68	,969	4,691	,001**
	İşletme	198	2,82	,963		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	2,71	,840		
	Halkla İlişkiler	68	2,32	,654		
	Diğer	25	3,07	1,049		
Dindarlık	Aktüerya	39	3,62	,358	,351	,843
	İşletme	198	3,56	,682		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	3,57	,591		
	Halkla İlişkiler	68	3,65	,334		
	Diğer	25	3,64	,724		
Mali Tatmin	Aktüerya	39	3,20	,545	,864	,486
	İşletme	198	3,21	,862		
	Uluslararası Tic. Ve Fin	14	3,33	,763		
	Halkla İlişkiler	68	3,07	,599		
	Diğer	25	3,00	,963		

*ANOVA **Games-Howell post hoc

Bölüme göre İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği alt boyutları değerlendirildiğinde; çaresizlik alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiştir ($p=0.001$). Farkın hangi gruplar arasında olduğunun belirlenmesi amacıyla Levene testi değerlendirilerek, Games-Howell post hoc analizi uygulanmıştır. Sonuçlara göre, diğer meslek gruplarının çaresizlik düzeyinin, Aktüerya, işletme, uluslararası ticaret ve finans halkla ilişkiler bölümlerine göre daha yüksek olduğu tespit

edilmiştir. İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi Tablo 16’te sunulmuştur.

Tablo 16: İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi

		İnanç Eğilimi	Finansal Uygulama	Çaresizlik	Dindarlık	Finansal Tatmin
İnanç Eğilimi	r	1				
Finansal Uygulama	r	0,504**	1			
Çaresizlik	r	0,195**	0,207**	1		
Dindarlık	r	0,484**	0,431**	0,176**	1	
Finansal Tatmin	r	0,363**	0,332**	0,234**	0,348**	1

*p<0.05 **p<0.01

İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği alt boyutları arasındaki ilişki değerlendirildiğinde; finansal uygulama ve inanç eğilimi arasında pozitif yönde orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir ($r=,504$ $p<,01$). Çaresizlik ile inanç eğilimi ($r=,195$ $p<,01$) ve finansal uygulama ($r=,207$ $p<,01$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Dindarlık ile inanç eğilimi ($r=,484$ $p<,01$), finansal uygulama ($r=,431$ $p<,01$) ve çaresizlik ($r=,176$ $p<,01$) arasında pozitif yönde düşük-orta düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Finansal tatmin ile inanç eğilimi ($r=,363$ $p<,01$), finansal uygulama ($r=,332$ $p<,01$), çaresizlik ($r=,234$ $p<,01$) ve dindarlık ($r=,348$ $p<,01$) arasında pozitif yönde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Sonuçlara göre alt boyutların birisi arttığında, diğerinin de arttığı tespit edilmiştir. İslami finansal okuryazarlık ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, inanç eğilimine olan etkisinin değerlendirilmesi Tablo 17’da sunulmuştur.

Tablo 17: İslami finansal okuryazarlık ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, inanç eğilimine olan etkisinin değerlendirilmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	f	R ²	p (model)
İnanç Eğilimi	Çaresizlik	,049	1,614	,107	44,741	,283	,000
	Dindarlık	,402	8,105	,000			
	Mali Tatmin	,157	4,135	,000			

*Regresyon Analizi

İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, inanç eğilimine olan etkisi değerlendirildiğinde; istatistiksel olarak anlamlı bir etki tespit edilmiş ve kurulan model inanç eğiliminin %28,3'ünü tek başına açıklamaktadır ($p=0.000$). Bir birimlik dindarlık arttığında, inanç eğilimi %40,2 oranında ($\beta=,402$ R²=,283), mali tatmin arttığında inanç eğilimi %15,7 oranında artacaktır ($\beta=,157$ R²=,283). İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, finansal uygulamaya olan etkisinin değerlendirilmesi Tablo 18'de sunulmuştur.

Tablo 18: İslami finansal okuryazarlık ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, finansal uygulamaya olan etkisinin değerlendirilmesi

Bağımlı Değişken	Bağımsız Değişken	β	t	p	f	R ²	p (model)
Finansal Uygulama	Çaresizlik	,065	2,073	,039	34,563	,234	,000
	Dindarlık	,349	6,844	,000			
	Mali Tatmin	,142	3,637	,000			

*Regresyon Analizi

İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, finansal uygulamaya olan etkisi değerlendirildiğinde; istatistiksel olarak anlamlı bir etki tespit edilmiş ve kurulan model inanç eğiliminin %23,4'ünü tek başına açıklamaktadır ($p=0.000$). Bir birimlik çaresizlik arttığında %6,5 oranında inanç eğilimi artacaktır ($\beta=,065$ $R^2=,234$). Bir birim dindarlık arttığında, inanç eğilimi %34,9 oranında ($\beta=,349$ $R^2=,234$), mali tatmin arttığında inanç eğilimi %14,2 oranında artacaktır ($\beta=,142$ $R^2=,234$).

SONUÇ

İslami finansal okuryazarlık, bireyleri finansal işleriyle ilgili bilinçli kararlar alma konusunda güçlendirmede, onları İslami finansın ilke ve değerleriyle uyumlu hale getirmede çok önemli bir rol oynamaktadır. Dünya çapında İslami bankacılık ve finansın istikrarlı büyümesiyle, bireylerin bu sistemle ilgili ilkeleri, kavramları ve uygulamaları anlamaları giderek daha önemli hale gelmektedir (Janor ve diğerleri, 2016; Saber, 2020). İslami finansın altında yatan kavramları anlayarak, bireyler bütçeleme, tasarruf, yatırımlar ve borç yönetimi ile ilgili bilinçli kararlar alabilmektedirler. Bu bilgi, mali hedeflerini dini inançlarıyla uyumlu hale getirmelerine olanak tanıyarak, bir memnuniyet duygusu ve gönül rahatlığı gelişimini sağlamaktadır (Khan ve diğerleri, 2019). Araştırmada, İslami finans prensiplerine ait unsurların geleneksel finans ile uyumlu olmadığı için İslami finans ile ilgili toplumdaki mevcut durumu karakterize etmek üzere üniversite öğrencilerindeki islami finansal okuryazarlık durumları yansıtılması amaçlanmıştır.

Araştırmanın ilk bölümünde araştırmaya katılanların demografik verilerinin dağılımları değerlendirilmiştir. Katılımcıların %70,6'sının erkek, %86,6'sının 20-25 yaş, %57,6'sının işletme bölümünde olduğu tespit edilmiştir.

İkinci bölümde İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeği ifadeleri kategorik olarak ve ortalama değerleri ile verilmiştir. İnanç eğilimleri boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum.” ifadesine %29,9 oranında hayır yanıtı, “Fonların, sadece İslam’ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım.” ifadesine %34,6 oranında kararsızım yanıtı, “İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım.” ifadesine %45,1 oranında kararsızım yanıtı, “İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim” ifadesine %43,3 oranında kararsızım yanıtı, “İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karaborsacılığın İslamda yasak olduğunu bilirim.” ifadesine %44,5 oranında kararsızım yanıtı verilmiştir.

Finansal uygulama boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edip edemeyeceğimi bilirim” ifadesine %49,1 oranında kararsızım yanıtı, “Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim” ifadesine %36,6 oranında kararsızım yanıtı, “İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim” ifadesine %49,4 oranında kararsızım yanıtı, “Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim” ifadesine %37,8 oranında kararsızım yanıtı, “Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim” ifadesine %42,7 oranında kararsızım yanıtı verilmiştir.

Çaresizlik boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemim imkânsız olduğunu hissediyorum” ifadesine %35,5 oranında hayır yanıtı, “Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum” ifadesine %30,2 oranında hayır yanıtı, “Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum” ifadesine %40,4 oranında kararsızım yanıtı, “Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok” ifadesine %37,2 oranında hayır yanıtı, “” ifadesine % oranında yanıtı, “Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum” ifadesine %28,5 oranında yanıtı verilmiştir.

Dindarlık boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Allah’ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum” ifadesine %41,6 oranında evet yanıtı, “İslam’a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır” ifadesine %39,8 oranında evet yanıtı, “Dinimde güç ve teselli buluyorum” ifadesine %41 oranında evet yanıtı, “” ifadesine % oranında yanıtı, “Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım” ifadesine %39,8 oranında kararsızım yanıtı, “Her zaman kendimi haram kazançtan uzak tutarım” ifadesine %41 oranında evet yanıtı, “Her zaman Allah’a kulluk görevimi yerine getirmeye gayret ederim” ifadesine %37,8 oranında kararsızım yanıtı verilmiştir.

Finansal tatmin boyutu ifadeleri değerlendirildiğinde; en yüksek oranda “Param nadiren biter” ifadesine %32,6 oranında kararsızım yanıtı, “Şu an ki mali durumumdan memnunum” ifadesine %34,6 oranında kararsızım yanıtı, “Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir” ifadesine %33,4 oranında kararsızım yanıtı, “Mali yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum

için mutluyum” ifadesine %39,5 oranında kararsızım yanıtı, “Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum” ifadesine %14 oranında hayır yanıtı verilmiştir.

Araştırmada kullanılan İslami Finansal Okuryazarlık Ölçeğindeki ifadelerin ortalama puanları incelendiğinde, en güçlü inançları ifade eden ifadelerin Allah'ın kaderine iman ve Allah'a olan ibadetleri yerine getirme konusunda sarsılmaz bağlılık merkezli olduğu görülmüştür. Tersine, daha düşük katılım düzeyine sahip ifadeler, ulaşılamaz gibi görünen amaçlar için çaba göstermenin boşuna olduğu algısı ve ne kadar çaba sarf edilirse edilsin istenen hedeflere ulaşılamayacağı duygusu ile ilgilidir. İncelenen alt kategoriler açısından en yüksek puanın ilişkilendirildiği boyut dindarlık olup, ortalama $3,59 \pm 0,595$ puan sergilemektedir. En düşük puanı gösteren boyut ise $2,71 \pm 0,932$ puan ortalamasıyla çaresizlik boyutudur.

Üçüncü bölümde demografik değişkenlere göre İslami Finansal Okuryazarlık alt boyutlarının farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Cinsiyete göre değerlendirildiğinde; bireylerin İslami finansal okuryazarlık özelliklerinin farklılaşmadığı belirlenmiştir. Yaşa göre değerlendirildiğinde; 30 yaş ve üzeri grubun, daha küçük yaş gruplarına göre inanç eğilimlerinin düşük olduğu tespit edilmiştir. 20-25 yaş grubunun ise, 26-30 yaş grubuna göre inanç eğilimleri düşük bulunmuştur. Bölüme göre değerlendirildiğinde; diğer meslek gruplarının çaresizlik düzeyinin, Aktüerya, işletme, uluslararası ticaret ve finans halkla ilişkiler bölümlerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Son bölümde ölçek alt boyutları arası ilişkiler değerlendirilmiştir. Finansal uygulama ve inanç eğilimi arasında pozitif yönde orta düzeyde, çaresizlik ile inanç eğilimi ve finansal uygulama arasında pozitif yönde düşük düzeyde, dindarlık ile inanç eğilimi, finansal uygulama ve çaresizlik arasında pozitif yönde düşük-orta düzeyde, finansal tatmin ile inanç eğilimi, finansal uygulama, çaresizlik ve dindarlık arasında pozitif yönde düşük düzeyde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki belirlenmiştir. Sonuçlara göre alt boyutların birisi arttığında, diğerinin de arttığı tespit edilmiştir.

İslami finansal okuryazarlık ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, inanç eğilimine ve finansal uygulamaya olan etkisi değerlendirildiğinde; anlamlı bir etki tespit edilmiştir. Bir birimlik dindarlık arttığında, inanç eğilimi %40,2 oranında, mali tatmin arttığında inanç eğilimi %15,7 oranında artacaktır. Bir birimlik

Çaresizlik arttığında %6,5 oranında, dindarlık arttığında %34,9 oranında, mali tatmin arttığında %14,2 oranında inanç eğilimi artacaktır.

KAYNAKLAR

- Ab Rahman, S., Tajudin, A., & Tajuddin, A. F. A. (2018). The significant role of Islamic financial literacy among college students in Malaysia. *International Journal of Managerial Studies and Research*, 6(11), 2349-0349.
- Abdillahi, A. M. (2015). Determinants of Islamic financial literacy towards retirement planning. *Unpublished Master's dissertation*, Universiti Utara Malaysia.
- Abdullah, M. A., & Anderson, A. (2015). Islamic financial literacy among bankers in Kuala Lumpur. *Journal of Emerging Economies and Islamic Research*, 3(2), 79-94.
- Abdullah, M. A., Ab Wahab, S. N. A., Sabar, S. ve Abu, F. (2017). Factors Determining Islamic Financial Literacy Among Undergraduates. *Journal of Emerging Economies & Islamic Research*, 5(2).
- Abdullah, R., Razak, A. L. H. A. ve Ali, U. I. S. S. (2015). Exploratory Research Into Islamic Financial Literacy In Brunei Darussalam.
- Abdulrahim, S. H., Rosemaliza, A.R. ve Hamed, A.B. (2016). "Islamic Financial Literacy and its Determinants Among University Students: An Exploratory Factor Analysis", *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6/7, 32-35.
- Abdul Rahman, A. R. (2010). Shariah audit for Islamic financial services: The needs and challenges. *The Journal of Muamalat and Islamic Finance Research*.
- Adeyemi, A. A., & Zare, I. (2015). An empirical investigation of banking customers' perception of the viability of Islamic banking in Côte d'Ivoire. *Intellectual Discourse*, 23.
- Ahmad, K. (1980). Economic development in an Islamic framework. *Studies in Islamic economics*, 171-190.
- Ahmad, A. Y. (2015). Does Islamic banking help in economic development of Muslim countries. *Journal of Islamic Business and Management*, 6(2), 19-39.
- Ahmed, S. (2006). *Islamic Banking: Finance and Insurance: A Global Overview*. Malaysia: AS Noordeen, Kuala Lumpur.
- Ahmed, H. (2011). Maqasid al-Shari'ah and Islamic financial products: a framework for assessment. *ISRA International journal of Islamic finance*, 3(1), 149-160.

- Aidrous, I. A., & Morsi, B. (2021, April). Fundamentals and Principles of Islamic Finance. In *Institute of Scientific Communications Conference* (pp. 487-495). Cham: Springer International Publishing.
- Akgüç, Ö. (1992). 100 Soruda Türkiye'de Bankacılık. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Akın, C. (1986). Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma. İstanbul: Kayınhan Yayınevi.
- Akkaya, E. (2018). Finansal Koşulların Türk Bankacılık Sektörüne Etkileri: Geleneksel ve Katılım Bankaları Karşılaştırması. Uzmanlık Yeterlilik Tezi. Ankara: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü.
- Akten Çürük, S. (2013). İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı Doktora Tezi*.
- Al-Jayyousi, O. R. (2016). *Islam and sustainable development: New worldviews*. Routledge.
- Ali, A., Rahman, M. S. A., & Bakar, A. (2014). Financial satisfaction and the influence of financial literacy in Malaysia. *Social Indicators Research*, 120, 137-156.
- Ali, M. M., Devi, A., Furqani, H., & Hamzah, H. (2020). Islamic financial inclusion determinants in Indonesia: an ANP approach. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*, 13(4), 727-747.
- Alessie, R., Van Rooij, M., & Lusardi, A. (2011). Financial literacy and retirement preparation in the Netherlands. *Journal of Pension Economics & Finance*, 10(4), 527-545.
- Algaoud, L. M., & Lewis, M. K. (2007). Islamic critique of conventional financing. *Handbook of Islamic Banking*, 38.
- Alkaya, A., & Yağlı, İ. (2015). Finansal okuryazarlık-f finansal bilgi, davranış ve tutum: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi İİBF öğrencileri üzerine bir uygulama.
- Alsayigh, N. A. J., & Al-Hayali, Z. M. A. (2022). Islamic Financial Literacy, Concepts, and Indicators. *Asian Journal of Economics, Business and Accounting*, 22(21), 6-19.
- Antara, P. M., Musa, R. ve Hassan, F. (2016). Bridging Islamic Financial Literacy and Halal Literacy: The Way Forward in Halal Ecosystem. *Procedia Economics and Finance*, 37, 196-202.
- Antara, P. M., Musa, R., & Hassan, F. (2016). Bridging Islamic financial literacy and halal literacy: the way forward in halal ecosystem. *Procedia Economics and Finance*, 37, 196-202.

- Ansong, A., & Gyensare, M. A. (2012). Determinants of university working-students' financial literacy at the University of Cape Coast, Ghana. *International Journal of business and Management*, 7(9), 126.
- Aslan, H. (2012). Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aslan, T. ve Sönmez, Y. (2018). Malezya'da Katılım Bankacılığı. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 5(17).
- Apaydın, U. (2022). *Önceki şeriatların İslâm hukukuna yansımaları* (Master's thesis, Bursa Uludağ Üniversitesi).
- Aslan, H. (2012). *Alternatif Bir Yatırım ve Finansman Aracı Olarak Sukuk: Yapısı, İşleyişi ve Türkiye Piyasası İçin Öneriler* (Doctoral dissertation, Marmara Üniversitesi (Turkey)).
- Asutay, M. (2008). Islamic banking and finance: social failure. *New Horizon*, (169), 1-3.
- Ata, H., Buğan, A., Fatih, M. ve Çiğdem, Ş. (2016). Kar Payı Oranları ile Mevduat Faiz Oranları Arasındaki Nedensel İlişki. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 25(1).
- Atar, A. (2017). Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye'de İslami Bankacılığın Genel Durumu. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4).
- Ateş, A. (2007). *Finansal yatırımların davranışsal finans açısından değerlendirilmesi üzerine bir araştırma* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Atkinson, A. ve Messy, F. (2011). Assessing Financial Literacy in 12 Countries An OECD Pilot Exercise. OECD Financial Affairs Division.
- Atkinson, A. ve Messy, F.A. (2012) Measuring Financial Literacy – Results of the OECD / International Network on Financial Education (INFE) Pilot Study, http://www.oecdilibrary.org/finance-and-investment/measuring-financialliteracy_5k9csfs90fr4-en adresinden erişildi.
- Avcu, E. C. (2015). Katılım Bankacılığı ve Sukuk Modelleri. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aydın, Y. (2017). Küresel Kriz Çerçevesinde Katılım Bankalarının ve Ticari Bankaların Mali Performanslarının Topsis Yöntemiyle Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Çorum: Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Aydoğuş, Ö. (2006). Finansal piyasalar ve ekonomik büyüme: Ekonometrik bir analiz. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi Haziran*.
- Ayrıçay, Y., Kök, D. ve Berekeci, N. E. (2017). İslami Finansal Okuryazarlık: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi'nde Bir Alan Araştırması. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 33, 45-60.
- Ayub, M. (2007) Understanding Islamic Finance, International Islamic Financial Market (IIFM), Sukuk Report.
- Babajide, A. A., Adegboye, F. B., & Omankhanlen, A. E. (2015). Financial inclusion and economic growth in Nigeria. *International Journal of economics and financial issues*, 5(3), 629-637.
- Bağcı, H. (2013). Ticari Bankalar ile Katılım Bankalarının Karlılık Performanslarının Topsis Yöntemiyle Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Barmaki, R., & Hughes, C. E. (2015, November). Providing real-time feedback for student teachers in a virtual rehearsal environment. In *Proceedings of the 2015 ACM on International Conference on Multimodal Interaction* (pp. 531-537).
- Bariş, S. (2016). Finansal Okuryazarlık ve Bütçeleme Davranışı: Üniversite Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma. *TESAM Akademi Dergisi*, 3(2), 13-38.
- Bayındır, S. (2005). İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık. İstanbul: Rağbet Yayınları.
- Bayındır, S. (2016). Fıkhi ve İktisadi Açıdan İslami Finans (Para ve Sermaye Piyasaları). İstanbul: Süleymaniye Vakfı Yayınları.
- Bayram, S. S. (2015). *Finansal okuryazarlık ve para yönetimi davranışları: Anadolu Üniversitesi öğrencileri üzerine uygulama* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Bilal, E. (2015). *Finansal krizlere karşı dayanıklı bir araç: Sukuk* (Master's thesis, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Bley, J. ve Kuehn, K. (2004). Conventional Versus Islamic Finance: Student Knowledge and Perception in The United Arab Emirates. *International Journal of Islamic Financial Services*, 5(4), 17-30.
- Bodie, Z. (2006). A Note on Economic Principles and Financial Literacy. Networks Financial Institute.
- Büker, S., Aşıkoğlu, R., Sevil, G., (2010), Finansal Yönetim. Ankara.

- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2019). Eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri. Pegem Akademi.
- Capuano, A., & Ramsay, I. (2011). What causes suboptimal financial behaviour? An exploration of financial literacy, social influences and behavioural economics. *An Exploration of Financial Literacy, Social Influences and Behavioural Economics (March 23, 2011)*. *U of Melbourne Legal Studies Research Paper*, (540).
- Chapra, M. U. (2000). *İslam dan tantangan ekonomi*. Gema Insani.
- Chen, H., & Volpe, R. P. (2002). Gender differences in personal financial literacy among college students. *Financial services review*, 11(3), 289-307.
- Chong, B. S., & Liu, M. H. (2009). Islamic banking: interest-free or interest-based?. *Pacific-Basin finance journal*, 17(1), 125-144.
- Cronbach, L. J. (1951). Coefficient alpha and the internal structure of tests. *psychometrika*, 16(3), 297-334.
- Cowell, S. J., Fairman, R., & Lofstedt, R. E. (2002). Use of risk assessment and life cycle assessment in decision making: a common policy research agenda. *Risk Analysis: An International Journal*, 22(5), 879-894.
- Coşkun, A. (2008). Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründeki Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çam, A. V., & Barut, A. (2015). Finansal Okuryazarlık Düzeyi ve Davranışları: Gümüşhane Üniversitesi Ön Lisans Öğrencileri Üzerinde Bir Araştırma. *Global Journal of Economics and Business Studies*, 4(7), 63-72.
- Çelik, İ. (2016). İslâm Finans Sisteminin Geleceğinin Aksiyomları. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (49), 159-182.
- Çizakça, M. (2014). Risk sharing and risk shifting: An historical perspective. *Borsa Istanbul Review*, 14(4), 191-195.
- Çobankaya, F. T. (2014). Katılıma Bankalarının Türkiye'deki Farkındalık Düzeyinin Tespiti: Batı Karadeniz Bölgesinde Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çömlekçi, İ. (2017). İslami Finansal Okuryazarlık Düzeyinin Belirlenmesi: Katılım Bankaları Müşterileri Üzerine Bir Araştırma. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(63), 1423-1439.
- Çürük, S. A. (2015). *İslami Finans: Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri*. Türkiye Alim Kitapları.

- Dağ, S. (2011). Türkiye'deki Katılım ve Mevduat Bankalarının Etkinliklerinin Veri Zarflama Analizi Yöntemiyle Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Darçın, A. C. (2007). Özel Finans Kurumlarının Katılım Bankalarına Dönüşüm Sebepleri ve Sonuçları. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Delorenzo, Y. T. (2007). Shari'ah Compliance Risk. *Chicago Journal of International Law*, 7(2), 397-408.
- Demir, B. (2012). İslam Ceza Hukukunda Aile İçi Hırsızlık. *Journal Of Islamic Law Studies*, (20).
- Demir, Z. (2018). Kobilerin Finansal Problemlerinde Çözümünde Girişim Sermayesi Fonlarının Önemi ve Rolü: Katılım Bankacılığına Yen Bir Model Analizi. Doktora Tezi. İstanbul: İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Doğan, M. (2013). Katılım ve geleneksel bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması: Türkiye örneği. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (58), 175-188.
- Dunning, J. H. (Ed.). (2004). *Making globalization good: The moral challenges of global capitalism*. Oxford University Press.
- Durak, İ. ve Arslan, H. M. (2017). Banka Seçiminde Müşteri Tercihleri: Katılım Bankaları Üzerine Ampirik Bir İnceleme. *TJSS Dergisi*, 1(1), 2.
- Durmuş, M. E. ve Yardımcıoğlu, F. (2017). İlahiyat Öğrencileri Ne Kadar İslami Finans Okuryazarı? *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 167-183
- Emeç, Ö. (2014). Katılım Bankacılığının Tarihi ve Geleceği. Tezsiz Yüksek Lisans Programı Bitirme Projesi. İstanbul: İstanbul Şehir Üniversitesi İşletme Enstitüsü.
- Ekinci, E. B. (2006). *İslâm hukuku: umumî esaslar*. Arı Sanat Yayınevi.
- El-Ghazali, A. H., (1994). *Man is the basis of the Islamic strategy for economic development*. Jeddah, Kingdom of Saudi Arabia: Islamic Research and Training Institute, Islamic Development Bank.
- Er, B. ve Mutlu, M. (2017). Financial Inclusion and Islamic Finance: A Survey of Islamic Financial Literacy Index. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3(2), 33-54.
- Er, F., Temizel, D., Özdemir, A. ve Sönmez, H. (2014). Lisans Eğitim Programlarının Finansal Okuryazarlık Düzeyine Etkisinin Araştırılması: Türkiye Örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-126.

- Erden, B. ve Yanık, R. (2019). Katılım Bankalarının Faizsiz Bankacılık Prensiplerine Göre Denetimi: Sorunlar ve Çözüm Önerileri. *International Journal of Academic Value Studies*, 5(1), 186-198.
- Eren, İ. (2013). İslam'ın Ekonomik Yapısında İnsan Modeli: Homo Economicus ile Karşılaştırmalı Bir Değerlendirme. *Suleyman Demirel University Journal of Faculty of Economics & Administrative Sciences*, 18(1).
- Ergün, B., Şahin, A. ve Ergin, E. (2014). Finansal Okuryazarlık: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Çalışma. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 34(7), 847-864.
- Ersöz, R. (2016). Kur'ân'a Göre "Hakk" ve "Adalet" Kavramları Bağlamında İslâm Toplumunun İctimâî Değerleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 1-27.
- Eskicioğlu, O. (2009). İslam'da Bankacılık. <http://www.enfal.de/oe73.html> adresinden erişildi.
- Eskicioğlu, O. (2010). Kuran-ı Kerim'e Göre İslam Düzeni ve Ekonomik Esasları. http://www.enfal.de/kuran_esaslar.pdf adresinden erişildi.
- Falahati, L., Sabri, M. F., & Paim, L. H. (2012). Assessment a model of financial satisfaction predictors: Examining the mediate effect of financial behaviour and financial strain. *World Applied Sciences Journal*, 20(2), 190-197.
- Faruki, İ. R. (2017). Tevhid Düşünce ve Hayata Yansımaları. *Çev. E. Okumuş. İstanbul: Mahya Yay.*
- Fikret, E., Temizel, F., Özdemir, A., & Sönmez, H. (2014). Lisans eğitim programlarının finansal okuryazarlık düzeyine etkisinin araştırılması: Türkiye örneği. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 14(4), 113-125.
- Fourcade, M., & Khurana, R. (2013). From social control to financial economics: The linked ecologies of economics and business in twentieth century America. *Theory and Society*, 42, 121-159.
- Gait, A., & Worthington, A. (2008). An empirical survey of individual consumer, business firm and financial institution attitudes towards Islamic methods of finance. *International Journal of Social Economics*.
- Genç, O. (2016). *Kelam ilmi ve felsefe ile ilişkisi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Genç, M. (2019). *Fıkah ve Toplumsal Değişme: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi Örneği* (Master's thesis, Necmettin Erbakan Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü).

- Genç, A. T., Yenice, A. C., & Orhan, Z. H. (2021). İslami iktisat çerçevesinde günler: karma yöntem araştırması. *Adam Academy Journal of Social Sciences*, 11(1), 31-66.
- Gemici, E., Cihangir, M., & Yakut, E. (2017). Trade-Based Manipulation: The Case of Turkey. *Ege Academic Review*, 17(3), 369-380.
- Gödeş, M. (2016). Basel-3 Kriterlerinin Katılım Bankacılığına Etkileri: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Gökmen, Ö. (2019). *Türkiyede katma değer vergisi iadesinde vergi incelemesi ve değerlendirilmesi* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Görkaş, İ., & Kayahan, C. (2017). Para vakıfları temelinde Osmanlı finans felsefesi: Sofyalı bali örneği.
- Gudil, O. (2007). Türkiye' de Katılım Bankacılığı ve Katılım Bankalarının Getirisi İle Alternatif Yatırım Araçları Getirilerinin Analizi (2004-2006). Yüksek Lisans Tezi. Sakarya: Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güçlü, F. (2020). İslami ve Konvansiyonel Hisse Senedi Piyasaları Arasında Ortalama ve Varyansta Nedensellik İlişkisi: ABD, İngiltere, Malezya ve Türkiye Örneği. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 23-40.
- Güler, E. (2015). *Hanehalkının finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi üzerine bir araştırma: Sakarya ili örneği* (Doctoral dissertation, Sakarya Üniversitesi (Turkey)).
- Güneş, A. (2002). Özel Finans Kurumlarının Performans Açısından Değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güngör, M. Y. (2018). Kamusal Sermayeli Katılım Bankalarının Bankacılık Sektörü İçerisindeki Yeri ve Kamu Katılım Bankalarında Hizmet Kalitesinin Ölçülmesine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hassan Al-Tamimi, H. A., & Anood Bin Kalli, A. (2009). Financial literacy and investment decisions of UAE investors. *The journal of risk finance*, 10(5), 500-516.
- Hastings, J. S., Madrian, B. C., & Skimmyhorn, W. L. (2013). Financial literacy, financial education, and economic outcomes. *Annu. Rev. Econ.*, 5(1), 347-373.
- Hawkins, R. L., & Kim, E. J. (2012). The socio-economic empowerment assessment: Addressing poverty and economic distress in clients. *Clinical social work journal*, 40, 194-202.

- Heckman, J. J., & Mosso, S. (2014). The economics of human development and social mobility. *Annu. Rev. Econ.*, 6(1), 689-733.
- Hidajat, T., & Hamdani, M. (2017). Measuring Islamic financial literacy. *Advanced Science Letters*, 23(8), 7173-7176.
- Hussain, M., Shahmoradi, A., & Turk, R. (2016). An overview of Islamic finance. *Journal of International Commerce, Economics and Policy*, 7(01), 1650003.
- Iqbal, M., & Llewellyn, D. T. (Eds.). (2002). *Islamic banking and finance: new perspectives on profit sharing and risk*. Edward Elgar Publishing.
- IFN (2014). Sovereign Sukuk: Small Size, Big Ambitions. <http://www.islamicfinancenews.com/> adresinden erişildi.
- Inyang, B. J., & Enuoh, R. O. (2009). Entrepreneurial competencies: The missing links to successful entrepreneurship in Nigeria. *International business research*, 2(2), 62-71.
- ISRA (2011). Islamic financial system: principles & operations. *International Shari'ah Research Academy*.
- İncil (1999). İstanbul: Ohan Matbaacılık.
- Janor, H., Yakob, R., Hashim, N. A., Zanariah, Z., & Wel, C. A. C. (2016). Financial literacy and investment decisions in Malaysia and United Kingdom: A comparative analysis. *Geografia*, 12(2).
- Kahf, M. (1999). Financing the development of awqaf property. *American Journal of Islam and Society*, 16(4), 39-66.
- Kanayıran, T. (2022). *Türkiye ekonomisinde finansal okuryazarlığın belirleyicileri ve finansal derinliğe etkisi* (Master's thesis, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Kara, O. (2012). Kur'an'a Göre İnsan Şahsiyetine Etki Eden Faktörler. *Sakarya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi (SAUIFD)*, 14(25), 1-24.
- Karaa, I. E., & Kuğu, T. D. (2016). Determining advanced and basic financial literacy relations and overconfidence, and informative social media association of university students in Turkey. *Educational Sciences: Theory & Practice*, 16(6).
- Karadag, H. (2015). Financial management challenges in small and medium-sized enterprises: A strategic management approach. *EMAJ: Emerging Markets Journal*, 5(1), 26-40.

- Karasar, N. (2017). Scientific research method: concepts, principles, techniques. *Ankara: 3A Ara.*
- Karataş, T. (2018). Bir Finansallaşma Göstergesi Olarak Türkiye Ekonomisinde Borçların Dönüşümü: 2002-2017. *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 40(2), 255-273.*
- Karbhari, Y., Naser, K., & Shahin, Z. (2004). Problems and challenges facing the Islamic banking system in the west: The case of the UK. *Thunderbird International Business Review, 46(5), 521-543.*
- Kaya, F. (2008). Kredi Kartları ve Bireysel Müşterilerin Kredi Kartı Tercihine Etki eden Faktörlerin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma. Doktora Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kaya, R. (2013). Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri ve Bir Araştırma. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Kayed, R. N., & Hassan, M. K. (2011). The global financial crisis and Islamic finance. *Thunderbird International Business Review, 53(5), 551-564.*
- Kaytancı, B. G., Ergeç, E. H. ve Toprak, M. (2013). Katılım Bankası Müşterilerinde Bankacılık Ürün ve Hizmetlerine Yönelik Memnuniyet: Türkiye Örneği. *International Conference On Eurasian Economies. Session: 7C.*
- Khan, B. (2010). What drives interest rate spreads of commercial banks in Pakistan? Empirical evidence based on panel data. *SBP Research Bulletin, 6, 15-36.*
- Khan, M., Han, N. H., HOI, S., & Bae, J. H. (2019). Good faith principle of contract law for the islamic banking system. *Utopia y Praxis Latinoamericana, 24(5), 239-251.*
- Khotiawan, M. R. ve Luthfiansyah, M. (2017). Strategy to Enhance Sharia Financial Literacy and Inclusion in Indonesia (Case Study at Financial Services Authority Office in City of Malang). *Management and Economics Journal, 1(1), 47-54*
- Kotzé, L., & Smit, A. (2008). Personal financial literacy and personal debt management: the potential relationship with new venture creation. *The Southern African Journal of Entrepreneurship and Small Business Management, 1(1), 35-50.*
- Köhler, J., Geels, F. W., Kern, F., Markard, J., Onsongo, E., Wiczorek, A., ... & Wells, P. (2019). An agenda for sustainability transitions research: State of the art and future directions. *Environmental innovation and societal transitions, 31, 1-32.*
- Kurtulmuş, N. (1989). İki Farklı İnsan Modelinin Analizi: Ekonomik İnsan - Davranışçı İnsan. İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi Mecmuası, 47(1-4), 167-187.

- Kuyumcu, O. (2018). *Finansal okuryazarlığın makroekonomik önemi ve ülkemizde finansal okuryazarlık düzeyinin belirlenmesi: Bursa ili uygulaması* (Master's thesis, Bursa Uludağ Üniversitesi).
- Lusardi, A. (2008). Financial Literacy: An Essential Tool For Informed Consumer Choice? *National Bureau of Economic Research*, 14084(14), 1-29.
- Lusardi, A., & Mitchell, O. S. (2011). Financial literacy around the world: an overview. *Journal of pension economics & finance*, 10(4), 497-508.
- Lusardi, A. (2019). Financial literacy and the need for financial education: evidence and implications. *Swiss Journal of Economics and Statistics*, 155(1), 1-8.
- Mansour, W., Ben Jedidia, K., & Majdoub, J. (2015). How Ethical is Islamic Banking in the Light of the Objectives of Islamic Law?. *Journal of Religious Ethics*, 43(1), 51-77.
- Millar, R., & Anwar, H. (Eds.). (2009). *Islamic finance: A guide for international business and investment*. Blue IbeX.
- Mohamed, E. K., & Lashine, S. H. (2003). Accounting knowledge and skills and the challenges of a global business environment. *Managerial finance*, 29(7), 3-16.
- Mohieldin, M., Rostom, A., Mohieldin, M., Fu, X., & Iqbal, Z. (2011b). *The role of Islamic finance in enhancing financial inclusion in Organization of Islamic Cooperation (OIC) countries*. Washington, DC: World Bank.
- Mokhtar, N., Dass, T. M., Sabri, M. F., & Ho, C. S. F. (2018). A preliminary evaluation of financial literacy in Malaysia. *Journal of Wealth Management & Financial Planning*, 5(6), 3-16.
- Muneeza, A., Arshad, N. A., & Arifin, A. T. (2018). The application of blockchain technology in crowdfunding: towards financial inclusion via technology. *International journal of management and applied research*, 5(2), 82-98.
- Muniesa, F., & Doganova, L. (2020). The time that money requires: Use of the future and critique of the present in financial valuation. *Finance and society*, 6(2), 95-113.
- Mücahitöglü, N. (2015). Türkiye’ de Katılım Bankalarının Finansal Kiralamadaki Yeri, Diğer Finansal Kiralama Şirketleri ile Karşılaştırılması ve Sektörde Sukuk Uygulaması Beklentileri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Naqvi, S. N. H. (Ed.). (2013). *Islam, economics, and society (RLE politics of Islam)*. Routledge.

- Nano, D., & Polo, A. (2016). Academic status differences in financial literacy among Albanian University students. *EuroEconomica*, 35(1).
- Nidar, S. R., & Bestari, S. (2012). Personal financial literacy among university students (case study at Padjadjaran University students, Bandung, Indonesia). *World Journal of Social Sciences*, 2(4), 162-171.
- Nursî, S. (2014). *Sözler. İstanbul: Söz Matbaacılık Yayıncılık*.
- Nursi, B. S. (2015). *Münazarat* (Vol. 23). Risale Press.
- Nurdin, N., & Yusuf, K. (2020). Knowledge management lifecycle in Islamic bank: the case of syariah banks in Indonesia. *International Journal of Knowledge Management Studies*, 11(1), 59-80.
- Ökte, M. (2010). Fundamentals of Islamic Economy and Finance: Theory and Practice. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(31), 180-208.
- Özbay, F. (2014). Katılım bankacılığı ve Türkiye'deki uygulamaları (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). *Gediz Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, İzmir*.
- Özçam, M. (2006). Yatırımcı Eğitimi: Dünya Uygulamaları ve Türkiye İçin Öneriler. Sermaye Piyasası Kurulu Araştırma Raporu.
- Özel, A. (2013). İslam-Liberalizm İlişkisi: Mustafa Erdoğan Üzerinden Bir Değerlendirme. *Eskiyeni*, (27), 189-196.
- Özgür, E. (2007). Katılım Bankalarının Finansal Etkinliği ve Mevduat Bankaları ile Rekabet Edebilirliği. Yayımlanmış Doktora Tezi. Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özgüler, İ. (2015). *Bireysel finansal kaynakların yönetiminde bir araç olarak finansal eğitimde dünya uygulamaları ve türkiye karşılaştırması* (Doctoral dissertation, Anadolu University (Turkey)).
- Özkan, H. (2012). Katılım Bankacılığının Klasik Bankalarla Karşılaştırılması ve Muhasebe Uygulamaları. Yüksek Lisans Tezi. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özsoy, İ. (1995). *İslam Ansiklopedisi*. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Özsoy, İ. (2012). Vatikan islami finansı öneriyor; islami finans neyi öneriyor. *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, 58.
- Özsoy, İ., Görmez, B. ve Mekik, S. (2013). Türkiye' de Katılım Bankalarının Tercih Edilme Sebepleri: Ampirik Bir Tetkik. Celal Bayar Üniversitesi, İİBF Dergisi, 20(1).

- Özyurt, K. (2015). Banka Kredilerine Alternatif Olarak Murabaha Modelinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Kırıkkale: Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parlakkaya, R., & Çürük, S. A. (2015). Bir yoksullukla mücadele aracı olarak islami mikrofinans ve Türkiye’de uygulanabilirliği. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(2), 61-86.
- Pehlivan, P. (2016). Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi. Selçuk Üniversitesi İİBF Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 16(31).
- Pınar, F. (2016). İslam Düşüncesinde Ahiret İnancının Temel Dayanakları [basic foundations of the belief in the hereafter in Islamic thought]. Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 5, 197-214.
- Pruitt, S. W., & Gitman, L. J. (1991). The interactions between the investment, financing, and dividend decisions of major US firms. *Financial review*, 26(3), 409-430.
- Rahim, S. H. A., Antara, P. M., Musa, R. ve Hassan, F. (2016). Bridging Islamic Financial Literacy and Halal Literacy: The Way Forward in Halal Ecosystem. *Procedia Economics and Finance*, 37, 196-202.
- Rashid, R. A. ve Hamed, A. B. (2016). Islamic Financial Literacy And its Determinants Among University Students: An Exploratory Factor Analysis. *International Journal Of Economics And Financial Issues*, 6(7), 32-35.
- Saber, A. (2020). The impact of financial literacy on household wealth in the Kingdom of Saudi Arabia (Doctoral dissertation, Victoria University).
- Sabri, M. F., MacDonald, M., Hira, T. K., & Masud, J. (2010). Childhood consumer experience and the financial literacy of college students in Malaysia. *Family and Consumer Sciences Research Journal*, 38(4), 455-467.
- Sagar, E., & Yanpar, A. (2014). Turkey: Rebuilding the Foundations. *The Islamic Finance Handbook*, 505-520.
- Saifurrahman, A., & Kassim, S. (2021). Islamic Financial Literacy for Indonesian MSMEs during COVID-19 Pandemic: Issues and Importance. *Journal of Islamic Finance*, 10, 045-060.
- Samiloglu, F., & Akgün, A. İ. (2016). The relationship between working capital management and profitability: Evidence from Turkey. *Business and Economics Research Journal*, 7(2), 1.
- Saraç, M. (2017). Finans Teorisini Yeniden Düşünmek. *İstanbul: İktisat Yayınları*.

- Sardiana, A. (2016). The impact of literacy to Shariah financial service preferences. *Etikonomi*, 15(1), 43-62.
- Sarı, E. S. ve Güngör, N. (2018). Türkiye' de Katılım Bankacılığı Alanında Hazırlanmış Lisanüstü Çalışmalar: Bir Literatür İncelemesi. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi*, 53(3).
- Sarıgül, H. (2015). Finansal okuryazarlık tutum ve davranış ölçeği: geliştirme, geçerlik ve güvenilirlik. *Journal of Management and Economics Research*, 13(1), 200-218.
- Savaşan, F. (2016). Faizsiz Bankacılıkta Yeni Dönem: Kamu Katılım Bankaları. Politik, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Merkezi.
- Schagen, S. ve Lines, A. (1996). Financial Literacy in Adult Life: A Report to the Natwest Group Charitable Trust. Berkshire, NFER Press.
- Sermaye Piyasası Kurulu (2015). 4'üncü İSEDAK Sermaye Piyasası Düzenleyicileri Forumu İstanbul'da Yapıldı. <http://www.spk.gov.tr/Duyuru/Goster/20151120/0>.
- SERPAM (2013). İslamî Finans. [http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=islami_finan_s\[1\].pdf](http://cdn.istanbul.edu.tr/FileHandler2.ashx?f=islami_finan_s[1].pdf) adresinden erişildi.
- Setiawati, R., Rahman, S. ve Wediawati, N. B. (2016). Financial Literacy And Islamic Financial System: A Literature Study. International Conference on Islamic Economics Management Accounting Business and Social Sciences, 201-211
- Setyowati, A., Harmadi, H. ve Sunarjanto, S. (2018). Islamic Financial Literacy and Personal Financial Planning: A Socio-Demographic Study. *Jurnal Keuangan dan Perbankan*, 22(1), 63-72.
- Sezici, E., & Çelikkol, M. M. (2017). Girişimcilik Tutumu Ve Finansal Okuryazarlığın Girişimcilik Eğilimi İle Arasındaki İlişkide Algılanan Sosyal Desteğin Aracılık Etkisi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 419-436.
- Shaari, M., Hussain, N., & Ismail, M. (2013). Relationship between energy consumption and economic growth: Empirical evidence for Malaysia. *Business Systems Review*, 2(1), 17-28.
- Shanmugam, B., & Zahari, Z. R. (2009). A primer on Islamic finance. Bala Shanmugam Monash University, CFA Institution.
- Şiddiqi, M. N. (1981). Muslim economic thinking: A survey of contemporary literature. *Islamic economics series*, 1.

- Singh, U. (2014). Financial literacy and financial stability are two aspects of efficient economy. *Journal of Finance, Accounting and management*, 5(2), 59.
- Şahin, E. (2007). Türkiye' de Düünden Bugüne Katılım Bankaları. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şahin, Y. (2014). Katılım Bankacılığında Türev Ürünler. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Şengür, M., & Taban, S. (2016). Türkiye'de hanehalkı tasarruflarının gelir dışındaki belirleyicileri. *Optimum Ekonomi ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 3(1).
- Tabachnick, B. G., Fidell, L. S., & Ullman, J. B. (2013). *Using multivariate statistics* (Vol. 6, pp. 497-516). Boston, MA: pearson.
- Tabakoglu, A. (2016). İslam İktisadına Giriş [An Introduction to Islamic Economics]. *İstanbul: Dergah Yayınları*.
- TDK (2023). Türk Dil Kurumu Online Sözlük. www.sozluk.gov.tr adresinden erişildi.
- Temiz, K. (2010). *İslâmda kumar yasağı* (Master's thesis, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- Temizel, F. ve Bayram, F. (2011). Finansal Okuryazarlık: Anadolu Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi (İİBF) Öğrencilerine Yönelik Bir Araştırma. *C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 12(1), 73-86.
- Tenekeci, M. (2017). Katılım Bankacılığının Finansal İstikrara Etkisi: Türkiye Örneği. Yüksek Lisans Projesi. Konya: KTO Karatay Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- TKBB (2020). Banka Genel Bilgileri. <https://www.tkbb.org.tr/banka-genel-bilgileri>.
- Tok, A. (2009). İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil) Uygulamaları, Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme. Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü.
- Tuna, G., & Ulu, M. O. (2016). Üniversite Öğrencilerinin Finansal Okuryazarlık Düzeylerini Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi: İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma *International Journal of Management Economics & Business*, 12, 128.
- Tunç, H. (2010). Katılım Bankacılığı: Felsefesi, Teorisi ve Türkiye Uygulaması. İstanbul: Nesil Yayınları.
- Tüfekçi, M. T., & Dilek, Ö. (2022). Finansal okuryazarlık düzeyi üzerine bir araştırma: Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi örneği. *The Journal of International Scientific Researches*, 7(1), 99-113.

- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) (2011). TCMB Dünyada ve Türkiye'de Finansal Hizmetlere Erişim ve Finansal Eğitim. https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e/finansal_egitim.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-362bbf12-7d95-47eb-9d4d-13039893ce5e-m3fBalY
- Uçar, M. (2001). Türkiye’de – Dünyada Faizsiz Bankacılık ve Hesap Sistemleri. İstanbul: Fey Vakfı Yayınları.
- Uslu, K. ve Gündoğdu, A. (2011). Küresel Finansallaşmanın Türkiye’deki Bankaların Finansal Faaliyetlerine ve Bireyler Üzerine Etkileri. Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, 31(2), 145-164.
- Usmani, M. I. A. (2002). *Meezanbank's Guide to Islamic Banking*. Karachi: Darul-Ishaat.
- Ustaoglu, D. (2014). Türkiye’ de Katılım Bankacılığı Sektördeki Yeri ve Önemi. Yüksek Lisans Tezi. Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Uyanık, M., & Akyol, A. (2014). Fârâbi’nin Medeniyet Tasavvuru Ve Kurucu Metni Olarak “İhsâu’l-‘Ulûm”. *Medeniyet Düşünürü Farabi Uluslararası Sempozyumu, Eskişehir, 13, 15.*
- Ülev, S., & Yardımcıoğlu, F. (2017, October). 2000 Sonrası İslam Ekonomisi ve Finansı Alanında Yayımlanan Türkçe Makalelerin Bibliyometrik Analizi. In *ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies)* (No. 3).
- Yanpar, A. (2014). İslami Finans İlkeler. *Araçlar ve Kurumlar, Scala Yayıncılık, İstanbul.*
- Yıldız, M. (2020). Bireylerin İslami finans okuryazarlık düzeyi ve katılım bankası tercihi: Türkiye değerlendirmesi. *Finans Ekonomi ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(4), 730-744.*
- Yılmaz, T., Ekinci, S. ve Önk, K. (2017). Kobi’lerin katılım (İslami- Faizsiz) Bankaların Faaliyetlerine Yönelik Tutumlarının Tespit Edilmesine Yönelik Bir Araştırma. *International journal of Academic Value Studies, 4(18).*
- Yılmaz, V. ve Tuncay, M. (2012). Finansal Liberalizasyonun Tasarruf ve Yatırım Üzerine Etkisi: Türkiye Örneği. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 26(3-4), 345-363.*
- Yusfiarto, R., Nugraha, S. S., Mutmainah, L. L., Berakon, I., Sunarsih, S., & Nurdany, A. (2023). Examining Islamic capital market adoption from a socio-psychological perspective and Islamic financial literacy. *Journal of Islamic Accounting and Business Research, 14(4), 574-594.*

Yusuf, F. R. (2010). İstisna, Selem ve Mudaraba İslami Bankaların Hedeflerini Gerçekleştirmelerine Katkısı Olan Finansal Araçlar. Ortadoğu Gazetesi. Riyad.

Zaim, S. (2013). *İslam ekonomisinin temelleri*. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi.

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Türkiye İslami ve özel finans sektörü büyüme oranları (2014-2016) İFSB, 2017a, s. 71.....	44
Tablo 2: KMO ve Barlett küresellik testi sonuçları	73
Tablo 3: Döndürülmüş bileşenlerin matrisi	74
Tablo 4: Araştırmada kullanılan ölçeğe ait güvenilirlik analizi.....	77
Tablo 5: Katılımcıların sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı	79
Tablo 6: İslami finansal okuryazarlık ve inanç eğilimleri boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi.....	80
Tablo 7: İslami finansal okuryazarlık ve finansal uygulama boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi.....	81
Tablo 8: İslami finansal okuryazarlık ve çaresizlik boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi	82
Tablo 9: İslami finansal okuryazarlık ve dindarlık boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi	83
Tablo 10: İslami finansal okuryazarlık ve finansal tatmin boyutu ifadelerinin değerlendirilmesi.....	84
Tablo 11: Araştırmada kullanılan İslami finansal okuryazarlık ölçeğine ait ifadelerin değerlendirilmesi.....	85
Tablo 12: Araştırmada kullanılan İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi.....	87
Tablo 13: Cinsiyete göre İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi.....	87
Tablo 14: Yaşa göre İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi.....	88
Tablo 15: Bölüme göre İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutlarının değerlendirilmesi.....	89
Tablo 16: İslami finansal okuryazarlık ölçeği alt boyutları arasındaki ilişkinin değerlendirilmesi.....	91

Tablo 17: İslami finansal okuryazarlık ölçeği çaresizlik, dindarlık ve mali tatmin boyutlarının, inanç eğilimine olan etkisinin değeriendirilmesi..... 92

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: İslami finans sektörü	63
--------------------------------------	----

EKLER

Ek 1: Anket Formu

Değerli katılımcı:

Bu Anket KBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü İşletme Anabilim Dalı "Yüksek Lisans Tezi" tarafından yapılmıştır.

Bu araştırmanın amacı İslami finansal okuryazarlık kültürünü araştırmaktır.

ve bu kültürü etkileyen faktörlerin ilişkisinin öğrenci ve Çalışmada elde edilen bu verilerin değerinin ölçülmesi sadece bilimsel amaçlar için kullanılacaktır.

Anket sorularına doğru ve dürüst cevaplar geçerliliği ve doğru sonuçlara ulaşılması açısından büyük önem taşımaktadır.

1) DEMOGRAFİK ÖZELLİKLERE İLİŞKİN SORULAR

1. Cinsiyetiniz : Bayan Erkek

2. Yaşınız :

3. Bölümünüz : İşletme Uluslararası İlişkiler İktisat Halk ilişkiler İlahiyat Uluslararası ticaret ve finansman

2) İSLAMİ FİNANSAL OKURYAZARLIK

Kesinlikle Hayır (1)	Hayır (2)	Kararsızım (3)	Evet (4)	Kesinlikle Evet (5)		
1	Finansal sözleşme sonunda herhangi bir getiri elde edemeyeceğimi bilirim.	1	2	3	4	5
2	Finansal sözleşmelerdeki yükümlülüklerin belirsizlik içermesinin İslam tarafından şiddetle yasaklandığını bilirim.					
3	Yaptığım her türlü finansal işlemde faize bulaşmadığımdan her zaman emin olurum.					
4	İslami finansmanın bir varlığa dayalı olması gerektiğini bilirim.					
5	Fonların, sadece İslam'ın yasaklamadığı hizmet ve faaliyet alanlarında kullanılması halinde yatırım yaparım.					
6	Piyasada İslami finansal araçların varlığı hakkında bilgi sahibiyim.					
7	İslamda, sadece güvendiğim insanlarla ticari işlem yaparım.					
8	İslamda başkasının zararına olacak şekilde haksız bir sermaye artışının önlenmesinin amaçlandığını bilirim.					
9	İslamda aklın veya örfün uygun gördüğü ölçülerin dışına çıkmanın ve kaynakları meşru olamayan amaçlar için harcamanın israf olduğunu bilirim.					
10	Ekonomik ve finansal işlemlerin yürütülmesinde uyulması gereken kurallar ve düzenlemeler hakkında bilgi sahibiyim.					
11	İhtiyaç maddelerini uzun süre bekletip fiyatların yükselmesi zamanında satışa sunmanın yani karaborsacılığın İslamda yasak olduğunu bilirim.					
12	Ne kadar çabalasam da hedeflerime ulaşabilmemim imkânsız olduğunu hissediyorum.					
13	Gelecek için umutsuzum ve işlerin daha iyiye gideceğine inanmıyorum.					
14	Gerçekten istediğim şeylere sahip olabileceğimi ummuyorum.					
15	Elde edemeyeceğime inandığım şeyler için çaba göstermenin bir anlamı yok.					

1 6	Geleceğim için kötü ya da iyi olmayan şeyler öngörüyorum.					
1 7	Kendim için daha biziye dönüştüremediğim şeyleri terk edebilirim.					
1 8	İstedığımı asla elde edemiyorum. Bu yüzden, herhangi bir şeyi istemek gereksiz geliyor.					
1 9	Allah'ın bir kader tayin ettiğine inanıyorum.					
2 0	İslam'a ters davranışlarda bulunmak Allah tarafından yasaklanmıştır.					
2 1	Genelde, sıkıntılardan kurtulmak (rahatlamak) ve korunma arzusuyla ibadet ederim.					
2 2	Dinimde güç ve teselli buluyorum.					
2 3	Yaşamım boyunca tüm önemli durumlarda dini inançlarıma uygun davranmaya çalışırım.					
2 4	Her zaman kendimi Haram kazançtan uzak tutarım.					
2 5	Her zaman Allah'a kulluk görevlerimi yerine getirmeye gayret ederim.					
2 6	Param nadiren biter.					
2 7	Şu an ki mali durumumdan memnunum.					
2 8	Finansal bir zorlukla karşılaşsam, bununla belli bir dönem için baş edebilirim.					
2 9	Şu an ki finansal durumum ihtiyacım olması halinde kolaylıkla kredi sağlamama elvermektedir.					
3 0	Finansal yükümlülüklerimi karşılayabilecek durumda olduğum için mutluyum.					
3 1	Şu an ki mali durumumu geliştirmek için çabalıyorum.					
3 2	Bazen, aldığım kredi miktarının (bursun) hayatımı idame etmek için yeterli olduğunu düşünüyorum.					

Ek 2: Etik Kurul Belgesi

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL ve BEŞERİ BİLİMLER ARAŞTIRMALARI ETİK KURULU
KARARLARI

TOPLANTI TARİHİ :29.03.2023
TOPLANTI NO : 2023/03

Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu toplanmış ve aşağıdaki kararı almıştır.

Karar 15:

08/03/2023 tarihli Dr. Öğr. Üyesi Meltem ECE ÇOKMUTLU'nun Etik Kurul form ve ekleri görüşüldü.

Karabük Üniversitesi Öğretim Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Meltem ECE ÇOKMUTLU danışmanlığında yürütülen “İslami Finansal Okuryazarlık” konulu çalışma kapsamında uygulanmak üzere ekte sunulan çalışmasının etik kurallara uygunluğu oy birliği ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Elif ÇEPNİ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurul Başkanı

ÖZGEÇMİŞ

Muhammad Noman KOHISTANI, Orta öğrenimini Kapisa, Omer shahid Lisesi'nde tamamladı. Takhar Üniversitesi, İktisad Fakültesi, Finans ve bankacılık Bölümü'nden 2015 yılında mezun oldu. 2020 yılında Karabük Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Ana Bilim Dalı'nda başladığı yüksek lisans eğitimini 2023 yılında tamamladı.